

Nr 97.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående ökning av förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk; given Stockholms slott den 21 februari 1913.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom föreslå Riksdagen

att, i stället för det nu å ordinarie stat under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget å 100,000 kronor till lappmarks ecklesiastikverk, å samma stat uppföra

dels ett förslagsanslag till lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål, å 40,000 kronor,

dels ock ett förslagsanslag till lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, å 80,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas Riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Fridtjuv Berg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 februari 1913.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÄRD,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
BERG,
BERGSTRÖM,
friherre ADELSWÄRD,
PETRÉN,
STENSTRÖM,
LARSSON,
SANDSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Berg anförde härefter:

*Ökning av
förslags-
anslaget till
lappmarks
ecklesiastik-
verk.*

I anledning av framkomna uttalanden om behovet av en omläggning av det lapska undervisningsväsendet anbefalldes Kungl. Maj:t den 13 december 1907 domkapitlet i Luleå att efter nödig utredning och vederbörandes hörande inkomma med framställning rörande en eventuell omreglering av lappskolväsendet. Domkapitlet beslöt den 29 januari 1908 överlämna ärendet till biskopen i Luleå stift Olof Bergqvist med hemställan, att han ville i saken rådföra sig med statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet och i övrigt ägna ärendet förberedande behandling. Sedan biskop Bergqvist i anledning härav inkommit med hemställan att få tillkalla två med lapparnas förhållanden förtrogna och jämväl pedagogiskt erfarna personer, nämligen en för de sydligare och en för de nordligare delarna av Lappland, för att med Bergqvist deltaga i den förberedande utredning av ärendet, som domkapitlet ansåge sig be-

höva för att kunna avgiva det infordrade förslaget till omreglering av lappfolkskolväsendet, lämnade Kungl. Maj:t genom nådiga brev den 27 mars och den 31 december 1908 medgivande härtill. Bergqvist tillkallade såsom biträden vid utredningsarbetet folkskoleinspektörerna filosofie kandidaten K. Lor. Österberg i Lycksele och kyrkoherden Vitalis Karnell i Karesuando. Efter att tillsammans med de tillkallade sakkunniga hava besökt åtskilliga platser i lappbygden och samrått med lappallmogen utarbetade Bergqvist ett förslag till ändrad lydelse av vissa delar av kungl. reglementet för lappmarks ecklesiastikverk den 31 januari 1896, vilket förslag jämte en historik över lappfolkskolväsendet samt motivering av Bergqvist överlämnades till domkapitlet den 21 oktober 1909. Sedan yttranden inhämtats över det framlagda förslaget av skolråden i de skoldistrikt, som skulle komma att beröras därav, av folkskoleinspektörerna Österberg, Frans Svedberg, Karnell och J. Sunneman samt av professorn i finsk-ugrisk språkforskning vid Uppsala universitet K. B. Wiklund, företog domkapitlet detsamma till behandling och överlämnade det med vissa, av de inkomna yttrandena föranledda ändringar den 8 juni 1910 såsom sitt eget förslag till Kungl. Maj:t.

Då den föreslagna omorganisationen av lappskolväsendet var avsedd att gälla jämväl för den inom Härnösands stift bosatta lappbefolkningen, remitterades ärendet till detta stifts domkapitel, som, efter att hava inhämtat yttranden av vederbörande skolråd, folkskoleinspektören E. Erikson och lappfogden Abr. Staaff, avgav utlåtande däröver den 4 januari 1911.

Efter vederbörliga remisser hava därefter yttranden över det föreliggande förslaget avgivits den 18 oktober 1911 av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län, som därvid åberopat vissa uttalanden av lappfogden J. Hultin, den 15 februari 1912 av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län, som i ärendet hört lappfogden P. F. Holm, och den 9 mars 1912 av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län, som bifogat vissa upplysningar av föreståndaren för lappskolan i Änge.

Ärendet överlämnades sedermera till statskontoret, som inkom med utlåtande den 9 maj 1912. I anledning av vad utav statskontoret och vissa andra myndigheter anförts återsändes detsamma till domkapitlet i Luleå för avgivande av förnyat utlåtande, vilket av domkapitlet fullgjorts den 24 augusti 1912. Slutligen har jämväl statskontoret satts i tillfälle att inkomma med förnyat utlåtande i ärendet, dagtecknat den 2 oktober 1912.

Sedan jag nu angivit gången av det föreliggande ärendets behandling,

vill jag, innan jag övergår att närmare redogöra för det framlagda omorganisationsförslaget och vederbörande myndigheters yttranden därom, med ledning av biskop Bergqvists förutnämnda utredning lämna en kort översikt av lappskolväsendets utveckling.

Den första åtgärden för beredande av undervisning åt personer av lapsk härkomst vidtogs av konung Gustav II Adolf, som år 1619 i Piteå lät inrätta en skola, egentligen avsedd för lappgossar, som skulle utbildas till präster. År 1631 flyttades denna skola till Lycksele. Till dess underhåll skänkte riksrådet Johan Skytte dels av egna, dels av insamlade medel 5,000 daler silvermynt, vilka medel överlämnades till regeringen, som i stället åtog sig skolans framtida underhåll. Skolan, vilken sålunda är att betrakta som en donationsskola, har sedermera alltjämt benämnts den Skytteanska lappskolan. Från år 1631 var den stationerad i Lycksele ända till år 1865, då genom nådigt brev förordnades, att den skulle flyttas till Tärna dåvarande kapellförsamling i övre delen av Umeå lappmark, varest den ännu är förlagd.

Ända till 1730-talet var den Skytteanska lappskolan den enda undervisningsanstalten för lapska barn. Då intresset för missionen bland lapparna i början av frihetstiden begynte vakna till nytt liv, blev man även betänkt på att bättre än dittills sörja för den lapska ungdomens undervisning. Vid Riksdagarna åren 1723, 1734 och 1738 m. fl. fattades många för denna sak viktiga beslut. Den 3 oktober 1723 utkom en kungl. förordning »om lappländares flitigare undervisning i kristendomen och skolors inrättande där i orten». År 1739 tillsattes i överensstämmelse med av ständerna vid Riksdagen åren förut framställt förslag en särskild »direktion över lappmarks ecklesiastikverk» vilken skulle hava högsta överinseendet över bemälda ecklesiastikverk och om dess angelägenheter samråda med vederbörande landshövding och konsistorium.

Dessa åtgärder ledde till inrättande av ett flertal skolor för lapparnas barn. I Åsele och Joekmock öppnades lappfolkskolor, en i vardera församlingen, år 1732, i Arjeplog och Utsjoki år 1743, i Juckasjärvi år 1744, i Föllinge år 1748 samt i Gällivare år 1756. I var och en av dessa skolor mottogos 6 elever till underhåll på offentlig bekostnad. I den Skytteanska skolan underhölls några flera frielever, vanligen 10. Dessutom kunde ytterligare ett antal lärjungar mottagas, som underhölls av föräldrarna. Eleverna stannade vid skolan året om. Skolkursen varade vanligen två år. Undervisningsspråket var efter förhållandena dels svenska, dels lapska, dels finska. Skolorna voro avsedda för nomadlapparnas barn, men stundom medgavs även, att nybyggares barn intogos, då föräldrarna själva underhöll dem. Vad Skytteanska skolan angår tillerkändes nybyggares barn år 1753 samma rätt till frielevplatser i skolan som lapparnas.

Lappskolorna räckte icke till att meddela undervisning åt alla lappars barn. Men man beräknade, att de barn, som genomgingo lappskolan, sedermera, när de avgått från skolan, skulle undervisa den övriga ungdomen och särskilt sina syskon att läsa i bok. Genom kungl. brev den 2 september 1735 föreskrevs ock, att lappgosse, som genomgått lappskola och uppnått 14 år, skulle vara förpliktad att i 3 års tid undervisa barn av förmögna lappar, vilka under tiden skulle bekosta hans underhåll; en föreskrift, som dock icke kunde upprätthållas. För att uppmuntra ynglingarna till undervisning i hemmen utdelades stundom belöningar eller premier åt dem, som visade sig flitiga i att meddela sådan undervisning. Lappskolorna stodo under uppsikt av särskilda visitatorer, som varje år inspekterade dem. Till skolmästare vid lappskola kunde endast präst antagas. ¶¶

Utom lappskolorna inrättades på 1740-talet även särskilda s. k. *kateketskolor*, som flyttade mellan lapparnas visten och kåtor. Kateketernas uppgift var att meddela undervisning i kåtorna samt att förrätta morgon- och aftonbön i lappbyarna och på söndagarna uppläsa en predikan ur postillan, då lapparna lågo avlägset från kyrkan. De voro avlönade av ecklesiastikverket, men lapparna skulle bestå dem med mat och kläder. Många lappar voro dock ovilliga härtill och tilläto icke kateketen att stanna hos sig mer än några få dagar. De fattigare lapparna voro därför befriade från skyldigheten att underhålla kateketen. Närmaste tillsynen över kateketernas verksamhet var uppdragen åt vederbörande församlings pastor. Kateketernas antal, som växlade under olika tider, uppgives i början av 1760-talet till 12 i samtliga lappmarksförsamlingar.*

Denna ordning för undervisningen bland lapparna förblev i huvudsak gällande, till dess på grund av nådigt brev den 9 september 1818 en förändring i lappskolväsendets organisation inträdde. Redan år 1750 hade lappskolan i Utsjoki indragits såsom, enligt visitators uppgift, mindre nödvändig. Vid samma tid fick emellertid Karesuando en lappskola.

Genom nyssnämnda kungl. brev förordnades, att lappskolorna i Föllinge,¹¹ Juckasjärvi, Karesuando och Arjeplog skulle indragas vid 1819 års slut. Avsikten var att successivt indraga alla fasta lappskolor, men av vissa skäl skulle åtgärden till en början inskränka sig till ungefär hälften av lappmarksförsamlingarna.

Såsom orsak till denna indragning uppgives i det kungl. brevet »själva skolans otillräckliga och föga gagnande beskaffenhet» ävensom »att i betraktande av det nomadiska levnadssätt, lapparna föra, de nuvarande permanenta skolor bliva föga gagneliga i jämförelse mot den större nytta, som bör väntas av Ambulatoriske Lärare, vilka åtföljande lapparna under deras flyttningar äro i tillfälle att alltid uti Kota-lagen meddela nödig undervisning så för barnen som äldre personer», varjämte anmärkes, att detta ändamål dittills föga eller intet stått att vinna genom de från skolorna ditsända lappynglingarna.

I de fasta lappskolornas ställe skulle nu sättas flyttande kateketskolor. Men då de dittills »nyttjade och illa lönte kateketers mindre skicklighet» gjort, att kateketundervisningen ej motsvarat sitt ändamål, skulle nu kateketerna undergå en särskild utbildningskurs hos vederbörande församlings pastor eller annan därtill skicklig prästman. För undergående av sådan utbildning skulle bland de förmögnare och mest ansedda lapparna utses stadgade och till seder godkända ynglingar eller äldre personer eller, därest dugliga ämnen vore bland lapparna att tillgå, de mest kunniga ynglingar i skolorna och ibland nybyggarna de, vilka därtill kunde finnas tjänliga. För undervisning och underhåll av sådan elev skulle vederbörande prästman äga att uppbära ett arvode av 116 riksdaler 32 skilling banko att uppbäras, när eleven blivit av distrikts-

* Alltsedan denna tid har det varit vanligt att i fråga om undervisningen inom lappmarkerna använda benämningen »kateketskola» för nomadiserande lappskola och benämningen »kateket» för nomadiserande lapplärare, varemot benämningarna »lappfolkskola» och »lappfolkskollärare» förbehållits den fasta lappskolan och den där tjänstgörande läraren. Av skäl, som jag i det följande skall angiva, finner jag dessa benämningar icke fullt lämpliga och skall senare framställa förslag till deras utbytande mot andra. Vid återgivandet av de framkomna uttalandena i ärendet torde emellertid de hittills brukliga benämningarna huvudsakligen böra bibehållas.

prosten prövad och godkänd att anställas som kateket. I lön skulle kateket erhålla minst 8 tunnor korn att lösas efter föregående års markegångspris, men han skulle icke äga att av lapparna få mat eller andra persedlar utan betalning, varemot lapparna skulle vara skyldiga att på hans tjänstresor skjutsa och lotsa honom mellan kåtorna. Det antal kateketer, som skulle behövas, beräknades till högst 27.

För att öva tillsyn över kateketernas verksamhet skulle tillsättas s. k. missionärer, vilka skulle vara prästmän och hava var och en sitt distrikt, inom vilket det skulle åligga dem att besöka lapparna i deras vistelseorter samt inspektera kateket-skolorna och medverka vid undervisningen. Till en början skulle blott två dylika missionärer anställas, nämligen en för Juckasjärvi och Karesuando samt en för Arjeplogs och Arvidsjaurs församlingar. Ytterligare inspektion skulle utövas av två distriktsprostar, en för de södra och en för de norra lappmarksförsamlingarna, vilka årligen skulle anställa visitationer var inom sitt distrikt, samt av en generalvisitator, som vart tredje år skulle anställa generalvisitation i alla lappmarksförsamlingar till vinnande av en allmän översikt ej mindre å lärarnas använda flit och oförtrutenhet i deras kall än å vad i övrigt kunde till undervisningens drift och framgång bidraga.

Efter denna omreglering återstodo endast tre fasta lappskolor, nämligen den Skytteanska skolan i Lycksele samt lappskolorna i Jockmock och Gällivare. Även dessa voro, såsom nämnt, avsedda att så småningom indragas, men denna avsikt blev ej genomförd, varför de fortsatte att existera.

Den ordning, som infördes genom 1818 års kungl. brev, förblev sedan gällande till och med år 1846. Den 14 april sagda år utfärdades ett »Nådigt reglemente för ecklesiastikverket i lappmarken». I ingressen till detta reglemente heter det, att »gällande författningar rörande ecklesiastikverket i lappmarken i flera delar tarva rättelser och jämkningar, lämpade efter förändrade tidsförhållanden,» och att »särskilt de genom kungl. brevet den 9 september 1818 om undervisningen i lappmarken meddelade föreskrifter under verkställigheten, emot förväntan, befunnits icke leda till det med dem åsyftade ändamål».

I 1846 års reglemente gjordes skillnad mellan å ena sidan de församlingar, i vilka lapska språket var rådande, och å andra sidan de, i vilka det svenska eller finska språket allmännare begagnades. I de förra skulle barnundervisningen ske på lapska i fasta lappskolor. På grund härav bibehölls lappskolorna i Jockmock och Gällivare, varjämte Arjeplog återfick sin år 1818 indragna skola. Vidare bibehölls deu Skytteanska skolan i Lycksele, ehuru lapskan icke där var förhärskande. I övriga lappmarksförsamlingar skulle lapparnas barn undervisas på svenska (i Juckasjärvi och Karesuando på finska) på enahanda sätt som övriga barn, för vilket ändamål de genom vederbörande kyrkoherdars försorg skulle till det antal, anslaget medgäve, inackorderas hos välkända och pålitliga hemmans- och nybyggesinnehavare, helst i den socken, till vilken barnen hörde.

I lappskola skulle endast barn av lapska föräldrar få intagas. Föräldrarna skulle själva bekosta deras underhåll i skolan, dock att fattiga barn skulle få kostnadsfritt njuta underhåll, husrum och beklädnad. Antalet frielever i varje skola skulle bestämmas av biskopen och domkapitlet och rättas efter folkmängden i distriktet och lappmarks ecklesiastikfonds tillgångar. Valet av frielever skulle tillhöra församlingens kyrkoråd.

Lappskola skulle innefatta två avdelningar, en lägre och en högre. Undervisningstiden i den lägre avdelningen var för genomsnittslärlingar bestämd till 2 år och i den högre till 3 eller 4 år efter omständigheterna. Läsåret var indelat i två ter-

miner med tre månaders ferier om året. Frielev var berättigad att även under ferierna stanna vid skolan, där han så önskade. Läroämnen och lärokurser voro bestämda med hänsyn tagen till den angivna lärotiden. För att bliva intagen i lappskola fordrades en ålder av minst 10 år.

Skolmästaren ålåg icke allenast att undervisa i skolan, utan ock att sörja för och övervaka undervisningen i hela distriktet. Till sin hjälp i och utom skolan ägde han antaga tjänliga biträden, vilka han själv skulle avlöna men till vilkas avlönande han åtnjöt ett visst anslag ärligen mot redovisningsskyldighet inför biskop och domkapitel.

Genom 1846 års reglemente avskaffades de flyttande kateketskolorna. Ett slags ersättning för dessa skulle väl skolmästarens nyssnämnda biträden utgöra, vilka ock på ett ställe i reglementet kallas kateketer, ehuru deras uppgift var en annan än de förutvarande lappkateketerernas.

Beträffande tillsynen över skolväsendet stadgade reglementet, att lappskolmästaren skulle hava närmaste värden om barnundervisningen i distriktet. Om kristendomsuskapens bibehållande och tillväxt hos den lapska befolkningen i allmänhet skulle kyrkoherden och skolmästaren gemensamt hava omsorg. Kyrkoherde skulle som inspektor öva tillsyn över lappskolan. Vidare tillsyn skulle utövas av två visitatorer, vilka var inom sitt distrikt skulle anställa visitation vartannat år. I sista hand ålåg värden om undervisningen vederbörande domkapitel.

Genom nådig kungörelse den 11 september 1877 gjordes åtskilliga förändringar i 1846 års reglemente. Först och främst stadgades angående undervisningsspråket i lappskolorna, att i den mån barnen lärde sig att förstå svenska språket, undervisningen skulle ske även på detta språk. Vidare stadgades i fråga om eleverna, att »företrädesvis» barn av lapska föräldrar skulle intagas i lappskola men att efter skolrådets förslag och domkapitlets beprövande även svenska barn kunde vinna inträde i skolan, därest det kunde ske utan hinder och utan särskild kostnad för ecklesiastikverket.

Antalet platser skulle nu av Kungl. Maj:t bestämmas på förslag av domkapitlet, och valet av frielever skulle tillkomma skolrådet. Dessutom tillkom ett nytt stadgande av innehåll, att bidrag till nackorderingskostnad för lapska barn, som i övrigt av egna medel underhölls vid skolan, kunde av domkapitlet på därom av skolrådet och inspektor gjord hemställan av medel, som för ändamålet ställdes till domkapitlets disposition, tilldelas högst fem lärjungar i skolans högre avdelning och fem i den lägre med femtio kronor åt envar av de förra och trettio kronor åt envar av de senare.

En viktig förändring i reglementet bestod däri, att kateketskolorna återinfördes. Domkapitlet skulle nämligen nu äga att efter vederbörande skolråds hörande tillsätta behöfligt antal kateketer, vilka skulle meddela undervisning åt de lapska barn, för vilka tillfälle till undervisning icke kunde beredas i lapp- eller folkskola. Närmaste tillsynen över skolan skulle utövas av skolrådet och kyrkoherden i församlingen.

Bestämmelsen att lappskolmästare skulle vara präst upphävdes, utom i fråga om skolan i Jockmock, beträffande vilken den först något senare avskaffades.

År 1896 den 31 januari utkom ett nytt reglemente för lappmarks ecklesiastikverk, vilket ännu är gällande. Det är i fråga om bestämmelserna för lappfolkskolväsendet i huvudsak byggt på samma grunder som 1846 års reglemente, sådant detta lyder enligt kungl. kungörelsen den 11 september 1877. Den mest framträdande skillnaden består däri, att stadgandena här äro bragta i ett närmare samband med bestämmel-

serna i den allmänna folkskolestadgan samt att de i vissa delar äro utförligare och mera detaljerade än i föregående reglemente.

Den gamla benämningen lappskola är i 1896 års reglemente ändrad till lappfolkskola. Lärotiden för elev i lappfolkskola är bestämd till 5 år. Beträffande undervisningsspråket är föreskrivet, att detta i såväl kateketskola som lappfolkskola bör, så vitt ske kan, vara svenska.

Året innan nämnda nådiga reglemente utkom, eller år 1895, infördes en ny anordning för undervisning av lapska barn, vilken anordning dock ej är i reglementet berörd. Genom nådigt brev den 1 februari sagda år förordnades nämligen, att till förbättrande av undervisningen för de nomadiserande lapparnas barn inom Karesuando församling *vinterkurser* skulle anordnas under 10 veckor årligen vid folkskolan i Karesuando kyrkby eller mindre folkskolorna i Kuttainen och Mertajärvi samt att till underhåll vid dessa kurser av 10 fattiga lappbarn skulle av anslaget till lappmarks ecklesiastikverk tillsvidare utgå, beräknat efter 35 öre om dagen för varje barn, ett belopp av 245 kronor. Följande år förordnades genom nådigt brev den 5 juni om dylika kurser jämväl vid Juckasjärvi lappfolkskola, vilka skulle fortgå under månaderna januari—april och förestås av en särskild lärare, som under den tid av läsåret, då vinterkurserna ej påginge, skulle meddela undervisning åt lapska och finska barn, vilka bodde i församlingens utkanter och ej kunde begagna sig av församlingsskolorna. Till inackordering av fattiga lappbarn vid dessa kurser anvisades ett årligt anslag av 600 kronor. Dessa vinterkurser hava sedermera årligen återkommit och verkat med god framgång. Även vid Lannavara missionsskola äro dylika vinterkurser årligen anordnade.

Av nu meddelade översikt framgår, att följande, delvis varandra motsatta anordningar kommit till användning vid lappbarnens undervisning:

dels fasta skolor (»lappfolkskolor»), avsedda uteslutande eller huvudsakligen för lapska barn, med inkvartering av skolbarnen på föräldrarnas eller det allmännas bekostnad,

dels flyttande skolor (»kateketskolor»), uppehållna av lärare, som följt lapparna på deras vandringar,

dels korta fasta skolkurser (»vinterkurser»), avsedda för lappbarn, vilka inkvarterats vid skolan,

dels slutligen vanliga folkskolor, huvudsakligen avsedda för svenska eller finska barn, varvid lappbarnen inackorderats i skolans närhet.

Växlande för olika tider har man ansett den ena eller den andra av dessa undervisningsformer vara den ändamålsenligaste och sålunda lagt huvudvikten än vid den ena, än vid den andra. Enligt nu gällande bestämmelser utgöra de fasta lappfolkskolorna den normala och huvudsakliga skolformen; såsom ersättning för och komplement till dem har man att anse kateketskolorna, lappbarns undervisning i allmänna folkskolor och de under senaste tid anordnade vinterkurserna.

14 år. På de olika församlingarna voro dessa barn fördelade sålunda: Vilhelmina 31, Tärna 5, Sorsele 20, Arjeplog 43, Jockmock 35, Gällivare 39, Juckasjärvi 114 och Karesuando 100.

Bland den icke nomadiserande lapska befolkningen inom samma stift funnos samtidigt 410 barn i skolåldern, nämligen i Fredrika 2, i Åsele 4, i Vilhelmina 29, i Tärna 64, i Sorsele 20, i Malå 42, i Arvidsjaur 127, i Arjeplog 92, i Jockmock 11, i Gällivare 9, i Juckasjärvi 6 och i Karesuando 4.

Rörande antalet lapska barn inom Härnösands stift föreligga inga bestämda uppgifter. Domkapitlet i Härnösand har emellertid i sitt förutnämnda utlåtande den 4 januari 1911 meddelat, att antalet lappar i de till stiftet hörande fyra lappförsamlingarna utgör: i Hotagen 160, i Frostviken 276, i Hede 166, i Undersåker 245 och i Oviken 29, sammanlagt alltså 876. Under antagande att förhållandet mellan antalet skolpliktiga barn och lappbefolkningen i dess helhet är detsamma i Luleå som i Härnösands stift, skulle antalet skolpliktiga barn i det senare stiftet kunna beräknas till omkring 150.

Undervisningen av de inom Luleå stift bosatta lappbarnen ombesörjes, i den mån dessa barn icke besöka *vanliga folkskolor*, av följande skolor:

5 *lappfolkskolor*, nämligen Skytteanska skolan i Tärna och lappfolkskolorna i Arjeplog, Jockmock, Gällivare och Juckasjärvi;

14 *lappkateketskolor*, nämligen 6 i Arjeplog, 4 i Jockmock, 3 i Gällivare och 1 i Juckasjärvi;

2 *flyttande skolor* i Karesuando, företrädesvis avsedda för den lapska befolkningen: samt

vinterkursskolan vid lappfolkskolan i Juckasjärvi och den i Karesuando anordnade vinterkursen.

Därjämte äro åtskilliga av enskilda sällskap inrättade och underhållna undervisnings- och uppfostringsanstalter för lapska barn i verksamhet, nämligen Gafsele missionsskola i Åsele, Bäkssele barnhem i Vilhelmina, Gargnäs missionsskola i Sorsele, Lappträsk missionsskola i Arvidsjaur, Racksunds missionsskola i Arjeplog och Karesuando barnhem, vilka alla tillhöra svenska missionssällskapet, samt Lannavara missionsskola och barnhem i Juckasjärvi, tillhörande lapska missionens vänner.

Inom Härnösands stift ombesörjes de lapska barnens undervisning dels av tre *kateketskolor*, förlagda inom Hede, Undersåker och Frostviken samt flyttande på 2 eller 3 stationer, dels, sedan barnen i kateketskolorna erhållit den första undervisningen, i Ånge *barnhem* i Undersåker, underhållet av svenska missionssällskapet, och i Hillsands *barnhem* i Ström, underhållet med frivilliga bidrag. Någon egentlig lappfolkskola av det

slag, som påbjudes i gällande reglemente för lappmarks ecklesiastikverk, finnes icke inom Härnösands stift; i avseende på anordning torde dock de nämnda barnhemmen närmast vara att jämföra med lappfolkskolor.

Brister i den nuvarande organisationen af lappskolväsendet.

Av alla, som varit i tillfälle att närmare lära känna det nuvarande lappskolväsendet, torde sedan länge en omreglering därav hava ansetts som ett trängande behov. Även lapparna själva hava på flera orter uttalat sitt missnöje med de nuvarande skolförhållandena.

Biskop Bergqvist har i sin utredning på följande sätt sammanfattat och närmare utvecklat de väsentligaste brister, som vidlåda det nuvarande lappskolväsendet.

1. Lappfolkskolorna med sin helårsläsning och sin femåriga kurs bidra till att vänja lapparnas barn vid det bofasta livet och därmed avvänja dem från nomadlivet och renskötseln.

Det är en ingalunda sällsynt erfarenhet, att lappbarn, vilka vistas vid lappfolkskola några år, börja så vänja sig vid bofast levnadssätt, att de efter skoltidens slut visa föga lust eller duglighet att återvända till nomadlivet. Det säger sig självt, att de skola vara mindre väl skickade för det hårda livet i skog och fjäll med de långa ansträngande vandringarna och de tunna tätkätorna som bostäder vinter som sommar, sedan de tillbragt en så lång tid som fem år, stundom kanske utan något avbrott, i timrade hus med väl ombonade rum och varma bäddar. Därför hava och många lappbarn efter skoltidens slut föredragit att taga tjänst hos bönder och nybyggare eller slagit sig på annat kroppsarbete i stället för att bli nomader och ägna sig åt renskötsel.

Det är emellertid till stor skada, om den lapska ungdomen avvänjes från nomadlivet. Då lapparna övergå till bofast levnadssätt, råka de vanligen i största fattigdom och elände, emedan de icke äga de fysiska egenskaper, som fordras för ett regelbundet och tungt kroppsarbete, under det att de som renskötande lappar, även om de sakna egna renar och måste taga tjänst hos andra lappar, kunde skaffa sig en god utkomst. De renägande lapparna klaga ofta över brist på tjänstfolk, varför det är lätt för dugliga renskötare, såväl manliga som kvinnliga, att betinga sig goda löneförmåner hos dem. I lönen brukar vanligen ingå några renar årligen. Därigenom kan så småningom en hjord uppstå och tjänaren med tiden bliva sin egen. Då renskötseln är en under gynnsamma förhållanden synnerligen givande näring, äro de renägande lapparna i regeln ganska välbärgade. Om man jämför deras ekonomiska ställning med de lapska nybyggarnas, finner man snart, att de senares villkor i allmänhet äro vida sämre än nomadernas.

Vidare är det en rent nationalekonomisk angelägenhet, att lapparna bibehållas vid sin fäderneärvda näring. De stora fjällvidderna kunna icke på annat sätt komma till nytta än genom att användas som betesland för renhjordar. Så länge de få tjäna detta ändamål, äro de av stort värde, ty produkterna av renskötseln lämna ett icke ringa tillskott till fyllande av behovet av födoämnen m. m. för befolkningen i stora delar av Norrland och långt därutån. Renskötseln kan emellertid ej med framgång bedrivas i någon större utsträckning, därest renens värdare ej följer honom

på hans vandringar. Renskötseln fordrar därför, att lappen för ett nomadiserande liv. Detta fria liv är ock hans rätta element, hans lust och fröjd, då han icke genom långvarig vistelse bland bofasta, särskilt i ungdomsåren, blivit obekvämt för nomadens mödosamma vandringar i fjällens ödemarker under köld och snöstormar.

2. Lappfolkskolorna, sådana de hittills varit organiserade, hava icke förmått draga till sig något större antal lärjungar från den nomadiserande befolkningen.

Genom benämningen lappfolkskolor är angivet, att dessa skolor i främsta rummet äro avsedda för undervisning av lapparnas barn.

Emellertid har det visat sig, att det minsta antalet elever utgjorts av barn till verkliga flyttlappar. Enligt uppgifter från lappfolkskolorna i Juckasjärvi, Gällivare, Jockmock och Arjeplog har elevantalet i dessa skolor under tioårsperioden 1900—1909 ställt sig sålunda:

	Juckasjärvi			Gällivare			Jockmock			Arjeplog		
	nomad-lappar	bofasta lappar	finska	nomad-lappar	bofasta lappar	svenska och finska	nomad-lappar	bofasta lappar	svenska	nomad-lappar	bofasta lappar	svenska
1900.....	4	—	34	1	6	6	1	4	20	1	13	10
1901.....	4	1	36	1	4	8	2	4	13	1	12	5
1902.....	6	1	34	3	4	10	2	6	16	2	12	8
1903.....	6	1	36	2	6	8	1	6	19	2	12	12
1904.....	6	1	34	3	5	7	1	7	19	1	14	15
1905.....	5	2	34	3	5	2	1	6	19	—	14	18
1906.....	6	1	32	2	4	4	1	5	15	—	14	16
1907.....	5	2	37	2	5	5	—	4	15	1	14	16
1908.....	5	2	37	2	6	4	—	5	18	1	15	19
1909.....	5	2	32	2	4	2	—	4	16	1	15	19
Summa	52	13	346	21	49	56	9	51	170	10	135	138

Från Skytteanska skolan i Tärna har ingen specificerad uppgift varit tillgänglig, men, efter vad på annat sätt inhämtats, utgöra även där flyttlapparnas barn endast ett mindre antal.

Härav framgår, att lappfolkskolorna i sin nuvarande form sakna existensberättigande, enär de icke i någon nämnvärd mån befrämja undervisningen av flyttlapparnas barn, för vilka de äro avsedda. Vad de bofasta lapparna angår, kunna deras barn undervisas i de allmänna folkskolorna tillsammans med den övriga bofasta befolkningens barn. Därav försakas ingen olägenhet för barnen, och deras undervisning ställer sig på detta sätt billigare. En del av dem har visserligen åtnjutit förmånen av att vara frielever i lappfolkskolorna, och de torde på grund av föräldrarnas fattigdom varit i behov därav. Men om föräldrarna icke kunna bekosta deras underhåll vid de allmänna folkskolorna, lärar väl understöd därtill kunna beredas åt dem. Detta blir i alla händelser billigare än att underhålla särskilda skolor, där de kunna erhålla frielevplatser.

Bättre tillslutning av nomadlappars barn än lappfolkskolorna hava de sedan år 1895 anordnade s. k. vinterkurserna haft. Sålunda har den vid lappfolkskolan i Juckasjärvi

anordnade vinterkursen under tioårsperioden 1900—1909 haft följande antal elever, som tillhört den nomadiserande befolkningen: år 1900 13, år 1901 18, år 1902 11, år 1903 13, år 1904 10, år 1905 26, år 1906 24, år 1907 16, år 1908 11 och år 1909 22, eller sammanlagt 164.

3. Kateketskolor användas i för liten utsträckning, och kateketerna sakna ofta kompetens att undervisa.

Det är inom Luleå stift huvudsakligen i tre lappmarksförsamlingar, som kateketskolor under senare tider funnits, nämligen Arjeplog, Jockmock och Gällivare. Inom Juckasjärvi, där förut flera kateketer verkat, har under de senare åren endast en kateket bedrivit undervisning bland lapparna och detta blott under sommarmånaderna, då de vistats uppe i fjällen. I alla övriga lappmarksförsamlingar har dylik kateketundervisning i lapparnas kåtor och vid deras visten för länge sedan alldeles kommit ur bruk till stor skada för barnens undervisning.

De kateketer, som verkat, hava ock i flera fall saknat utbildning för sitt kall och på grund därav varit mindre väl skickade att bedriva undervisning. Det finnes flera exempel på kateketer, som icke ens kunnat skriva sitt namn. Den undervisning, dessa kunnat meddela, har inskränkt sig till att nödortfigt lära barnen läsa innantill samt att låta dem läsa stycken ur katekesen och bibliska historien utantill.

Orsaken till den brist på lämpliga kateketer, vilken gjort sig gällande, har varit dels att endast få nomadlappar funnits villiga att söka inträde vid statens småskoleseminarium i Murjek (förut i Mattisudden) med dess treåriga kurs för att där erhålla utbildning, dels att lärare och lärarinnor, som genomgått fullständig seminariekurs, i regeln icke varit hågade att begiva sig till flyttlapparna för att följa dem på deras vandringar, och dels att lönen för kateketerna varit för knappt tilltagen för att locka in på denna bana.

4. Ett stort antal lapska barn har med den nuvarande organisationen av lappskolväsendet blivit utan undervisning.

Till bekräftelse härpå må meddelas, att, enligt uppgifter till Luleå stifts prästmöte år 1908, exempelvis i Sorsele av 20 nomadiserande lappbarn endast 2 under år 1907 fingo undervisning och i Karesuando av 100 barn endast 36. I Vilhelmina blevo under samma år 13 och i Juckasjärvi 21 sådana barn utan undervisning. Detta otillfredsställande förhållande har gjort sig gällande, trots det att enskilda sällskap i de nämnda församlingarna underhållit skolor och barnhem för lapska barn. Som nämnts har nämligen svenska missionssällskapet ett lapskt barnhem i Bäsksele inom Vilhelmina och en missionsskola i Gargnäs inom Sorsele samt ett barnhem i Karesuando kyrkby, varjämte sällskapet lapska missionens vänner underhåller en lapsk missionsskola med barnhem vid Lannavara inom Juckasjärvi.

Biskop
Bergqvists
förslag till
nyorganisation.

Det av biskop Bergqvist framlagda förslaget till ny organisation av lappskolväsendet avser att råda bot på nu angivna brister i skolväsendets anordning och undanröja de skadliga verkningar, som ansetts härleda sig därifrån.

Två huvudsynpunkter hava vid förslagets utarbetande varit be-

stämmande. Å ena sidan har det varit angeläget att söka bereda tillfälle till så god undervisning som möjligt åt alla flyttlappars barn; å andra sidan har det varit icke mindre angeläget att anordna undervisningen så, att den icke avvänjer barnen från nomadlivet och därigenom bidrager till att försvaga och utrota lappstammen.

För att vinna det förstnämnda av dessa önskemål har föreslagits en utvidgad användning av de *flyttande lappskolorna* (»kateketskolorna») samt inrättande av ett flertal skolor efter mönstret av de *vinterkurser*, som sedan år 1896 varit anordnade vid lappfolkskolan i Juckasjärvi, varjämte dessa båda skolformer ställts i sådan förbindelse med varandra, att de kunna på bästa sätt samverka. Erfarenheten har visat, att just nämnda skolformer lämpa sig bäst för lapparnas barn och att dessas undervisning blir bäst tillgodosedd, där sådana skolor finnas.

Det andra önskemålet har man trott sig säkrast vinna därigenom, att undervisningen av flyttlapparnas barn fullkomligt skiljes från undervisningen av de svenska och finska barnen liksom i huvudsak också från de bofasta lapparnas barn samt att läsåret i de föreslagna fasta lappskolorna bestämmas till endast tre månader. Den samundervisning mellan flyttlapparnas och de bofastas barn, som hittills förekommit, har visat sig föga hälsosam för de förra, och det oavbrutna femåriga internatet i lappfolkskolorna har icke heller bidragit att göra nomadbarnen dugliga för deras naturliga livsuppgift.

Det framlagda organisationsförslaget föreligger i form av förslag till förändrad lydelse av reglementet för lappmarks ecklesiastikverk, i vad detta reglemente angår folkundervisningen, jämte särskilda motiveringar för de föreslagna bestämmelserna. Med ledning av dessa bestämmelser och deras motiveringar skall jag i det följande redogöra för huvuddragen av den föreslagna organisationen och det väsentligaste av vad som anförts till motiv därför.

En grundläggande princip är, såsom jag redan antytt, ett genomfört särskiljande av flyttlapparnas och de bofastas barn vid undervisningen. Den samundervisning mellan dessa, som hittills varit medgiven och praktiserad, förrycker undervisningen för bådadera och inverkar i många fall menligt på flyttlappbarnens håg och duglighet för nomadlivet och renskötseln. Däremot kunna barn av lappar, som definitivt övergivit nomadlivet och kanske redan flera släktled igenom fört bofast levnadssätt, i regeln undervisas i de allmänna folk- och småskolorna.

Undantag från denna grundprincip göres i det föreliggande förslaget endast i fråga om barn av sådana lappar, som antingen blott äro på väg

att övergiva nomadlivet eller ock tämligen nyss övergått till bofast levnadssätt. Denna kategori av lappar står nära de egentliga nomaderna, och det har ansetts, att barnens återgång till nomadlivet kunde i någon mån underlättas genom deras samundervisning med nomadernas barn.

En följd av den nu angivna grundförutsättningen blir, att i omorganisationsförslaget hänsyn tages huvudsakligen blott till undervisningen av de *nomadiserande* lapparnas barn.

Denna undervisning skall i första hand ombesörjas genom *vandrande lappskolor* (»kateketskolor»), som åtfölja lapparna på deras flyttningar och i vilka vid deras visten undervisning meddelas åt deras barn. Då den undervisning, som kan bibringas i dessa skolor, icke kan anses såsom i alla hänseenden tillfyllestgörande, skall densamma fortsättas och avslutas i *fasta lappskolor* (»vinterkurser»), vilka skola vara stationerade envar å viss plats, så belägen, att flyttlapparnas barn kunna dit samlas för att erhålla undervisning. Enär lärotiden i dessa är bestämd till 3, högst 4¹/₂ månader om året och kursen i regeln endast är treårig, torde ej behöva befäras, att de, på samma sätt som de nu befintliga »lappfolkskolorna», skola bidra att avvänja barnen från nomadlivet.

Vandrande lappskolor skola inrättas till erforderligt antal inom varje skoldistrikt, där flyttlappar finnas. Med hänsyn till de förändringar, förhållandena undergå, kan dessa skolors antal icke en gång för alla bestämmas, utan det får överlämnas åt Kungl. Maj:t att på förslag av domkapitlet och efter vederbörandes hörande fatta beslut om sådana skolors inrättande. Tills vidare har man ansett 16 sådana skolor erforderliga inom Luleå stift.

Vandrande lappskolans uppgift är att vara *underlag* för fasta lappskolan, och den får sålunda en annan ställning än den nuvarande »kateketskolan», som är en självständig skoltyp *vid sidan* av »lappfolkskolan». I den vandrande skolan ombesörjes barnens undervisning under de tre första åren av deras skolålder, vilken börjar med det år de fylla 8 år och upphör med det år de fylla 14. Där skall sålunda meddelas den grundläggande undervisningen, omfattande innanläsning, kristendomskunskap, huvudräkning, skrivning och sång samt, där så ske kan, lappslöjd. Undervisningstiden blir densamma, som för närvarande är bestämd för »kateketskolan», nämligen tjuguatta veckor eller 168 läsdagar årligen. Lokal för undervisningen skall antingen tillhandahållas av barnens föräldrar eller målsmän, eller ock skall, där så anses lämpligt, bidrag lämnas till anskaffande av särskild skolkåta.

Den vandrande lappläraren (»kateketen»), som anställes av domkapitlet på förslag av skolrådet och efter vederbörande folkskoleinspektörs

hörande, bör helst hava genomgått något under offentlig kontroll stående småskoleseminarium, närmast statens treåriga seminarium i Murjek för lapsktalande. Då det emellertid är att befara, att behovet av kateketer, åtminstone till en början, icke kan fyllas med utexaminerade småskollärare, har det ansetts nödigt att föreslå särskilda *kortare utbildningskurser* för vandrande lapplärare. Sådana kurser, vilka ej torde behöva förekomma årligen utan endast då och då, i den mån behovet av nya lärarkrafter gör sig gällande, böra efter Kungl. Maj:ts beslut anordnas genom domkapitlets försorg och pågå 9 månader under ledning av kompetent person, som domkapitlet efter folkskoleinspektörens förslag förordnar. Kursen omfattar, jämte praktiska undervisningsövningar, undervisning i innanläsning, kristendoms-kunskap, svenska och lapska språken, metodik, skrivning, räkning och sång samt en kortare översikt av geografin, svenska historien och naturläran.

Kostnaderna för »kateketkurs», omfattande arvode till föreståndaren med 2,000 kronor, anskaffande av lokal och undervisningsmateriell m. m., bestridas av anslaget till lappmarks ecklesiastikverk. Ur samma anslag erhåller varje elev, som är i behov därav, understöd av 300 kronor mot förpliktelse att efter genomgången kurs tjänstgöra som vandrande lapp-lärare under minst 3 år.

Sedan nomadbarnens undervisning i den vandrande skolan erhållit sin grundläggning, skall den fortsättas och fullföljas i den föreslagna nya fasta skolan. Liksom de bofasta barnens undervisning fördelar sig mellan småskolan och folkskolan, skulle i regeln nomadbarnens undervisning fördelas mellan den vandrande och den fasta lappskolan. Förutom undervisning i de läroämnena, som förekommit redan i den vandrande skolan, skall den fasta skolan meddela en kortfattad översikt i geografi, svensk historia och naturlära.

Ehuru i allmänhet vandrande skolor torde kunna anordnas inom lappmarkerna överallt där sådant för undervisningen prövas nödigt, kunna fall tänkas förekomma, då ogynnsamma flyttningsförhållanden eller andra omständigheter ej medgiva inrättandet av dylika skolor. Det blir i sådan händelse nödvändigt att förlägga barnens hela undervisning till den fasta lappskolan.

Den förnämsta olikheten mellan den nuvarande »lappfolkskolan» och den föreslagna fasta lappskolan ligger i undervisningstidens längd. Under det »lappfolkskolan» för närvarande har en årlig undervisningstid av 36 veckor eller $8\frac{1}{4}$ månader och behåller sina lärjungar under 5 år, skall fasta lappskolan enligt förslaget hava en årlig lästid av endast 13 veckor eller 3 månader, vilken tid i särskilda fall må kunna efter domkapitlets beprövande utsträckas intill $4\frac{1}{2}$ månader, och barnens lärotid skall i regeln omfatta blott 3 år, utom i det fall att förberedande undervisning i vandrande skola icke

kunnat anordnas, då lärotiden blir 5 år. Den årliga undervisningstidens längd har bestämts så, att den skall sammanfalla med lapparnas vintervistelse i skogslandet och skolan sålunda pågå under den del av året, som för inlärande av renskötseln och tillvänjande vid nomadlivet är av minsta betydelsen. Tydligt är, att under sådana förhållanden de skadliga verkningar, man ansett följa av lappbarnens undervisning i fasta skolor, skola nedbringas till det minsta möjliga. Även i fråga om barnens levnadssätt under den tid, de besöka fasta lappskolan, har man tänkt sig sådana anordningar, att det samma skall så litet som möjligt avvika från det för dem vanliga. I allmänhet torde icke lapparna vistas så nära skolan, att barnen kunna bo hos sina föräldrar eller inackorderas hos lappar. Det har därför som regel föreslagits, att vid skolan skall anordnas särskilt hushåll för barnen med kåtabostäder och någon person af lapsk börd som föreståndare. Endast där dylikt hushåll icke kan upprättas, må barnen inackorderas i goda allmogehem eller hos läraren. Som bidrag till bestridande av inackorderingskostnaden skall av statsmedel utgå i medeltal för varje barn intill 15 kronor för månad. Erfarenheten har nämligen visat, att lapparna ej torde kunna förmås att sätta sina barn i »lappfolkskolorna», om de själva skola underhålla dem där, vadan medgivande av inackorderingsbidrag åt alla elever i dessa skolor synes vara enda utvägen att få skolgången vid desamma någorlunda jämn och tillfredsställande.

Kostnaderna för undervisningslokaler, vare sig i egna skolhus eller i förhyrda lägenheter, uppvärmning m. m. bestridas av lappmarks ecklesiastikverk.

Lärare vid fast lappskola antages av domkapitlet efter skolrådets och folkskoleinspektörens hörande. Som kompetensvillkor fordras att hava genomgått någotdera av statens treåriga småskoleseminarier i Murjek eller Haparanda. Med hänsyn till undervisningstidens och därmed lärokursens nyss angivna begränsning synes nämnda utbildning i allmänhet vara någorlunda tillfyllestgörande. Skulle i särskilt fall högre kompetens synas nödvändig, t. ex. med hänsyn till undervisning av även andra än nomadlappars barn, må lärare eller lärarinna, som genomgått folkskoleseminarium, anställas.

Klart är emellertid, att en undervisningstid av 3, högst 4 $\frac{1}{2}$ månader årligen icke kan anses bereda full sysselsättning åt en lärare i den föreslagna nya fasta lappskolan. Man har då tänkt sig att andra, d. v. s. bofasta skolpliktiga barn och särskilt sådana, som bo avlägset från vanlig folkskola och som nu genom skolrådets försorg på statens eller församlingarnas bekostnad pläga inackorderas i närheten av någon sådan skola och där erhålla sin undervisning, skulle under den tid av läsåret, beräknat

till 36 veckor årligen, då undervisning av flyttlappars barn ej äger rum, mottagas till undervisning av den bofaste lappläraryn. Härigenom vinnes ock den fördelen, att sistnämnda barn, vilka i regeln äro efterblivna, ej komma att förrycka undervisningen vid andra skolor.

Gällande reglemente för lappmarks ecklesiastikverk föreskriver, att såväl i »lappfolkskola» som i »kateketskola» undervisningen, så vitt ske kan, bör meddelas på svenska språket; där undervisningen i lappfolkskolas nedre avdelningar måste äga rum på lapska eller finska språket, bör den enligt reglementet åtminstone i de två sista årsklasserna helt och hållet ske på svenska språket. Faktiskt har undervisningen skett på lapska språket i kateketskolorna inom Arjeplogs, Jockmocks och Gällivare församlingar. I församlingarna söder därom hava lappbarnen länge undervisats på svenska samt i de norrut belägna församlingarna Juckasjärvi och Karesuando på finska språket.

I det nu föreliggande förslaget har det icke ansetts lämpligt att upptaga några föreskrifter rörande undervisningsspråket. I fråga om de församlingar, där icke svenskan självfallet på grund av redan vunnen hävd bör vara undervisningsspråket, har det syntts ändamålsenligast att överlämna åt domkapitlet att efter vederbörande skolråds och folkskoleinspektörs hörande avgöra, huruvida lapska språket må användas som undervisningsspråk. Då det fäderneärvda språket måste betraktas som ett av de kraftigaste medlen att bevara lappstammen från att uppslukas av andra folkelement och gå under genom beröringen med deras kultur, har det icke syntts välbetänkt att avskaffa lapska språket från skolorna i de trakter, där undervisningen hittills skett på detta språk och där föräldrarna önska få sina barn undervisade på lapska.

Däremot anses icke finska språket böra få vara undervisningsspråk i någon lappskola, då det icke längre användes i andra skolor.

Tills vidare hava nio fasta lappskolor ansetts erforderliga för Luleå stift. För dessa skolor föreslås bestämda förläggningssorter; det bör emellertid medgivas domkapitlet att, då ändrade förhållanden sådant påfordra och särskild kostnad ej därav föranledes, efter samråd med skolråd och folkskoleinspektör förlägga fast lappskola till annan plats än den i reglementet angivna. Flera lappmarksförsamlingar äro alldeles lämnade ur räkningen i detta förslag. Men om alla dessa gällor, att inga egentliga nomadlappar där vidare finnas. De två av ifrågavarande församlingar, till vilka det möjligen skulle kunna komma i fråga att taga hänsyn vid lappskolväsendets omorganisation, vore Arvidsjaur och Malå. Men då

därvarande lappar endast någon del av året flytta med sina renar och i övrigt föra ett bofast levnadssätt samt jämväl idka jordbruk, äro de att hänföra till de bofasta lapparna, och dessa beröras icke av den nya organisationen.

Såsom lämplig lön för vandrande lapplärare (»kateket»), som erhållit föreskriven utbildning, föreslås 700 kronor årligen jämte tre ålderstilllägg å 75 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års oförvitlig tjänstgöring. Måste undantagsvis icke examinerad sådan lärare anställas, anses 600 kronor utan ålderstilllägg för honom vara lämplig lön. Vandrande lärare skall ock äga uppbära ersättning för rese- och transportkostnader, dock med högst 75 kronor årligen. Under framhållande av att dylik lärares arbete är synnerligen ansträngande och förenat med stora försakelser, betonas, att avlöningen måste vara så pass rundligt tilltagen, att den kan locka dugande krafter in på denna bana. Att man hittills haft svårt att erhålla dugliga »kateketer», torde till stor del hava berott därpå, att avlöningen, vilken enligt nu gällande stat utgår med 500 kronor för examinerad och 400 kronor för icke examinerad »kateket», varit alltför svag.

För bofasta lapplärare föreslås en minimilön av 700 kronor jämte tre ålderstilllägg å 100 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års oförvitlig tjänstgöring. Härförutom skall läraren åtnjuta bostad och vedbrand i likhet med småskollärare eller ersättning därför med 100 kronor för år. Den kontanta begynnelselönen föreslås alltså till samma belopp för vandrande och för bofast lapplärare, varemot lönetilläggen för den senare ansetts böra bliva 25 kronor högre, detta med hänsyn därtill, att han i regel torde hava bättre utbildning och få längre årlig tjänstgöring.

Är bofast lapplärare examinerad folkskollärare, har för honom föreslagits lön efter samma grunder som för folkskollärare i allmänhet.

Kraftigt betonas i förslaget, att regelbunden skolgång är en huvudförutsättning för att den föreslagna organisationen av lappscolväsendet skall kunna fylla sitt ändamål. Klart är nämligen, att av en så begränsad undervisningstid, som här föreslagits, ingenting kan givas till spillo, utan att undervisningens resultat skall väsentligt försämrast. En del nomadlappar torde väl låta sig angeläget vara att hålla sina barn ordentligt i skola, men hos andra råder tyvärr en nedärvd slapphet härutinnan. Så hade t. ex. folkskoleinspektören Karnell i en berättelse till domkapitlet uppgivit, att skolrådet i Karesuando »ej lyckats under år 1908, lika litet som förut, trots kraftiga ansträngningar samla nomadbarnen i någon större myckenhet till skolan».

Det är därför enligt biskop Bergqvists mening oundgängligen nödvändigt, att man till sitt förfogande äger ett verksamt medel för beivrande av skolförsummelse. För detta ändamål göra icke de bestämmelser, som innefattas i folkskolestadgans § 51, till fyllest. Det förfaringssätt, som där stadgas, medför allt för lång tidsutdräkt: tredskande föräldrar eller målsmän skola först undergå varning av vederbörande församlings pastor, därefter, om detta ej haft åsyftad verkan, av kyrkorådet, och först om dessa varningar blivit fruktlösa, må barnen kunna skiljas från hemmen och överlämnas i andra personers vård. Uppenbarligen skulle hela lästiden under ett år i lappskolan kunna förflyta, innan den nämnda proceduren hunnit genomföras. Det fordras därför ett raskare inskridande mot försumliga och tredskande föräldrar.

Man skulle möjligen kunna tänka sig som en utväg att stadga böter för försummelse eller tredska i nu berörda hänseende, ett medel som möjligen skulle vara verksamt, därest böterna sattes tillräckligt höga. Men då ett förslag i sådant syfte icke kan anknytas till någon förutvarande bestämmelse i den svenska skollagstiftningen, har det ej ansetts lämpligt att ifrågasätta denna utväg.

I stället har föreslagits en förenkling av den rättsprocedur, som är föreskriven i folkskolestadgans § 51, i det de båda varningsgraderna utelämnats. I händelse av tredska eller försummelse från föräldrar eller målsmän i avseende på barnens skolgång skall det sålunda tillkomma skolrådet att omedelbart och utan uppskov göra anmälan därom hos Kungl. Maj:ts befallningshavande, som skall äga att ofördröjligen låta skilja barnen från vederbörande föräldrar eller målsmän och på deras bekostnad eller, där de visas sakna tillgångar därtill, på lappmarks ecklesiastikverks bekostnad inackordera barnen vid vederbörlig skola.

Tydligen bör det åligga lärarpersonalen, såväl vandrande som bofasta lapplärare, att, innan anmälan göres hos skolrådets ordförande om barns frånvaro, förvissa sig om att giltigt hinder ej finnes för dess uteblivande och, där detta ej är fallet, uppmana till inställelse i skolan. Då man därjämte torde vara berättigad antaga, att skolrådet kommer att noga pröva varje fall, innan anmälan göres hos Kungl. Maj:ts befallningshavande, bör man enligt förslagsställarens mening icke behöva hysa några synnerliga betänkligheter mot det föreslagna stadgandet.

Förutom de bestämmelser rörande lappskolväsendets organisation m. m., för vilka jag nu redogjort, innehåller det föreliggande förslaget erforderliga föreskrifter, dels överensstämmande med nu gällande bestämmelser, dels på erforderligt sätt lämpade, rörande lärarpersonalens pensionsrätt, tjänstledighet m. m., beträffande tillsyn över skolväsendet och

dylikt. Någon närmare redogörelse för förslaget i dessa delar torde här icke vara erforderlig.

Det framlagda förslaget förutsätter, att de hittillsvarande »lappfolkskolorna» skola indragas. Givetvis kan dock denna indragning icke ske annat än i den mån, lärartjänsterna vid lappfolkskolorna bliva lediga.

Beträffande den Skytteanska skolan i Tärna skulle ovisshet kunna råda, huruvida den bör indragas. Då denna skola ursprungligen är en donationsskola och då Tärna församling måhända är den fattigaste församling i riket, vadan den ej äger förmåga att själv på ett nöjaktigt sätt tillgodose sitt skolväsen, finnas onekligen starka skäl för att skolan bibehålles. Men om detta sker, böra bestämmelserna för densamma ändras därhän, att nomadlappars barn icke vidare må där intagas, så vitt det ej sker på föräldrarnas egen uttryckliga begäran och utan något bidrag till barnens underhåll från det allmännas sida. Skytteanska skolan bör i stället bliva, vad den ju ock hittills i huvudsak varit, en undervisningsanstalt för de bofasta lapparnas barn, vilka i Tärna äro jämförelsevis talrika.

Den till lappfolkskolorna i Arjeplog, Gällivare och Juckasjärvi hörande boställsjorden bör, då skolorna indragas, försäljas och de därför influtna medlen disponeras för den nya skolordningens genomförande. Detsamma synes även böra ske med skolhemmanet Tärnafors, som numera icke är till någon nytta för Skytteanska skolan, sedan den flyttats därifrån på andra sidan sjön Gäutajaur. Vad åter angår själva lappskolorna i Arjeplog och Juckasjärvi, torde de böra jämte nödigt utrymmesland bibehållas för att tjäna som skollokaler och lärarbostäder för de nya fasta lappskolorna, vilka äro föreslagna att förläggas på samma platser som de gamla.

Vidare föreslås, att de båda förut omnämnda flyttande skolorna i Karesuando, vilka företrädesvis äro avsedda för lapparnas barn, fortfarande tills vidare bibehållas.

De jämlikt lappmarks ecklesiastikverks stat utgående anslagen för utpensionering av lappbarn, nämligen för 8 barn i Åsele, Fredrika, Dorotea och Vilhelmina 600 kronor och för 8 barn i Malå 600 kronor, torde jämväl tillsvidare böra utgå. Likaledes torde de jämlikt nådiga breven den 1 februari 1878, den 20 februari 1879, den 7 mars 1902 och den 24 februari 1905 anslagna inackorderingsbidragen fortfarande böra utgå till förmån för bofasta lappars barn. Vad däremot angår de till vinterkurser i Karesuando, Juckasjärvi och Sorsele anvisade anslagen, behöva de ej vidare utgå, sedan de nya fasta lappskolorna trätt i verksamhet. Detsamma gäller även det på grund av nådiga breven den 20 februari 1879 och den 3 juni 1904 utgående anslaget å 2,200 kronor till beredande av inackordering

åt barn, tillhörande fattiga lappar i församlingar, i vilka lappskola icke är inrättad. Dock torde det vara önskvärt, att någon mindre del av detta sistnämnda anslag fortfarande finge utgå till förmån för bofasta lappars barn, som måste inackorderas vid skola.

Såsom jag förut nämnt, har domkapitlet i Luleå, sedan biskop Bergqvist till domkapitlet överlämnat det organisationsförslag, varav jag nu angivit huvuddragen, inhämtat yttranden däröver av skolråden i lappmarksförsamlingarna, folkskoleinspektörerna i lappmarken och professor Wiklund i Uppsala.

Utlåtanden av
skolråd inom
Luleå stift
m. fl.

Flertalet skolråd inskränka sig till att i korthet uttala sitt instämmande i (eller i något fall avstyrkande av) förslaget eller att framhålla någon för vederbörande skoldistrikt betydelsefull detalj. Vissa skolråd (Vilhelmina, Jockmocks, Juckasjärvi och Karesuando) hava något utförligare yttrat sig om förslaget och framställt anmärkningar mot vissa enskildheter däri. Ett skolråd (Arjeplogs) har företagit en ingående detaljgranskning av förslaget och förordar i ett flertal fall ändringar i de föreslagna reglementsbestämmelserna. Då domkapitlet i sitt utlåtande till bemötande upptagit allt det väsentliga av vad skolråden haft att anföra, torde någon redogörelse för innehållet i skolrådets uttalanden icke här vara av nöden.

Av de tillsporda folkskoleinspektörerna har folkskoleinspektören Svedberg blott yttrat sig om förhållandena i Malå församling, där emellertid inga nomadlappar finnas, varför han kunnat inskränka sig till att i korthet förorda församlingens anhållan att fortfarande erhålla understöd för utackordering av fattiga lappbarn.

Folkskoleinspektören Sunneman instämmer i det hela i det framlagda förslaget och finner detta äga en stor förtjänst genom att möjliggöra en obligatorisk skolundervisning för alla nomadlappars barn. Han anser det emellertid önskvärt, att alla nomadiserande lapplärare få sin utbildning icke i sådana kortare kurser, som föreslagits, utan i verkligt seminarium, varför han förordar en höjning av de till i lappmarken födda och uppväxta seminarieelever utgående stipendierna.

Folkskoleinspektören Österberg, vilken som nämnts deltagit i ärendets förberedande behandling, har sökt bemöta vad av vissa skolråd inom hans inspektionsdistrikt anförts rörande svårigheterna för den nomadiserande undervisningens ordnande och dessutom uttalat sig i ett par detaljfrågor.

Slutligen har folkskoleinspektören Karnell, vilken likaledes deltagit i förslagets utarbetande, i ett utförligt yttrande upptagit till bemötande de av skolråden inom hans inspektionsområde framställda invändningarna och ändringsförslagen och i samband därmed förordat några mindre modifikationer

av vissa bestämmelser. Beträffande undervisningsspråket uttalar han, att detta överallt borde vara svenska med lapska eller finska såsom hjälpspråk, där och så länge hjälpspråk är av nöden. Han betvivlar, att det lapska språket vore något medel att bevara lappstammen från att upplukas av andra folkelement; det som härvidlag ägde betydelse vore ett klokt ordnande av allt vad med renskötseln och betesområdena hör samman, förhindrande av nomadlapparnas övergång till bofast levnadssätt samt beredande åt deras barn av lämplig undervisning. I det hela finner han organisationsförslaget synnerligen tillfredsställande och förordar dess genomförande.

Professor Wiklund vill likaledes i allo instämma i förslaget och anser, att de bägge huvudsvårigheterna för ett rationellt ordnande av lappskolväsendet, nämligen dels faran av att barnen under vistelsen i skolan få alltför mycken smak för de bofastas levnadssätt och därigenom bliva mindre skickade för sitt blivande nomadliv, dels svårigheten att få tillräckligt antal lärare för de vandrande lappskolorna, äro genom detsamma väsentligen undanröjda. Vad angår de nomadiserande lapplärarnas utbildning ifrågasätter han, att en eller annan gång repetitionskurser för dem anordnades i samband med de egentliga utbildningskurserna. Några av professor Wiklund framställda detaljanmärkingar i fråga om föreskrifternas avfattning hava av domkapitlet beaktats vid dess behandling av förslaget.

Luleå
domkapitels
utlåtande.

I sitt förutberörda, synnerligen ingående utlåtande av den 8 juni 1910 har domkapitlet i Luleå utförligt yttrat sig över de mot organisationsförslaget framställda anmärkningarna och, där det ej funnit dem föranleda modifikationer av förslaget, förebragt ytterligare skäl för de ursprungligen föreslagna bestämmelserna. Det väsentliga av domkapitlets utlåtande torde här böra anföras.

Domkapitlet konstaterar till en början, att förslaget av dem, som yttrat sig däröver, blivit i det hela väl bedömt. De flesta erkände dess avgjorda företråde framför nu gällande bestämmelser och tillstyrkte dess antagande i huvudsak. Bland dessa märktes professor Wiklund, vilkens yttrande borde tillmätas en särskild vikt på grund av den ingående och omfattande kunnedom, han ägde om lapparnas förhållanden.

En del erinringar hade väl blivit gjorda mot förslaget, men dessa rörde sig mera om enskilda detaljer än om de allmänna principer, på vilka det vilade.

Av de skolor, som yttrat sig i ärendet, hade emellertid två uttalat sina tvivelsmål, huruvida det nu föreliggande förslaget till lappskolväsendets reglering borde i dess helhet tillerkännas något företråde framför den hittills gällande ordningen, nämligen skolråden i Arjeplog och Vilhelmina.

Det förra hade anført, att förslaget syntes skolrådet mer lämpat för de nordligare orterna än för Arjeplog samt att lappskolväsendets ordnande enligt nu gällande

reglemente syntes skolrådet beträffande Arjeplog leda till lika gott resultat som vad kunde vara att motse av en anordning enligt föreliggande förslag.

Ordföranden i detta skolråd anförde ock i sitt särskilda yttrande, att de nuvarande bestämmelserna angående lappscolväsendet ej syntes vara orsak till att i åtskilliga socknar de flesta lapska barn blivit utan undervisning, utan orsaken tycktes vara, att bestämmelserna ej genomförts. Vidare anförde samma skolrådsordförande, att under de 20 år, han varit anställd som kyrkoherde i Arjeplog, han icke kunnat finna fall, där fast skola dragit barn från nomadlivet, utan att de flyttlappbarn, som gått igenom de fasta skolorna, i regeln återvänt till nomadlivet och att i de undantagsfall, då så ej skett, andra förhållanden inverkat, som med all säkerhet skulle dragit samma barn från nomadlivet, även om de åtnjutit undervisning endast i kateketskola, varjämte erfarenheten visat, att där fattigdom och brist på renar rätt, även av kateketerna undervisade barn oftast tagit tjänst hos bofasta och ej hos nomader.

Vilhelmina församlings skolråd hade i enahanda avseende anført, att vad Vilhelmina församling vidkomme, det icke kunde visas, att den hittillsvarande ordningen med de av svenska missionssällskapet inrättade fasta folkskolorna för lappallmogens barn bidragit att minska lapparnas håg för nomadlivet och sålunda varit till skada, varförutom lapparna själva vid sammanträde i Fatmomakke sommaren 1908 förklarar sig nöjda med nuvarande ordning och icke önska någon ändring däri.

Domkapitlet ville i första rummet yttra sig över dessa mera principiella invändningar.

Vad anginge de av Arjeplogs församlings skolråd och dess ordförande gjorda, här anförda uttalandena ansåge sig domkapitlet till en början böra vitsorda deras riktighet så till vida, att lappscolväsendet inom denna församling fungerat på ett i det hela tillfredsställande sätt, beroende huvudsakligen därpå, att kateketskolförmen därstädes i stor utsträckning använts och att det lyckats skolrådet förvärva dagliga kateketer. Det vore ock, efter vad domkapitlet erfarit, till stor del just erfarenheten från Arjeplog jämte ett par andra församlingar, som tagits till utgångspunkt för det föreliggande förslaget i vad det avsåge ett vidsträcktare utnyttjande av kateketskolförmen.

Men då samma uttalanden tillika innebure en opinionsyttring till förmån för den nuvarande lappfolkskolans bibehållande, kunde domkapitlet icke underlåta att påpeka, huru litet denna skola i själva verket motsvarade sitt ändamål. I motiveringen till förslaget funnes införd en tablå, som visade, i vilken utsträckning lappfolkskolorna under tioårsperioden 1900—1909 varit besökta av nomadlappars barn. Av denna framginge, att det varit ett försvinnande fåtal nomadbarn, som besökt skolorna. Arjeplog utgjorde härutinnan intet undantag. I därvarande lappfolkskola hade under åren 1900, 1901, 1904, 1907, 1908 och 1909 varit intaget endast ett nomadbarn, under åren 1902 och 1903 två samt under åren 1905 och 1906 intet. Härav framginge, att denna skola på intet sätt kunde anses motsvara sin uppgift att vara en undervisningsanstalt för nomadlappars barn. Orsaken till den ringa frekvensen av sådana barn vid denna såväl som vid övriga lappfolkskolor vore utan tvivel att söka i de nomadiserande lapparnas helt naturliga obenägenhet att sätta sina barn i fasta skolor, där de så gott som utan avbrott måste tillbringa ett flertal år. Domkapitlet kunde därför icke annat än på det livligaste ansluta sig till det framlagda förslaget i vad det avsåge indragande av de nuvarande lappfolkskolorna och deras ersättande med en efter lapparnas förhållanden och behov bättre avpassad lappfolkskolform.

Vad beträffade Vilhelmina församlings skolråd torde dess anförda uttalande sammanhänga med dess likaledes uttalade obenägenhet mot införande av kateketskolor

i församlingen, en sak vartill domkapitlet återkomme längre fram. Här ville domkapitlet blott påpeka, att undervisningen för nomadlapparnas barn inom Vilhelmina församling ej kunde anses vara för närvarande på ett tillfredsställande sätt ordnad, då exempelvis under år 1908 enligt uppgift i motiveringen 13 barn av nomadlappar blivit utan undervisning. Domkapitlet hade sig bekant, att hela antalet skolpliktiga nomadbarn i Vilhelmina samma år utgjort 31. Icke mindre än 40 procent av dessa barn hade sålunda under nämnda år blivit utan undervisning. Då detta icke torde utgöra något undantagsförhållande utan tvärtom vara regel, funne domkapitlet en förändring till det bättre vara högeligen av behovet påkallad. För övrigt funnes flera församlingar, där procenten av icke undervisade nomadbarn vore långt större än i Vilhelmina.

De av skolrådet åberopade, svenska missionssällskapet tillhöriga skolorna besöktes företrädesvis av icke nomadiserande lappars barn. Under år 1908 voro i nämnda sällskap tillhöriga skolor och barnhem inom Luleå stift intagna sammanlagt 109 lapska barn, men av dessa tillhörde icke mindre än 76 den bofasta lappallmogen, vadan sålunda endast 33 tillhörde den nomadiserande befolkningen. I Bäskele barnhem inom Vilhelmina voro samma år intagna 16 lapska barn. Domkapitlet vore icke i tillfälle att uppgiva, huru många av dessa som tillhörde bofasta lappar, men domkapitlet hade sig bekant, att antalet sådana barn år 1909 i samma barnhem uppgått till 9. Under förutsättning att proportionen vore någorlunda konstant under olika år, vilket syntes vara fallet, skulle de nomadiserande barnen i bemälda barnhem varit omkring 6. Detta barnhem kunde därför icke anses tillfyllestgörande för nomadlapparnas behov inom denna församling.

Såväl skolrådet i Vilhelmina som ordföranden i Arjeplogs församlings skolråd hade i förutnämnda yttranden vänt sig mot det i motiveringen till förslaget gjorda uttalandet, att de fasta skolorna med helårsläsning bidroge att avvänja barnen från nomadlivet och renskötseln, och framhållit, att det icke kunde visas, att så skett.

Domkapitlet ville med avseende härå till en början påpeka, att någon vidsträcktare erfarenhet härutinnan icke kunnat under den senare tiden vinnas, enär de nomadbarn, som besökt de fasta skolorna, särskilt i Norrbottens läns lappmarker, varit så försvinnande få. Efter vad domkapitlet förnummit, torde emellertid fall förekommit, där den långa vistelsen vid lappfolkskola påtagligen dragit lapska barn från deras fäders levnadssätt och näring. Den nomadiserande lappstammens tillbakagång inom Västerbottens län torde ock möjligen i någon mån kunna sättas i samband med den därvarande ungdomens uppfostran i större utsträckning inom fasta skolor, om detta också icke finge betraktas som huvudorsaken. Det syntes för övrigt ligga i sakens natur, att en ungdom, som under årtal vant sig vid bofast levnadssätt vid skolorna, skulle vara föga rustad att upptaga nomadlivets vedernödor, även om den återginge till detta liv. Domkapitlet funne det därför välbetänkt att söka ordna det lapska skolväsendet så, att skolorna icke komme att verka försvagande på den lapska ungdomen.

Domkapitlet övergår därefter till de detaljanmärkningar, som blivit gjorda mot förslaget.

Karesuando, Vilhelmina och Åsele församlingars skolråd hade yttrat betänkligheter mot den föreslagna kateketundervisningen för dessa församlingars vidkommande. Såsom skäl härför hade åberopats av Karesuando församlings skolråd: att därvarande lappar årligen uppehölle sig omkring fyra månader i Norge, att de höst och vår befunne sig

på ständiga, långa flyttningar och att någon undervisning i lappkäta därstädes ej ansåges kunna äga rum under december och januari månader; av Vilhelmina församlings skolråd: att lapparna inom denna vidsträckta församling flyttade efter många olika stråkvägar, som låge flera mil från varandra, att deras vandringar sträckte sig ända ned till kustlandet till trakterna omkring och emellan Ornsköldsvik, Härnösand och Sundsvall, och att de olika lappfamiljerna under sina flyttningar även efter samma flyttningväg icke sällan vore skilda flera mil från varandra, vadan det skulle möta stora, för att icke säga oöverstigliga svårigheter jämte oberäkneliga kostnader att hålla de vitt skilda familjernas barn tillsammans i en gemensam kateketskola; samt av Åsele församlings skolråd: att de lappar, som plögade uppehålla sig i denna församling, vore mycket spridda, så att endast två, högst tre hushåll samtidigt uppehölle sig i samma by.

Vad av dessa skolråd blivit i berörda avseenden anført funne domkapitlet ej vara av beskaffenhet att böra föranleda någon ändring i det uppgjorda förslaget. Förhållandena inom bemälda församlingar i vad de anginge lapparnas flyttningar m. m. vore icke så säregna, som vederbörande skolråd syntes förmena. I stora drag vore de ungefär enahanda som i de lappmarksförsamlingar, där flyttande lappskolor redan verkade och befunnits kunna arbeta med framgång. Att lapparna i Karesuando under någon tid av året vistades i Norge, kunde ej hava något att betyda för undervisningen, enär intet hinder funnes för de nomadiserande lärarna att följa dem dit och där bibringa deras barn undervisning, om en sådan anordning ansåges erforderlig. Icke heller kunde domkapitlet finna något hinder för att undervisning i käta skedde i december och januari även i Karesuando liksom t. ex. i Gällivare m. fl. församlingar.

Folkskoleinspektören Karnell, som vore ordförande i Karesuando församlings skolråd men som varit tjänstledig, då rådets yttrande avgavs, och därför ej deltagit i beslutet, hade ock uttalat som sin mening, att man borde göra försök med flyttande lappskolor i Karesuando.

Även folkskoleinspektören Österberg hade vitsordat rörande Västerbottens läns lappmarker, att nomadiserande undervisning för därvarande nomadlappars barn borde kunna med fördel anordnas, ehuru skolrummen under vintertiden måste bliva vanliga boningsrum, då lapparna under denna tid bodde i förhyrda bostäder i bondbyarna.

Då domkapitlet ansåge det vara för en jämn och ändamålsenlig undervisning av nomadlapparnas barn synnerligen viktigt, att den i vissa församlingar numera ur bruk komna nomadiserande skolformen åter infördes såsom skolform för den första undervisningen av alla nomadlappars barn, funne sig domkapitlet utan tvekan kunna i detta avseende tillstyrka bifall till det utarbetade förslaget, och detta så mycket hellre som, därest flyttande lappskola å någon ort skulle visa sig alldeles olämplig, förslaget anvisade utvägen att å denna ort övergå till användande av enbart fast skolform med en förlängd undervisningskurs i denna skola.

Vad Vilhelmina församlings skolråd anført, att anordningen med flyttande skolor, som skulle medfölja lapparna under deras vandringar, måste anses som en förändring till det sämre, torde ej förtjäna avseende, enär det vilade på förbiseende ej mindre av det i motiveringen påvisade faktum, att en stor del nomadbarn med nuvarande skolanordningar bleve utan undervisning, än även av den enligt domkapitlets förmenande riktiga grundsats, att skolorna för nomadlappars barn borde vara så anordnade, att de icke avvande barnen från nomadlivet.

Karesuando församlings skolråd hade i anledning av de föreslagna bestämmelserna angående barnens inackordering vid fast lappskola framhållit, att med hänsyn till små-

righeten att finna lämpliga hem för barnen i Karesuando kyrkoby och Mertjärvi, där fasta lappskolor enligt förslaget skulle förläggas, samt för att barnen skulle påverkas i hygienisk och allmänt praktisk riktning, ett efter lapska förhållanden avpassat internatsystem under sakkunnig ledning skulle inom Karesuando församling få tillgripas.

Detta hade folkskoleinspektören Karnell på angivna grunder avstyrkt och framhållit, att det bästa i fråga om nomadbarn vore, att kåtabushåll för dem anordnades, en anordning, som enligt Karnells uppgift redan flera år praktiserats vid vinterkurserna i Kuttainen inom Karesuando.

Domkapitlet, som icke kunde gilla den av skolrådet uttalade tanken på internat i därför uppförda boningshus, anslöte sig i denna punkt till den av folkskoleinspektören Karnell uttalade mening.

Juckasjärvi församlings skolråd hade i sitt yttrande framhållit svårigheten av att omedelbart kunna införa vare sig svenska eller lapska språket som undervisnings-språk i de lapska skolorna inom denna församling, där lapparnas barn hittills undervisats på finska språket, och fördenskull föreslagit, att undervisningen måtte ske om ej på finska, så åtminstone förmedelst finska till svenska.

Då förslaget icke innehölle några föreskrifter om det språk, varpå undervisningen skulle ske, utan lämnade denna fråga öppen att inom de olika orterna lösas efter förhandenvarande förhållanden, mötte, såsom ock folkskoleinspektören Karnell påpekat, intet hinder för att finskan användes som hjälpspråk vid undervisningen, där sådant finnes nödigt. Däremot ansåge domkapitlet riktigt vad i motiveringen till förslaget anförts, nämligen att finska språket icke borde vara undervisningsspråk i någon lappskola, sedan det icke längre användes i andra skolor å respektive orter.

Vidare hade Juckasjärvi församlings skolråd anført, att förslaget lede av en viss svaghet i den punkt, som rörde bofast lapplärares undervisning den tid, vinterkursen med nomadlapparnas barn ej påginge. Skolrådet hade uppgivit, att lappfolkskollärarna i Juckasjärvi församling på grund av församlingens egna åtgärder för skolväsendets utveckling komme att bliva i de flesta fall överflödiga för de bofastas barn. Däremot funne skolrådet, att lappfolkskollärarna, som ej gärna kunde syssla med vinterkurs-skolan mer än 3½ månader, borde inom Juckasjärvi församling kunna under sommaren tjänstgöra som lappkateketer i ungefär 21 veckor.

Även Jockmocks församlings skolråd önskade en ändring av förslagets bestämmelser i berörda punkt. Skolrådet hemställde, att då det torde möta svårigheter och bliva förenat med dryga kostnader att forsä barn av bofasta föräldrar till lappfolkskolan samt därstädes bestrida deras underhåll, bestämmelse måtte inryckas därom, att skolrådet skulle äga att placera läraren vid lappfolkskolan under den tid, han ej handledde nomadernas barn, å plats inom distriktet, där hans undervisning kunde behövas, därvid resekostnaden skulle bestridas av distriktet.

Då domkapitlet funne vad bemälda två skolråd i berörda avseende anført äga fog för sig och då vederbörande folkskoleinspektörer jämväl ansett skolrådets önskingar härutinnan befogade, ville domkapitlet föreslå en i överensstämmelse härmed ändrad lydelse av förslagets bestämmelser.

Slutligen hade Juckasjärvi församlings skolråd påpekat, att staten i Juckasjärvi gamla kyrkby ägde två skolhus, dels det gamla lappfolkskolehuset, dels den nya vinterkursskolbyggnaden, och uttalat som sin mening, att staten utan hinder torde kunna avyttra den förstnämnda lägenheten, när den därmed förenade lappfolkskol-lärartjänsten vid dess nuvarande innehavares avgång indroges.

I avseende på denna punkt hade domkapitlet inhämtat, att anledningen till att

ifrågavarande lägenhet icke blivit föreslagen till försäljning vore den, att de utbildningskurser, som ifrågasattes i förslaget, ansetts kunna komma att förläggas till Juckasjärvi gamla kyrkby och att de ifrågavarande lokalerna lämpligen borde bibehållas för att kunna disponeras för bemälda kurser. Då emellertid dessa kurser under alla förhållanden icke beräknats komma att anordnas årligen utan endast då och då, i den mån behovet av nya lärarkrafter gjorde sig gällande, kanske med 6 till 8 års eller ännu längre mellanrum, ville domkapitlet ifrågasätta, huruvida det icke vore för ecklesiastikverket förmånligare att för bemälda kurser för varje gång förhyra lokaler å lämplig plats än att för ändamålet underhålla egna hus. Därmed vunnos ock den fördelen, att kurserna kunde anordnas å olika platser allt efter förhållandena vid varje särskilt tillfälle. Domkapitlet hade därför ingen erinran att göra mot en eventuell försäljning av nämnda lägenhet tillika med skolhemmanet, därest detta efter verkställd utredning funnes vara ur andra synpunkter lämpligt. Av hemmanet borde emellertid nödigt utrymmesland för lappfolkskolan bibehållas.

Beträffande ett av Sorsele församlings skolråd gjort uttalande, att den årliga undervisningstiden i denna skola borde utgöra 6 månader, kunde domkapitlet icke biträda denna mening. Då den i förslaget angivna årliga lästiden i lappfolkskola syntes med särskild hänsyn till önskvärdheten att icke avvänja barnen från nomadlivet, till vilket de för sin framtida bärgning vore hänvisade, vara väl avvägd, ville domkapitlet hemställa om godkännande av förslagets bestämmelser i denna del.

Därest, såsom Sorsele församlings skolråd föreslagit, lappfolkskolläraren i denna församling skulle någon tid av året ägna sig åt kateketverksamhet bland lapparna, vore det enligt domkapitlets förmenande bättre, att denna verksamhet utsträcktes till att omfatta en längre tid än de 2 månader, som skolrådet föreslagit, och att lästiden i lappfolkskolan inskränktes till den tid, som enligt förslaget vore medgiven.

Skolrådet i Arjeplog hade föreslagit, att kateket för undervisning i lappslöjd skulle uppbära ett årsarvode av 100 kronor. Även professor Wiklund hade framhållit i sitt yttrande, att den ersättning, som skulle tillkomma vederbörande lärare för meddelande av slöjdundervisning, kanske torde bära i reglementet angivas.

Domkapitlet för sin del ansåge, att frågan om ersättning för undervisning i slöjd lämpligast borde avgöras efter särskilda underdåniga framställningar i ärendet. Arvodena i de olika skolorna torde nämligen bära bliva olika, beroende på den längre eller kortare tid av året, som slöjdundervisningen påginge. I kateketskolorna, där ingen annan än kateketen gärna kunde komma i fråga som slöjdlärare, kunde undervisningen i slöjd pågå hela läsåret, fördelad på de olika stationerna. I lappfolkskolorna åter, där jämväl anuan person än läraren kunde tänkas komma att undervisa i slöjd, torde visserligen denna undervisning även kunna i många fall bedrivas hela läsåret, men arvodet till slöjdläraren syntes ej lämpligen bära utgå från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk för längre tid, än nomadlapparnas barn där undervisades. För övrig undervisning i slöjd borde vederbörande skoldistrikt tillhandahålla arvode. Då den årliga undervisningen för nomadernas barn i lappfolkskola enligt förslaget kunde komma att växla mellan 3 och 4 1/2 månader, borde även arvodet för slöjdundervisningen rättas därefter.

Härtill komme, att lappfolkskollärare under vissa tider av året kunde komma att tjänstgöra som lappkateket. Om han nu själv undervisade i slöjd och bedreve denna undervisning såväl i lappfolkskolan som i kateketskolan, borde han äga att uppbära ett däremot svarande arvode av ecklesiastikverket. Då det torde vara svårt att på förhand finna några för varje särskilt fall tillämpliga bestämmelser, vilka skulle fast-

slås i reglementet, ville domkapitlet hemställa, att frågan om arvode för undervisning i slöjd lämnades öppen och avgjordes sedermera på framdeles skeende underdåniga framställningar.

I sammanhang härmed funne sig domkapitlet böra med anledning av utav kronolänsmannen I. Waara inom Karesuando församlings skolråd gjord hemställan, att slöjdundervisningen i kateketskolan måtte bliva obligatorisk, såsom sin mening uttala, att en dylik ändring i förslaget icke vore med hänsyn till förhållandena att rekommendera, något som även folkskoleinspektören Karnell framhållit.

Vidare hade Arjeplogs församlings skolråd föreslagit, att där i kateketskola antalet skolpliktiga barn vore ringa, målsmännen skulle vara pliktiga hålla till skolgång jämväl de barn, som under året fyllde 7 år och vistades på platsen samt befunnos nog utvecklade för att kunna deltaga i undervisningen.

Domkapitlet ansåge sig icke kunna tillstyrka denna ändring, enär den skulle medföra, att en del lapska barn av rent tillfälliga orsaker bleve skolpliktiga tidigare än vid den för lapparnas barn i allmänhet i förslaget stadgade åldern, vilken syntes domkapitlet vara lämpligt avvägd.

Då dessutom bestämmelserna härom i förslaget vore så avfattade, att hinder icke mötte att för särskilda fall intaga yngre barn i kateketskolorna, där sådant efter skolrådets beprövande funnes lämpligt, ansåge domkapitlet ingen ändring därav vara av behovet påkallad.

Skolrådet i Arjeplog hade som sin mening uttalat, att kateket, som endast genomgått föreslagen kortare utbildningskurs, ej lämpligen borde avlönas med lika högt belopp som kateket, vilken genomgått ett småskoleseminarium, enär detta kunde leda därtill, att de, som önskade utbilda sig till kateketer, i regeln icke skulle söka sig in vid seminarium utan hellre vänta, tills särskild utbildningskurs anordnades.

Domkapitlet ville visserligen medgiva, att något berättigat kunde ligga i denna anmärkning, men hade dock efter övervägande av saken icke funnit anledning att förorda den föreslagna ändringen. Den största svårigheten att upprätthålla kateketskolan hade beträffande de flesta lappmarksförsamlingar hittills föranletts av bristande tillgång på kateketer. För att nu råda bot på detta missförhållande vore det nödigt, att lönen för kateketer sattes till avsevärt högre belopp än hittills. Domkapitlet trodde sig hava anledning befara, att tilloppet till de för fyllande av det första behovet av kateketer nödiga utbildningskurserna komme att bli mycket ringa, därest lönen för de kateketer, som genomgått dylik kurs, sattes till lägre belopp än 700 kronor för år.

Skulle nu emellertid dessa åtnjuta sagda lönebelopp, kunde det måhända anses billigt, att löneförmånerna för de kateketer, som genomgått ett småskoleseminarium, bleve något högre. Domkapitlet skulle för sin del visserligen icke heller ogärna se, att för dylik kateket lönen sattes exempelvis till 800 kronor för år. Men å andra sidan torde med skäl kunna anmärkas, att en minimilön av 700 kronor måste anses ganska god i jämförelse med de löneförmåner, småskollärare i allmänhet åtnjöte.

Den av Arjeplogs församlings skolråd uttalade farhågan, att kateketaspiranterna i regeln skulle komma att söka sin utbildning i de särskilda kurserna i stället för i något seminarium, om löneförmånerna i båda fallen bleve lika, ansåge domkapitlet kunna undanröjas därigenom, att, såsom jämväl ordföranden i nämnda skolråd föreslagit, förhöjda stipendier tilldelades de elever vid Murjeks seminarium, som därstädes ville utbilda sig till lappkateketer, under förutsättning att de förbunde sig att efter avlagd avgångsexamen tjänstgöra minst tre år i sådan egenskap. Domkapitlet ville

föreslå, att dylik elev måtte komma i åtnjutande av 350 kronor i stipendier för varje klass i bemälda seminarium. Därest denna hemställan vunne bifall, trodde sig domkapitlet äga grundad anledning hoppas, att ett icke ringa antal kateketer skulle under årens lopp komma att i seminariet utbildas och måhända så småningom fylla behovet av dylika lärare.

Skolrådet i Arjeplog hade yrkat, att ur förslaget skulle utgå föreskriften om att kateketskolan i vissa fall skulle kunna ersättas genom undervisning i lappfolkskola. Kateketskola torde nämligen å varje ort kunna anordnas. Skulle den förberedande undervisningen äga rum vid lappfolkskolan, förrycktes där hela undervisningen, i synnerhet då undervisningstiden vore så kort. Även Jockmocks församlings skolråd hade yttrat sig om denna sak i samma riktning.

Då även enligt domkapitlets förmenande några oöverstigliga hinder icke torde möta för genomförande av kateketskolformen bland alla nomadlappar, torde det omtvistade stadgandet sannolikt icke bliva av någon praktisk betydelse. Men då tvivelsmål likvisst uttalats, huruvida det skulle låta sig göra att bedriva undervisning i flyttande kateketskolor bland vissa församlingars nomadlappar, ansåge domkapitlet säkrast, att berörda undantagsbestämmelse finge kvarstå i reglementet. Skulle det nämligen visa sig inom någon församling särdeles olämpligt med kateketskolor, vore det ändamålsenligt att hava ifrågavarande stadgande att falla tillbaka på.

Då nyssnämnda två skolråd uttalade farhågor för att undervisningen i lappfolkskolan skulle förryckas genom den föreslagna undantagsanordningen, torde detta bero på ett missförstånd av förslaget. Därest i en församling kateketskolan visade sig olämplig på grund av säregna flyttningsförhållanden eller dylikt, skulle därstädes enligt förslaget all undervisning för nomadlapparnas barn ske i lappfolkskola. I sådan församling finge denna skola alltså en vidsträcktare uppgift än i andra församlingar, enär den jämväl måste bestrida den första undervisningen. Emellertid kunde detta ej anses behöva leda till något förryckande av undervisningen, då denna för församlingens alla nomadbarn bleve enhetlig och lärarkrafterna i lappfolkskolan rättades efter behovet. Domkapitlet funne för sin del ingen annan ändring av förslaget i berörda avseende erforderlig än ett förtydligande av bestämmelsens avfattning.

Skolrådet i Arjeplog hade föreslagit, att hyresersättningen till lappfolkskollärare skulle utgå efter å olika orter gångbart pris med minst 100 och högst 200 kronor efter domkapitlets beprövande.

Hyresersättningen för lappfolkskollärare, som ej avlagt folkskollärexamen, vore i förslaget upptagen till samma belopp som hyresersättningen för småskollärare i allmänhet enligt gällande bestämmelser. Ehuru denna ersättning visserligen vore ringa och på sina ställen måhända otillräcklig, funne sig dock domkapitlet icke äga tillräcklig anledning att förorda någon ändring av förslaget i denna del, då övriga småskollärare icke tillerkänts högre hyresersättning. Det torde ock få förutsättas, att de lappfolkskollärare, som komme att under större delen av läsåret undervisa andra än nomadlapparnas barn, kunde påräkna något tillskott i hyresbidraget från vederbörande skoldistrikt. Vad åter anginge de lappfolkskollärare, som jämväl skulle tjänstgöra som lappkateketer, torde de böra tillerkännas något högre lön än de övriga och därigenom få ett vederlag för den relativt ringa hyresersättningen.

Jockmocks församlings skolråd hade anmärkt, att det föreslagna inackorderingsbidraget, 15 kronor i månaden, vore vad Jockmock vidkomme för lågt tilltaget.

Då beloppet 15 kronor angäves såsom maximum »i medeltal» och då besparingar på detta belopp torde kunna göras i några församlingar, varigenom något överskott kunde

uppstå till förmån för de orter, där levnadsförhållandena voro dyrare, ville domkapitlet förorda, att den i förslaget angivna siffran bibehölles. Det torde icke vara klokt att angiva högre belopp i reglementet, emedan anspråken därigenom lätt skulle kunna stegras hos dem, som skulle mottaga barn till inackordering. Därest det emellertid skulle komma att visa sig omöjligt att inom den sålunda uppåt fixerade summan få barnen väl inackorderade, torde anslaget på framställning till Kungl. Maj:t kunna höjas.

Domkapitlet ville i anledning av ett utav professor Wiklund framställt ändringsförslag såsom sin mening uttala, att lapparna i regeln borde själva tillhandahålla skollokaler på egen bokostnad. Sålunda torde de nomadlappar i Västerbottens lappmarker, vilka under vintertiden plägade bo i bondgårdar, även böra betala hyran för de rum, som kunde erfordras för kateketundervisningen under samma tid. I de fall, då särskilda skolkåtor behöfde anordnas, borde lapparna själva uppföra dessa och tillhandahålla all den materiell, vartill de ägde tillgång utan någon särskild bekostnad, såsom trävirke och dylikt. Det enda, de icke billigtvis borde skyldigkännas på egen bekostnad anskaffa, syntes domkapitlet vara tältduk, där sådan erfordrades. Då det ju emellertid kunde tänkas, att fall kunde förekomma, där fattiga lappfamiljer ej mäktade på egen bekostnad uppföra ens en torvkåta för kateketskolas behov utan behöfde erhålla något bidrag därtill, ville domkapitlet tillstyrka en sådan formulering av denna bestämmelse, att det icke föreskrevs, att dylika bidrag skulle under alla omständigheter utgå, utan desamma hellre gjordes beroende av särskild prövning i varje särskilt fall. Med hänsyn därtill, att det här ej kunde bliva fråga om några större summor, torde avgörandet av frågan om dylikt bidrag kunna överlätas åt domkapitlet.

Därest lappfolkskollärare under den del av året, då han icke vore sysselsatt med undervisning av nomadlappars barn i lappfolkskola, komme att tjänstgöra som kateket bland flyttlapparna, hade Juekasjärvi församlings skolråd ansett, att hans lön icke finge sättas till lägre belopp än 1,000 kronor för år. Folkskoleinspektören Karnell hade icke härutinnan till fullo delat skolrådets uppfattning men likvisst funnit en höjning av minimilönen till 800 kronor för dylik lärare vara skäligen.

Med hänvisning till vad domkapitlet i samband med frågan om hyresbidrag åt lappfolkskollärare yttrat, funne sig domkapitlet böra biträda det av folkskoleinspektören Karnell sålunda framställda förslaget.

Vidkommande de föreslagna särskilda kurserna för utbildande av kateketer hade folkskoleinspektören Sunneman såsom sin mening uttalat, att det ur såväl ekonomisk som pedagogisk synpunkt vore önskvärt, att de icke måtte behöva komma till stånd, utan att det medelst anseeligt höjande av nu utgående stipendier måtte göras möjligt och lätt att få kateketutbildningen uteslutande förlagd till därför avsett seminarium.

Jockmocks församlings skolråd hade uttalat rörande samma kurser, vilka skolrådet ansåge vara synnerligen av behovet påkallade, att de borde göras tvååriga med 9 månaders undervisning vartdera året.

Professor Wiklund hade ifrågasatt, om icke repetitionskurser för dem, som genomgått utbildningskurs, borde en eller annan gång anordnas i förbindelse med de egentliga utbildningskurserna och eventuellt göras obligatoriska för vederbörande kateketer t. ex. 5—7 år efter deras förordnande.

Vad först anginge folkskoleinspektören Sunnemens uttalande delade visserligen domkapitlet med honom den önskan, att dylika kurser ej skulle behöva anordnas. Men domkapitlet måste taga hänsyn till existerande faktiska förhållanden, och då dessa visade på nödvändigheten av extra åtgärder, åtminstone i första hand, för att erhålla nödigt antal kateketer, funne sig domkapitlet icke kunna hemställa om uteslutande ur

reglementet av de föreslagna bestämmelserna om särskilda kurser för utbildande av kateketer utan finge på det bestämdaste tillstyrka stadfästelse därå.

Domkapitlet ansåge sig i detta sammanhang böra meddela, att lappfogden J. Hultin med skrivelse den 6 mars 1906 till domkapitlet överlämnat en av fjällappar i Jockmocks församling enligt skrivelser bifogat utdrag av protokoll, hållet vid sammanträde med dessa lappar den 3 februari 1906, gjord framställning, att för undervisningens främjande bland de lapska barnen inom församlingen måtte anställas ett större antal kateketer än det nu befintliga och för ändamålet anordnas, helst å Jockmocks kyrkplats, en kurs för utbildande av sådana kateketer.

Beträffande vidare det av Jockmocks församlings skolråd framställda förslaget, att utbildningskurserna skulle göras tvååriga, funne domkapitlet icke tillräcklig anledning förorda detsamma. Det vore uppenbart, att dessa kurser vore avsedda att utgöra ett provisorium, huvudsakligen för att avhjälpa det första behovet av kateketer.

Det syntes då knappt lämpligt att inrätta dem så, att de komme att få karaktären av ett verkligt småskoleseminarium, enär därigenom lätt den föreställningen kunde uppkomma, att det vore dessa kurser och icke småskoleseminariet i Murjek, som skulle utgöra den normala utbildningsanstalten för kateketer, något som ingalunda vore meningen. Dessutom vore det önskvärt att så fort som möjligt erhålla tillräckligt antal kateketer för att kunna genomföra den nya organisationen. Domkapitlet medgäve visserligen, att en ettårig utbildning syntes knapp, men måste dock å andra sidan betona, att den vore bättre än ingen utbildning alls, något varmed man dock hittills fått nöja sig beträffande ett flertal lappkateketer. För övrigt ville domkapitlet framhålla, att i småskolorna på landsbygden ännu finnes ett stort antal lärarinnor, som fått sin utbildning i småskoleseminarier med endast ettårig kurs, och att dessa med i regeln god framgång bestred den första undervisningen. Domkapitlet vore ock förvissat, att kateketer, som erhållit sin utbildning i sådan kurs, varom här vore fråga, skulle kunna på ett nöjaktigt sätt meddela den första undervisningen åt lapparnas barn.

Vad slutligen anginge professor Wiklunds förslag rörande repetitionskurser för kateketer, som utexaminerats från utbildningskurs, funne domkapitlet detta vara värt allt beaktande. Emellertid förutsatte detsamma, att utbildningskurser skulle komma att med visshet hållas gång efter annan allt framgent. Men då detta möjligen icke komme att ske, för så vitt det framtida behovet av kateketer kunde tillgodogöras från Murjeks seminarium, vore det måhända mindre egentligt att införa bestämmelse om dylika repetitionskurser i reglementet. Det ändamål, som i professor Wiklunds förslag avsåges, torde för övrigt kunna vinnas även därigenom, att berörda kateketer sattes i tillfälle att en eller flera gånger under någon tid deltaga i de praktiska övningarna vid Murjeks seminarium. Anslag till bekostande av deras resor och underhåll för sådant ändamål torde kunna utverkas genom särskilda framställningar, i överensstämmelse med vad under den senare tiden skett beträffande lärare och lärarinnor i finnbygdens folk- och småskolor.

Angående det antal kateketskolor, som enligt den nu föreslagna regleringen av lappfolkskolväsendet skulle erfordras, innehölle förslaget ingen närmare bestämmelse, än att kateketskolor skulle inrättas till det antal, som på förslag av domkapitlet efter vederbörande skolråds och folkskoleinspektörs hörande av Kungl. Maj:t bestämdes. I motiveringen yttrades härom, att så vitt man med en allmän kännedom om förhållandena kunde döma, torde minst följande antal behövas, nämligen i Karesuando 3, i Juckasjärvi 3, i Gällivare 2, i Jockmock 2, i Arjeplog 3, i Sorsele 1 samt i Tärna och Vilhelmina gemensamt 2 eller tillsammans 16.

Med anledning av de sålunda förslagsvis angivna siffrorna hade från ett par håll, nämligen av skolrådet i Jockmock och ordföranden i Arjeplogs församlings skolråd, anförts, att det föreslagna antalet kateketskolor vore för litet. För Jockmock föresloges sålunda av skolrådet 3 i stället för 2 och för Arjeplog av skolrådets ordförande 5 i stället för 3.

Ehuru möjligen någon modifiering av det i reglementsförslaget motivering angivna antalet kateketskolor inom de särskilda församlingarna kunde efter sig företeende förhållanden förekomma, ansåge dock domkapitlet, att det föreslagna totalantalet eller 16 kateketskolor skulle komma att visa sig tillräckligt, då organisationen hunnit helt genomföras, belst som flera lappfolkskollärare jämväl torde komma att under någon del av året verka som kateketer. Under själva övergångstiden kunde möjligen ett något större antal kateketskolor komma att erfordras. Domkapitlet funne sig därför böra föreslå, att i samband med den föreslagna organisationens eventuella genomförande i staten för lappmarks ecklesiastikverk upptoges arvoden åt 16 kateketer (i stället för nuvarande 13) samt att arvoden för därutöver tilläventrars erforderliga tillfälliga kateketer under övergångstiden finge efter särskilda framställningar utverkas.

Från Arvidsjaur och Malå församlingars skolråd hade hemställts, att de anslag, som hittills utgått till inackorderande vid skola av fattiga lapska barn inom dessa församlingar, fortfarande måtte få utgå och vad Arvidsjaur församling anginge eventuellt ökas.

I anledning härav funne sig domkapitlet i anslutning till de i motiveringen till reglementsförslaget gjorda uttalandena böra hemställa, att de anslag, som omförmäldes i bemälda motivering, nämligen 600 kronor för Åsele, Fredrika, Dorotea och Vilhelmina församlingar samt 600 kronor för Malå församling, fortfarande måtte få utgå samt att av det darsammastädes omnämnda anslaget å 2,200 kronor likaledes måtte till utpensionering av lapska barn, företrädesvis i Arvidsjaur, fortfarande få utgå 1,000 kronor.

De årliga kostnaderna för det föreslagna lappskolväsendet skulle ställa sig sålunda:

Lön åt 16 lappkateketer à 700 kronor	kronor	11,200:—
Flyttningersättning åt desamma à 75 kronor	»	1,200:—
Lön åt 9 lappfolkskollärare à 700 kronor	»	6,300:—
Lönstillägg förslagsvis åt 5 lappfolkskollärare, som tillika tjäntgöra som kateketer, à 100 kronor	»	500:—
Lärares ålderstillägg förslagsvis	»	1,500:—
Avgifter till småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt för 25 lärare à 18 kronor	»	450:—
Arvode för undervisning i lapsk slöjd förslagsvis åt 15 lärare à 100 kronor	»	1,500:—
Hyra för skolhus och lärarbostäder (eventuellt hyresersättning åt lärare) för 7 lappfolkskolor à 400 kronor	»	2,800:—
Uppvärmning, belysning och renhållning i 9 skolor à 200 kronor ...	»	1,800:—
Utackordering av 125 barn under 3 månader om året eller något därutöver à 15 kronor pr månad (i runt tal)	»	6,000:—
Undervisningsmateriell	»	1,000:—
		<hr/>
		kronor 34,250:—

Härtill komme ej mindre föreslagna förhöjningar av stipendier åt elever vid seminariet i Murjek, vilka särskilt utbildades till lappkateketer, än även de utgifter av mera tillfällig natur, som i förslaget motivering omförmäldes, ävensom de till inackor-

dering vid skolor av bofasta lappars barn förordade anslagen, vilka dock ej borde inräknas i kostnaderna för de nomadiserande barnens undervisning.

Beträffande de nuvarande lappfolkskolorna finge domkapitlet med hänvisning till vad som yttrats om dem och med åberopande av den utredning, som funnes i motiveringen till reglementsförslaget, hemställa, att de, såsom icke längre tidsenliga, indroges i den mån lärartjänsterna vid desamma bleve lediga.

Dock ansåge sig domkapitlet böra på de grunder, som i nyssnämnda motivering angivits, förorda, att den Skytteanska skolan i Tärna med tillhörande barnhem bibehölles såsom undervisningsanstalt för barn av icke nomadiserande lappar.

Då förslaget icke förutsatte, att någon boställsjord skulle finnas vid de nya lappfolkskolorna, torde de nuvarande lappskoleborden kunna försäljas eller tagas i anspråk för annat ändamål. Därest försäljning ägde rum, borde köpeskillingen lämpligen komma anslaget till lappmarks ecklesiastikverk tillgodo för att användas till uppförande av skollokaler för de nya lappfolkskolorna, i den mån sådant kunde erfordras. Det syntes domkapitlet lämpligt, att det överlätes åt Kungl. Maj:ts befallningshavande att gå i författning om utredning rörande den framtida dispositionen av dessa boställen med därå uppförda skolhus och övriga åbyggnader. Domkapitlet tilläte sig emellertid påpeka, att vad lappskoleborden i Arjeplog och Juckasjärvi anginge för de nya lappfolkskolorna därstädes nödiga skollokaler och andra åbyggnader med lämpligt tomtområde borde bibehållas. Det torde ock vara självklart, att någon förändring i dispositionen av de åt vederbörande lappfolkskollärare upplåtna boställena icke kunde ske annat än i den mån dessa lärare avginge från sina nuvarande befattningar. Domkapitlet ville i detta avseende upplysa, att för närvarande endast en av lärartjänsterna vid statens lappfolkskolor saknade innehavare, nämligen lärartjänsten vid lappfolkskolan i Gällivare, vilken jämlikt nädigt brev den 30 april 1909 ställts på vakans i avvaktan på utredning angående lappskolväsendets omreglering.

Då domkapitlet icke funne sig äga anledning att föreslå några ytterligare förändringar i det framlagda förslaget och då domkapitlet fullkomligt gillade de principer, på vilka det vilade, ansåge domkapitlet synnerligen önskvärt, att detsamma vunne stadfastande med de av domkapitlet föreslagna ändringarna. Savitt domkapitlet kunde finna, utgjorde det ett steg i rätt riktning och innebure en avgjord och behöflig förbättring i det lappiska skolväsendets organisation.

Med åberopande av vad sålunda anförts finge domkapitlet hemställa, att det av biskopen O. Bergqvist med biträde av tillkallade sakkunniga utarbetade förslaget till ändrad lydelse av reglementet för lappmarks ecklesiastikverk den 31 januari 1896 §§ 15–54 måtte med nu förordade ändringar samt med kompletterande bestämmelser rörande de till Härnösands stift hörande lapparna fastställas; att Kungl. Maj:t täcktes bifalla vad domkapitlet i övrigt hemställt beträffande dels förhöjda stipendier åt elever vid Murjeks seminarium, vilka utbildade sig till lappkateketer, dels fortsatt anvisande av anslag till inackordering vid skola av fattiga barn, tillhörande icke nomadiserande lappar, dels indragning av nuvarande lappfolkskolor med undantag av den Skytteanska skolan i Tärna och disposition för framtiden av lappfolkskolehus och boställen; samt att, i den mån förslaget vunne fastställelse, därav föranledda ändringar måtte vidtagas med avseende å staten för lappmarks ecklesiastikverk.

Av de skolråd, som, efter det ärendet remitterats till domkapitlet i Härnösands stift, hörts av detta domkapitel, hava skolråden i Kall

och i Tännäs förklarar sig intet hava att invända mot förslaget. Däremot har skolrådet i Frostviken anfört:

Undervisningen av lapska barn, för så vitt det rörde Frostvikens och Hotagens byar, borde ske icke genom ambulerande kateketskolor utan genom fast lappskola. Försök hade gjorts med ambulerande kateketfolkskola, men denna skolform hade måst övergivas såsom alldeles olämplig för församlingarnas lappar. Lapparna vore nämligen under vintern, den egentliga skoltiden, på flyttning åt vitt skilda håll. Farhågan för att barnen genom vistelse vid fast skola skulle avvänjas från och övergiva nomadlivet ansåges alldeles ogrundad. Så vore också lapparnas egen mening.

Folkskoleinspektören Erikson har yttrat:

Erikson gillade till fullo den princip, som legat till grund för det föreliggande förslaget, nämligen att skolväsendet för nomadlapparnas barn borde ordnas så, att det ej avvänjer barnen från nomadlivet och renskötseln utan alltfört binder dem därvid. Särskilt ansåge han den föreslagna anordningen av lappfolkskolorna vara ägnad att giva förslaget företräde framför gällande bestämmelser. För lappbefolkningen inom Jämtlands län funne han två lappfolkskolor vara erforderliga, för vilka dock blott en lärare, som flyttade mellan skolorna, syntes vara behöfvig. Vad anginge kateketskolan vore denna skolform, enligt hans mening, lämplig även för Jämtlands län, men kateketskolan borde hava sina stationer inom fjällområdet och vara i verksamhet den tid, lapparna vistades där. Under påyrkande af vissa redaktionella förändringar i det framlagda förslaget tillstyrkte han, att detsamma fastställdes att bliva gällande även inom Härnösands stift.

Domkapitlet har såsom nämnts i ärendet hört jämväl lappfogden Abr. Staaff, ur vilkens yttrande må anföras:

Inom Jämtlands län hade under de senare decennierna nästan samtliga lappbarn erhållit sin huvudsakliga skoluppfostran vid två inom länet befintliga s. k. lappbarnhem, där de just i den åldern, de lättast toge intryck för livet, finge vistas 2 till 3 år och därunder helt vänja sig vid alla den bofastes bekvämligheter med mera, vilket för visso ej varit till fromma för den nomadiserande lappbefolkningen, ity att där nog första grunden lagts till den bland lappungdomen därstädes allt mer och mer tilltagande häglösheten för nomadlivets strävsamheter. Då det föreliggande förslaget avsåge att bibringa lappbarnen nödig skolunderbyggnad utan att därför under skoltiden göra dem till bofasta, kunde Staaff ej annat än på det livligaste tillstyrka, att detsamma ock måtte komma att tillämpas för lapparna inom Jämtlands län.

Endast uti två punkter skulle han vilja göra en erinran.

1) I förslaget stadgades, att »så vitt ske kan», undervisning uti lapsk slöjd skulle ske vid såväl kateket- som lappfolkskolan. Lappbarnens undervisning uti för nomadlapparnas behov nyttig busslöjd syntes så utomordentligt viktig för nomadlivet, att den borde vara obligatorisk. Det av folkskoleinspektör Karnell häremot framhållna skälet, att ett sådant stadgande skulle försvåra anskaffandet av lärarkrafter, syntes ej så tungt vägande, att man endast härför borde övergiva saken, ty bleve ej slöjdundervisningen obligatorisk utan förekomme endast »så vitt ske kan», vore ej svart förutse resultatet härav. Folkskoleinspektören Karnell hade visserligen anfört, att »lappslojd få barnen i alla händelser lära sig i varje kata», men så väl ställt vore det tyvärr ej nu bland Jämtlands lappar, utan här vore det tvärtom högst sällsynt att påträffa någon slöjd-

Lappfogden
Staaffs yt-
rande.

idkande lapp. Ett faktum vore ock, att nästan allt husgeråd numera inköptes, i många fall till och med skidor, skidstavar, skidbindningar och dylikt, allt saker, som en lapp givetvis själv borde kunna tillverka. Att ett allvarligt ingripande för hus-slöjdens återupplivande bland nomadlapparna därför vore av behovet påkallat vore tydligt, och torde för uppnåendet av detta mål en obligatorisk undervisning vara av nöden.

2) I anledning av stadgandet, att inackorderingsbidrag skall av lappmarks ecklesiastikverk utgå med i medeltal för varje barn intill 15 kronor i månaden, ville Staaff framhålla det moraliskt nedsättaude uti att, så snart det vore fråga om lappar, de skulle betraktas såsom individer, de där alltid skulle åtnjuta befrielse från alla, även den fattigaste bofastes medborgerliga skyldigheter. Härigenom hade lappen ej allenast förlorat känslan för det förödmjukande uti att ej genom eget arbete försörja sig och sin familj utan ock all aktning hos den bofasta befolkningen, som ej kunde finna något värde med en befolkning, den där ej alls hade några som helst medborgerliga skyldigheter men väl fordringar på att, när så erfordrades, det allmänna genast skulle träda hjälpande emellan. Att t. ex. en fattig fjällbonde, som själv finge bekosta sina barns inackordering vid folkskolan, skulle tycka det underligt, att en lappman, som han visste vara ägare till ett eller flera tusen renar, skulle få sina barn inackorderade på det allmännas bekostnad, vore naturligt. Staaff ansåge, att i detta fall samma skyldigheter borde åligga en lapp som varje annan svensk undersåte och att först, då lappen saknade förmåga och medel att själv bekosta sina barns underhåll, detta borde ske på det allmännas bekostnad. Skulle motivet för inackorderingsbidragen däremot vara att säkrare göra slut på de nuvarande s. k. lappbarnhemmen, vilka Staaff befarade komma att konkurrera med lappfolkskolorna, ville han låta sin anmärkning härom förfalla.

För lappbefolkningen inom Jämtlands län erfordrades, enligt Staaffs mening, fyra kateketskolor och två lappfolkskolor. Inom Frostvikens lappby borde undervisningen i kateketskolan förläggas till tiden maj—november, då lapparna uppehölle sig inom Frostviken och bildade endast ett fåtal kåtalag, under det de den övriga delen av året vore stadda på ständiga flyttningar och vitt spridda.

I sitt den 4 januari 1911 avgivna utlåtande yttrar domkapitlet i Härnösand:

Härnösands
domkapitels
utlåtande.

Såsom ett allmänt omdöme om det sätt, varpå den nuvarande ordningen av lappskolväsendet fungerat, ville domkapitlet uttala, att några allvarsammare anmärkningar näppeligen kunnat med fog göras, vadan behovet av en reorganisation icke heller på långt när så kraftigt gjort sig här gällande som inom Luleå stift. Tre omständigheter föranledde dock domkapitlet att även för sin del i huvudsak ansluta sig till det från Luleå domkapitel framburna förslaget.

Först och främst syntes det vara ur alla synpunkter önskvärt, att en enhetlig ordning för hela lappundervisningen genomfördes, och i sådant hänseende erbjöde den stomme, som Luleåförslaget uppställde: kateketskolor och lappfolkskolor av den nya typen en enkel, praktisk och för de skiftande förhållandena tillämplig grundform. Vidare vore det med nuvarande förhållanden, då den egentliga folkskolundervisningen bestredes av enskilda eller av föreningar, icke möjligt att vinna de önskvärda garantierna vare sig för undervisningens beskaffenhet eller för att de i skolåldern varande barnen verkligen begagnade sig av densamma. Och slutligen kunde ju domkapitlet icke heller se

alldeles bort från de även i fråga om Jämtlands lappbarn framburna klagomålen, att den nuvarande rätt långa vistelsen vid barnhemmen — låt vara att man vid dessa alltmera målmedvetet sökte motverka denna fara — medförde risken att lappbarnen kunde dragas från nomadlivet, något som domkapitlet, i likhet med flertalet av dem, som i ärendet uttalat sig, skulle av flera skäl livligt beklaga. Domkapitlet ville dock inför de högeligen motsägande omdömen, som i denna del av frågan yttrats av sakkunniga, påpeka den synnerligen stora svårigheten att uttala ett slutgiltigt omdöme i denna sak. Frågan vore i varje fall mycket komplicerad. Även utan lappbarnhemmens inflytelser verkade bland lappbefolkningen, särskilt på gränsområdena, starka krafter att draga lapparna bort från nomadlivets »naturtillstånd» och bevärligheter.

Av nu nämnda tre skäl ville domkapitlet ansluta sig till det föreliggande förslaget, vars detaljer i den förberedande behandlingen grundligt skärskådats. Domkapitlet hölle före, att det i den form det erbållit måste anses vara tillfredsställande och innebära ett avsevärt framsteg.

Också hade av de utav domkapitlet hörda myndigheterna två skolråd, folkskoleinspektören samt lappfogden i huvudsak obetingat anslutit sig till ifrågavarande förslag och allenast ett skolråd uttalat principiella invändningar mot detsamma, invändningar av samma art som mot förslaget rests av skolråd med flera inom Luleå stift men av Luleå domkapitel ingående bemöts.

På samma gång som domkapitlet principiellt anslöte sig till det föreliggande förslaget, ville domkapitlet också antyda de modifikationerna uti och tillägg till detsamma, som nödvändiggjordes, därest det skulle äga giltighet för jämväl Härnösands stift och sålunda hava samma räckvidd som de bestämmelser i reglementet för lappmarks ecklesiastikverk, som det ville ersätta.

Såsom en allmän erinran ville domkapitlet påpeka, att vid slutredigeringen av förslaget i tydlighetens intresse genomgående borde tillses, att framför ordet »domkapitel» i det olika sammanhang, vari det förekomme, tillsattes ordet »vederbörande».

Då antal och förläggningssort för lappfolkskolorna inom Luleå stift specificerades, måste under angivna förutsättning jämväl fastställas antal och förläggningssort för motsvarande skolor inom Härnösands stift.

Domkapitlet hölle i detta hänseende före, att, såsom ock både folkskoleinspektören och lappfogden förmenat, två lappfolkskolor i den nya organisationen bleve av nöden, en för de norra lappförsamlingarnas behov (Frostviken-Hotagen) och en för de sydligare (Undersäker-Hede).

Dock torde för uppehållande av undervisningen i dessa skolor med den stadgade lästiden allenast erfordras en lärare, som finge att alternerande tjänstgöra vid båda, vadan, under förutsättning att antalet kateketer kunde bibehållas vid det nuvarande antalet eller tre, omorganisationen för Härnösands stifts vidkommande innebure en synnerligen anspråkslös tillökning i lärarpersonal.

Beträffande platserna för de två av domkapitlet föreslagna lappfolkskolorna hade varit önskligt, att domkapitlet redan nu kunnat göra ett definitivt förslag. Men då många olika förslag framkommit och många stridiga intressen härvid måste ses till godo samt det enligt domkapitlets mening vore högeligen önskvärt, att lappbefolkningens egna tankar och förslag i detta avseende inhämtades, något som ej lämpligen kunde ske förrän i samband med de sammanträden, som länets lappfogde under sommarens lopp hölle med lapparna, ville domkapitlet, som ej ansåge, att ärendets beredning nu borde ytterligare fördröjas, i avvaktan härpå hemställa, att åt bestämmel-

serna i vad de avsåge Härnösands stift gäves en så allmänt hållen avfattning, att allenast antalet skolor och deras ungefärliga förläggningssort angäves; kommande det sedermera att bero på Kungl. Maj:ts förordnande, efter förnyat förslag från domkapitlet i denna del, varest skolorna skulle förläggas.

De årliga kostnaderna för lappskolväsendet inom Härnösands stift efter nu angivna plan skulle enligt domkapitlets beräkning komma att ställa sig sålunda:

Lön åt 3 lappkateketer à 700 kronor	kronor 2,100: —
Flyttningersättning åt d:o à 75 kronor.....	» 225: —
Lön åt en lappfolkskollärare	» 700: —
Flyttningersättning åt d:o	» 75: —
Lärares ålderstillägg, förslagsvis	» 150: —
Avgifter till småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt för 4 lärare à 18 kronor	» 72: —
Arvode för lappslöjd, förslagsvis åt 2 lärare à 100 kronor	» 200: —
Hyra för skolhus och lärarbostäder (eventuellt hyresersättning)	» 500: —
Uppvärmning, belysning och renhållning i 2 lappskolor à 200 kronor	» 400: —
Utackordering av skolbarn, förslagsvis	» 1,000: —
Undervisningsmaterieell	» 125: —
	<hr/>
	Summa kronor 5,547: —

Domkapitlet ville även hemställa, att vad Luleå domkapitel föreslagit beträffande förhöjda stipendier åt elever vid Murjeks seminarium, vilka utbilda sig till lappkateketer, måtte såsom ett viktigt led i nyorganisationen vinna bifall; att likaledes anslag måtte framgent anvisas till inackordering av barn till fattiga icke nomadiserande lappar under deras skolgång; samt att, därest och i den mån förslaget vunne fastställelse, de ändringar i staten för lappmarks ecklesiastikverk, som därav föranleddes, måtte även beträffande Härnösands stift vidtagas.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län har vid sitt yttrande i ärendet, dagtecknat den 18 oktober 1911, fogat uttalanden i lappskolfrågan av lappfogden J. Hultin, ur vilka följande må anföras:

Lappfogden
Hultins yt-
rande.

Under flera år hade ifrån lapparnas sida förnummits klagan över att deras barn frånrycktes dem för att under minst 4 månader årligen flera år i följd interneras hos fastboende och undervisas i fasta skolor, och detta just vid den åldern, då lappens barn skulle börja att öva sig i de sysslor, av vilka lappen som renskötare under hela sitt liv komme att bliva beroende och vilka han svårligen kunde till fullt gagn för sin näring utföra utan en viss säkerhet och färdighet i dem men i vilka ingen verklig färdighet sedermera uppnåddes, därest övning i dem icke började i tid eller redan omkring 8 års ålder.

Dessutom uppstode vid denna uppfostringsmetod det för lappfolkets bibehållande och deras närings förkovran betänkliga hinder, att den lapska ungdomen, efter att sålunda årligen i flera månaders tid hava fört ett bofast liv, oftast förlorade såväl lust som förmåga att leva som nomad. I synnerhet i de sydligare lappmarkssocknarna, Jockmock och Arjeplog, klagade lapparna, att det numera vore så gott som omöjligt att få tjänare. Den ungdom, vilken som barn uppfostrats i fasta skolor, ägnade sig

i regel hellre åt tillfälligt arbete hos bofasta än att återgå till kåtalivets umbäranden och mödor.

Men till ett så ihållande och för lappens natur enformigt arbete som jordbruksarbetarens vore lappen i de flesta fall mindre duglig och uthållig, och han måste därför såsom jordbruksarbetare vanligen åtnöja sig med mindre avlöning, en »svältlön», såsom många jordbrukare i båda sistnämnda socknar intygat.

Lapparnas nämnda bekymmer ävensom Hultins erfarenhet av att en del lappunglingar sökt anställning vid Kiruna malmfält hade föranlett eu framställning till vederbörande stiftsstyrelse om återinförande av lappbarnens undervisning genom kateketer, vilka, själva lappar, enligt lapparnas i länet uttryckliga önskan skulle flytta med lapparna och helst under sommaren, då de i flera månader låge samlade på sina fjällvisten, meddela barnen den undervisning, som de ansåge nödig för en nomad: i kristendomskunskap och läsning samt nödortfödig skrivning och räkning. Och lapparnas önskningar i detta avseende hade av stiftsstyrelsen med mycket tillmötesgående upptagits.

Såsom resultat av förhandlingarna vid ett möte med lapparna i Gällivare den 27 mars 1909 anförde Hultin: Tillsporda om sättet för barnens skolundervisning hade lapparna framhållit, att denna borde handhavas av kateketer, helst av lapsk härkomst, vilka medföljde lapparna på deras flyttningar, på det att ej barnen vid den ålder, då de borde börja förvärva insikter i lappens arbetsmetoder för eu ändamålsenlig renskötsel, måtte ryckas bort från kåtan och avvänjas från lapplivet, så att de förlorade lusten att återgå dit och förmåga att verksamt deltaga i dess arbeten; och ansågs barnens undervisning icke behöva omfatta mera än nödig kunskap i kristendom, läsning, skrivning och räkning.

Härom voro samtliga över 40 närvarande lappar eniga.

Från ett sammanträde med lapparna i Arjeplog den 10 februari 1910 anfördes: Lapparna fasthöllo vid sina föregående uttalanden och önskningar om barnens skoluppföstran. Det vore ett oeftergivligt behov, att lappbarnen undervisas av kateketer, flyttande med lapparna, och helst om sommaren. Den »fasta skolan» gjorde slut på lappen-nomaden. Barnen avvandes däri ofta från lapplivet. Många lärde sig i skolorna att skämmas för lappens levnadssätt och språk, klädedräkt m. m.

Länsstyrel-
sens i Luleå
yttrande.

För egen del anförde Kungl. Maj:ts befallningshavande i nämnda yttrande:

I motiven till förslaget framhölles särskilt två synpunkter, från vilka ärendet borde betraktas. Å ena sidan hade det ansetts angeläget att söka bereda tillfälle till en så god undervisning som möjligt åt alla flyttlappars barn och å den andra sidan att anordna undervisningen så, att den icke avvände barnen från nomadlivet och därigenom bidroge till att förringa och utrota lappstammen.

För vinnande av det förstnämnda av dessa önskemål hade föreslagits en utvidgad användning av kateketskolformen samt inrättandet av ett flertal skolor efter mönstret av de vinterkurser, som en tid varit anordnade vid lappfolkskolan i Juckasjärvi. Förslaget innebure således ett underkännande av de nuvarande lappfolkskolorna, och häri ägde det sin stora förtjänst. Kungl. Maj:ts befallningshavande kunde dock ej finna annat, än att det toge för liten hänsyn till kateketskolornas användbarhet för lappundervisningen. Dessa skolor kunde, ordentligt skötta och till nödigt antal verk samma, enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes förmenande fullt giva lappbarnen

de kunskaper, som med hänsyn till deras ställning såsom nomader vore erforderliga. Skulle den för kateketundervisningen i förslaget angivna tiden i något fall anses för kort, syntes ej hinder böra möta för att något utsträcka den. Kungl. Maj:ts befallningshavande hölle således före, att de föreslagna fasta skolorna, som fortfarande skulle kallas lappfolkskolor, utan avsaknad för själva undervisningen kunde undvaras. Den kostnad, som härigenom besparades, bleve avsevärd och lämnade tillfälle till utvidgning och förbättring av kateketskolorna, där sådant ansåges behöfligt.

Sedda från den här ovan angivna första synpunkten vore således, enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes förmenande, de föreslagna fasta skolorna onödiga; betraktade från den andra eller undervisningens ordnande så, att den icke avvande barnen från nomadlivet, vore de ej heller att förorda.

Visserligen vore den tid, under vilken flyttlapparnas barn skulle tillhållas att bevista undervisningen vid de föreslagna nya lappfolkskolorna, mycket kortare, än vad härutinnan gällde med avseende å de ännu bestående skolorna. Men enligt vad länets lappfogde efter sammankomster med flyttlapparna i länet erfarit och hölle för säkert, vore det fara för att även denna kortare tids undervisning vid fasta folkskolor hos barnen komme att ingiva avsmak för nomadlivet. Kungl. Maj:ts befallningshavande delade också denna farhåga.

Man behöfde icke förlägga de ifrågasatta lappfolkskolorna till sådana alldeles olämpliga platser som Arjeplogs och Jockmocks kyrkstäder, vilka med den utveckling, varuti de vore stadda och redan ernått genom förbättrade kommunikationer, och av andra grunder erbjöde allt för farliga lockelser till övergivandet av det karga nomadlivet. Enligt vad lappfogden för länsstyrelsen framhållit, skulle inrättandet av de nya lappfolkskolorna, var de än förlades, hava med sig, att flyttlapparna nödgades under längre eller kortare tider vara skilda från sina barn och betoges möjligheten att ägna dem någon föräldrattillsyn. Ty flyttlapparna nödgades för att finna betesmarker åt sina hjordar begiva sig till trakter långt avlägsna från skolorna, och så upptagen vore lappen med att tillse och sammanhålla sina renar, att han endast sällan skulle få tillfälle att uppsöka och återse sina barn, vilka vid en ålder, då barnet började förstå meningen i föräldrarnas uppfostran, ryckts ur hemmet för att uppfostras i helt andra för barnet främmande och efterhand behagligare förhållanden, än den torftiga kåtan erbjöde. Att märka vore ock, att barnen just vid den ålder, då de skulle bevista lappfolkskolorna, började intressera sig för renskötseln men under skoltiden därifrån avhölles och ej heller kunde vara sina föräldrar till den välbehöfliga hjälp, de eljest skulle kunna lämna.

Bestämmelserna i gällande reglemente om undervisningen av flyttlapparnas barn i fasta lappfolkskolor hade, så förkastliga de än vore, icke under senare tider verkat så skadligt, som man eljest skulle kunna förmoda, men detta hade berott därpå, att dessa bestämmelser icke med någon stränghet tillämpats. Av eleverna vid de fasta lappfolkskolorna hade endast ett mindretal utgjorts av barn till flyttlappar. Största delen av dessas barn hade genom att slippa bevista dessa skolor undgått det på lusten och förmågan att fortsätta nomadlivet så menligt inverkan internatet vid de fasta skolorna.

Förhållandet torde bliva ett annat enligt det nya förslaget. Av dess föreskrifter, om de bleve fastställda, torde nämligen skoloråden med all sannolikhet finna sig förpliktade att tillse, det flyttlapparnas barn orolentligt besökte de fasta skolorna. Förslagets bestämmelser lämnade också skoloråden ett kraftigt medel att göra denna tillsyn effektiv.

Med kännedom om den motvilja, flyttlapparna hade för att överlämna sina barn åt de fasta skolorna, kunde man alltså förutsätta, att användningen av nämnda bestämmelser ej bleve sällsynt. Att då med polismaktens bistånd skaffa de nya bestämmelserna gehör, komme utan tvivel med avseende på lappens för allt slags hot och våld ytterst känsliga natur att menligt inverka på lappfolkets uppfattning av sin ställning till överheten och ingalunda att befordra dess fortvaro och utveckling såsom ett fritt fjällfolk.

Kungl. Maj:ts befallningshavande ville sammanfatta sin åsikt så, att undervisningen av flyttlapparnas barn borde grundas i regeln uteslutande på kateketskolan och att den fasta skolan endast undantagsvis, och där så i det särskilda fallet prövats nödigt — såsom fallet måbända torde kunna bliva i Karesuando — borde för ändamålet användas, och då, såsom folkskoleinspektören Karnell föreslagit, med barnen i kåtahushåll.

Av det anförda framginge, att och varför Kungl. Maj:ts befallningshavande icke ansåge sig kunna, vad Norrbottens län beträffade, till fastställelse föreslå det föreliggande förslaget, som enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes förmenande borde omarbetas i antydd riktning.

Lappfogden
Holms ytt-
rande.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län har i ärendet hört lappfogden i länet P. F. Holm.

Holm meddelar en redogörelse för lappsamhällellenas inom länet flyttningstvågar och uppehållsställen i nedre delen av landet, varav framgår, att dessa omfatta och äro spridda över ett betydande område inom Västerbottens och Västernorrlands län.

Avstånden, anför han vidare, mellan de olika renägarnas inom samma lappby vintervisten varierade naturligtvis mycket, från $\frac{1}{2}$ till 1 och 2 mil och däröver. Stundom kunde ett par tre familjer slå sig tillsammans och vårda renarna gemensamt; vanligare vore dock, att var familj bodde för sig.

Att det under sådana förhållanden, då lapparna bodde så vitt spridda, skulle vara en ytterst vansklig sak att ordna kateketundervisning bland dem, sade sig självt, men med god vilja kunde mycket uträttas, och ett försök borde åtminstone göras att även i detta län införa ambulerande skolor. Saken skulle kunna ordnas så, att de skolpliktiga barnen hos de familjer, som vintertiden uppehölle sig närmast varandra, inackorderades hos en av familjerna, och undervisningen kunde äga rum i den gård, där denna familj bodde, eller i någon gård i närheten. I regel bodde lapparna nämligen numera vintertiden i bondgårdar; endast ett fåtal lappfamiljer begagnade tält under vistelsen på nedre landet.

Fördelen av en på detta sätt anordnad undervisning vore, att föräldrarna ej behöfde skiljas från sina barn för längre tid och att dessa ej undandroges nomadlivet, vari de tvärtom kunde börja deltaga, utom vid flyttningarna, även under vintermånaderna vissa dagar i veckan för att hjälpa antingen föräldrarna eller också den familj, hos vilken de inackorderats, eller andra i närheten boende lappar, som kunde vara i behov av biträde vid renvården. Till någon liten nytta skulle de alltid kunna vara, åtminstone de äldre, och deras intressen skulle därigenom mera inriktas på nomadlivet.

Tillsvidare torde sex kateketer försöksvis böra anställas inom länet, eller en för

var av fjällapparnas byar. För skogslapparna erfordrades ej några flyttande skolor, då dessa lappar numera sällan utsträckte sina flyttningar utom lappbyns område.

Lapparna själva önskade i allmänhet icke införa de av kateketundervisning, och det kunde ju därför tyckas, som om en dylik undervisning ej borde komma i fråga, då föräldrarna själva kunde anses böra äga bestämmanderätt härutinnan. Men lapparna vore nu en gång ytterst konservativa och ville ej gärna vara med om något nytt utan såge helst, att allting ginge i de gamla hjulspåren och ställdes som på fars och farfars tid, och ett förmynderskap, som man för övrigt kunde säga förekomme även gentemot andra än lapska invånare i fråga om skolväsendet, vore därför fullt motiverat.

Emot det föreliggande förslaget till omorganisation av lappskolväsendet hade Holm ingenting annat att erinra, än att undervisning i slöjd enligt hans åsikt borde vara obligatorisk.

Kungl. Maj:ts befallningshavande har i sitt den 15 februari 1912 av-
givna utlåtande anført:

Länsstyrel-
sens i Umeå
yttrande.

Kungl. Maj:ts befallningshavande kunde icke finna annat, än att det ifrågavarande förslaget med däri av domkapitlet gjorda ändringar och tillägg vore synnerligen välbetänkt och ägnat att uppfylla det ändamål, det avsåge, nämligen att skolundervisningen för den nomadiserande lappbefolkningens barn anordnades så, att samtidigt med att undervisningen bleve en verklig sådan, den dock icke åstadkomme eller bidroge till att under skoltiden barnens häg vändes från nomadlivet till skada för dem själva och nomadbefolkningens fortbestånd.

De invändningar, som från en del håll gjorts emot förslaget, syntes domkapitlet hava så till fullo vederlagt, att något ytterligare härutinnan från Kungl. Maj:ts befallningshavandes sida icke torde böra anföras, och de betänkligheter, Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län uppställt mot undervisningen i de s. k. lappfolkskolorna, där undervisningstiden vore avsedd att bliva endast 3, högst 4½ månader för år under tre års tid, vore, enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes förmenande, icke, vad Västerbottens län anginge, av sådan beskaffenhet, att denna undervisningsform borde helt bortfalla och i stället all undervisning meddelas i kateketskolor.

Bestämmelse om barns inackordering under den tid, de vore pliktiga bevista kateketskolorna, torde dock böra meddelas, för den händelse de flyttande familjerna bodde långt ifrån varandra och till följd av det ringa barnantalet skola icke kunde anordnas å mer än en plats, något varom även lappfogden i sitt yttrande framställt förslag.

Med hemställan om tillägg av sådan bestämmelse ville Kungl. Maj:ts befallningshavande till alla delar instämma i vad domkapitlet i Luleå i ärendet föreslagit.

Av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län, som den 9 mars 1912 avgivit utlåtande i ärendet, har anförts:

Länsstyrel-
sens i Öster-
sund yttrande.

Grundtanken i det föreliggande förslaget angäves vara dels att söka bereda tillfälle till eu så god undervisning som möjligt åt alla flyttlappars barn och dels att anordna undervisningen så, att den icke avvande barnen från nomadlivet och därigenom bidroge till att försvaga och utrota lappstammen. Därmed hade ock den motättning angivits, som gjorde uppgiften så utomordentligt svår; man kunde icke nå det ena målet utan att väsentligt nedsätta anspråken på det andra; och då den nomadiserande lappbefolkningens bevarande måste anses såsom det huvudsakliga, återstode

tydligen ej annat än att utsöka en sådan form för undervisningens anordnande, som under givna förhållanden kunde anses såsom den bästa möjliga, även om den i och för sig icke vore tillfredsställande. Visserligen komme nomadlapparnas barn härigenom i en sämre ställning än den bofasta befolkningens. Men skälet låge i de säregna omständigheter, under vilka lappen måste söka sin existens, och det nämnda missförhållandet kunde icke undvikas, huru livligt man än önskade, att lappen sattes i tillfälle att inhämta samma mått av kunskaper som den bofaste. Därför vore det ock Kungl. Maj:ts befallningshavandes livliga övertygelse, att man utan tvekan borde övergiva ett sådant undervisningssystem, som kunde antagas medföra fara för den nomadiserande lappbefolkningens fortbestånd.

De anmärkningar, som framstälts mot det nuvarande lappskolväsendet inom Norr- och Västerbottens läns lappmarker, torde i huvudsak drabba även förhållandena i Jämtlands län, ehuru undervisningen där vore ordnad på något annat sätt, i det att inga egentliga lappfolkskolor funnes. I deras ställe hade i länet inrättats två s. k. lappbarnhem, det ena i Änge, Undersåkers socken, och det andra i Hillsand, Ströms socken. Dessa barnhem, av vilka det förra stode under ledning av svenska missions-sällskapet och det senare av en privat prästman, vore närmast att betrakta som ett slags missionsanstalter, där barnen åtnjöte ej blott fri undervisning utan även fullständig inackordering med alla de bekvämligheter, vid vilka den bofasta befolkningen vant sig. Oavsett de anmärkningar, som tilläventyrs kunde framställas mot själva undervisningen i dessa anstalter, som vore undandragna folkskoleinspektionens kontroll och icke lämnade någon som helst garanti för att alla barn komme i åtnjutande av den underbyggnad, anstalten vore avsedd att lämna, kunde Kungl. Maj:ts befallningshavande icke frigöra sig från farhågan, att det långvariga internatet vid ifrågakomna anstalter skulle i hög grad bidra att betaga barnen lusten och förmågan att ägna sig åt nomadlivet.

Domkapitlet i Härnösand hade uppgivit i fråga om vistelsen vid barnhemmen, att man alltmera målmedvetet sökte motverka denna fara, samt erinrat, att även utan lappbarnhemmens inflytelser verkade, särskilt på gränsområdena, bland lappbefolkningen starka krafter att draga lapparna bort från nomadlivets naturtillstånd och besvärligheter. Att en livligare beröring med den bofasta befolkningen skulle verka i sådan riktning, ägde nog sin riktighet. Men det vore icke däruti största faran låge utan fastmer uti det frö, som nedlades hos barnet under den tid, då det vore mest bildbart och mottagligt för intryck. Kungl. Maj:ts befallningshavande hade sig icke bekant, vilka åtgärder som vid lappbarnhemmen vidtagits för att motverka berörda fara eller huru dessa åtgärder verkat. Möjligen avsåges därmed den numera vidtagna anordningen att låta barnen under sommarferierna återvända till föräldrarna. Men då, enligt vad Kungl. Maj:ts befallningshavande inhämtat, vistelsen vid barnhemmen vanligen omfattade en tid av två till tre år, vid barnhemmet i Hillsand till och med längre, samt lästiden fortginge från början av september till slutet av maj med ett kortare uppehåll vid jultiden, insåges lätt, att den korta vistelsen i fjällen under den mildaste och minst besvärliga årstiden icke kunde tillräckligt motverka det inflytande, barnhemmen i detta avseende utövade.

Enligt den erfarenhet, som gjorts i länet, hade värden av renhjordarna blivit alltmera slapp, till stort förfång såväl för den bofasta befolkningen som i synnerhet för lapparna själva, vilka till följd av de halvt förvildade renarnas skadegörelse å slätter och bärgad gröda komme i ständiga tvister med angränsande jordägare och ofta nödgades utgiva betydande belopp i skadestånd. Förr hade det ansetts nödvändigt,

att hjordarna bevakades natt och dag, men nu hade lapparna helt och hållet upphört att bevaka sina renar nattetid, och även under dagen vore bevakningen slapp. Allmänt klagades över svårigheten att erhålla nödigt antal tjänare, och även den renägande lappen själv visade sig ofta nog vårdslös och liknöjd. En stor del av de renägande lapparna uppförde numera fasta bostäder, där de med sina familjer vore boende året runt, under det renhjordarnas vård anförtroddes åt tjänare. I vad mån detta beklagliga förhållande borde tillskrivas ett missriktat uppfostringssystem eller andra inflytelser vore svårt att bedöma; men det syntes Kungl. Maj:ts befallningshavande sannolikt, att såsom jämväl lappfogden i länet uti sitt i ärendet avgivna yttrande framhållit, det vore vid barnhemmen, som första grunden lagts till den bland lappungdomen i detta län allt mer tilltagande håglösheten för nomadlivet. I saknad av erforderliga statistiska uppgifter vore det Kungl. Maj:ts befallningshavande icke möjligt att ingå på en närmare redogörelse för verkningarna av den nu rådande ordningen. Enligt de upplysningar, Kungl. Maj:ts befallningshavande under hand inhämtat, uppginge antalet lappbarn vid vart och ett av ifrågakomna barnhem till omkring 20, därav ej fullt hälften vore barn till nomadiserande lappar, och det uppgäves, att av dessa barn omkring 15 till 20 procent övergivit nomadlivet och sökt anställning hos den bofasta befolkningen. Huru än därmed förhölle sig, vore emellertid uppenbart, att de barn, som återvände till fjällen, under vistelsen vid barnhemmen tillägnat sig vanor, som icke gjorde dem väl skickade för nomadlappens strävsamma liv. Enligt Kungl. Maj:ts befallningshavandes förmenande vore det därför högeligen önskvärt, att dessa undervisningsanstalter måtte helt och hållet upphöra.

Såsom av handlingarna framginge, undervisades lappbarnen i länet dels av kateketer och dels vid förutberörda barnhem. Mot kateketundervisningen kunde icke med fog göras annan invändning, än att det kunskapsmått, som meddelades, vore väl knappt. Denna brist torde dock i avsevärd grad kunna avhjälpas dels genom ökade fordringar i fråga om kateketernas utbildning och dels genom de nu föreslagna lappfolkskolorna, som med hänsyn så väl till den korta lästiden som till sättet för barnens inackordering icke torde medföra den fara för barnens avvänjande från nomadlivet, som visat sig vara en följd av de nuvarande fasta skolorna. Kungl. Maj:ts befallningshavande ansåge därför i likhet med domkapitlet i Härnösand det föreliggande förslaget vara i huvudsakliga delar tillfredsställande och innebära ett avsevärt framsteg.

Emot förslaget i dess nu föreliggande form hade av lappfogden i länet anmärkts, dels att föreskrifterna om undervisning i lappslojd borde ändras därhän, att dylik undervisning bleve obligatorisk vid såväl kateketskolan som lappfolkskolan, och dels att bidrag av allmänna medel till bekostande av skolpliktiga barns inackordering borde beviljas endast i sådana fall, då föräldrarna saknade förmåga att själva bekosta sina barns underhåll.

För egen del ansåge Kungl. Maj:ts befallningshavande det vara särdeles angeläget, att barnen erhöle undervisning i slöjd. Bland lapparna i länet vore intresset för slöjd på väg att alldeles dö bort. Sällan påträffade man en slöjdkunnig lapp, och även de enklaste husgeråd plögade numera inköpas. Det vore därför önskvärt, att undervisningen i vanlig lappslojd kunde göras obligatorisk åtminstone i lappfolkskolorna. Ett sådant stadgande kunde visserligen minska utsikten att erhålla dugliga lärarkrafter; men om föreskrifterna härom gäves en sådan avfattning, att undervisning i slöjd kunde i samband med folkskolorna få meddelas av annan person än läraren, där ej denne vore kunnig däri, syntes denna farhåga bliva avlägsnad. Hinder härför syntes ej möta, då förslaget avsåge, att särskild ersättning skulle utgå för dylik undervisning.

Beträffande frågan om bidrag från det allmännas sida till bekostande av barnens inackordering under skoltiden hade bland motiven till förslaget anförts, att denna anordning vore enda utvägen att få skolgången någorlunda jämn och tillfredsställande, enär, enligt vad erfarenheten givit vid handen, lapparna ej torde kunna förmås att sätta sina barn i lappfolkskolorna, därest de själva skulle underhålla dem där. Då egentliga lappfolkskolor saknades i länet, hade någon erfarenhet i detta avseende icke kunnat vinnas. Många lappar vore dock själva angelägna att hålla sina barn i skola, och mot tredskande föräldrar eller målsmän hade särskilda barns snabbt verkande tvångs-åtgärder föreslagits. Såsom lappfogden framhållit, läge det onekligen något förödmjukande uti denna anordning, som fritoge även den ekonomiskt välsituerade lappen från skyldigheten att själv bekosta sina barns uppfostran, och stadgandet kunde icke anses bidraga till höjandet av lapparnas självkänsla. Understödet syntes därför icke böra givas formen av en ovillkorlig rättighet, som utan åtskillnad tillkomme varje lapp, utan hellre göras beroende av vederbörande skolråds omprövning och lämnas endast i fall, då förmåga saknades hos föräldrarna att bekosta sina barns underhåll vid skolan. Måhända kunde förhållandena vara olika på olika trakter; men om med hänsyn härtill bestämmelsen ansåges böra stå kvar, torde den dock kunna givas en sådan avfattning, att icke varje lapp bleve ovillkorligen berättigad till dylikt understöd.

Beträffande antalet kateketer och lappfolkskolor ävensom de förändringar i övrigt uti förslaget, som föranleddes av dess ifrågasatta tillämpning jämväl inom Jämtlands län, anslöte sig Kungl. Maj:ts befallningshavande till det utlåtande, som avgivits av domkapitlet i Härnösand.

Statskonto-
rets utlåtande.

Statskontoret har i sitt utförliga, den 9 maj 1912 dagtecknade utlåtande dels ingått på en prövning av de allmänna grunder, i enlighet med vilka det föreliggande organisationsförslaget är uppgjort, dels ock närmare skärskådat vissa dess detaljer. Det väsentliga av vad statskontoret därvid anført skall jag här återgiva.

Bland de i motiven till förslaget anförda väsentligaste bristerna hos det nuvarande lappskolväsendet framhölles i första rummet, att lappfolkskolorna med sin helårsläsning och sin femåriga färdigaste till att avvänja lapparnas barn från nomadlivet och renskötseln. Detta omdöme avsåge endast Luleå stift eller Norrbottens och Västerbottens län. I Härnösands stift finnes inga egentliga lappfolkskolor, men i deras ställe hade i Jämtlands län av enskilda personer och sällskap inrättats två s. k. lappbarnhem, där barnen åtnjote ej blott fri undervisning utan även fullständig inackordering med alla de bekvämligheter, vid vilka den bofasta befolkningen vant sig. Och Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län hade i sitt handlingarna vidfogade utlåtande uttalat den färdigaste, att det långvariga internatet vid ifrågavarande anstalter i hög grad bidroge att betaga barnen lusten och förmågan att ägna sig åt nomadlivet. Bemälda Kungl. Maj:ts befallningshavande hade emellertid framhållit, att om huvudsyftet måste anses vara den nomadiserande lappbefolkningens bevarande, man måste nöja sig med en sådan form för undervisningens anordnande, som icke i och för sig vore tillfredsställande.

I själva verket kunde man icke undgå att finna, att förslaget i följande punkter innefattade en sänkning av den genom nu gällande reglemente bestämda undervisningsnivån:

- 1) Enligt förslaget fördrades för att anställas som lärare eller lärarinna i lapp-

folkskola att hava avlagt examen vid någotdera av statens småskoleseminarier, under det att nu gällande bestämmelse för anställning som lärare vid lappfolkskola uppstälde samma villkor, som vore föreskrivna för folkskollärare, d. v. s. bland annat godkänd avgångsexamen vid något statens folkskoleseminarium.

2) För kateket fordrades enligt förslaget genomgående av småskoleseminarium eller en nyinrättad undervisningskurs å nio månader utan några som helst inträdesfordringar, i stället för att enligt nu gällande reglemente fordrades genomgående av folkskole- eller småskoleseminarium.

3) I den nya lappfolkskolan skulle barn undervisas 3 eller undantagsvis $4\frac{1}{2}$ månader om året i 3 eller undantagsvis 5 år. För närvarande utgjorde den årliga lärotiden 36 veckor och varje lärjunges lärotid i regeln 5 eller i undantagsfall 6 år.

Minskningen av lärotiden i den fasta lappfolkskolan, vilken därigenom komme att endast kunna meddela småskolebildning, vore direkt föranledd av insikten om den långa lärokursens skadliga inverkan på barnens håg och duglighet för nomadlivet. Och inrättandet av en särskild lättare utbildningskurs för kateketer vore förestavat av fruktan, att icke tillräckligt många seminariebildade kateketer skulle stå att erhålla.

Inför ett förslag, som så avgjort och målmedvetet ville sänka lapparnas undervisning till ett lägre plan, hade statskontoret måst fråga sig, om verkligen den såsom motiv anförda faran vore så allvarlig, att den utgjorde tillräckligt skäl för åtgärden. Svaret på denna fråga innehölls i ett flertal bland handlingarna befintliga uttalanden av sakkunniga. Av dessa ville statskontoret särskilt hänvisa till de i det föregående återgivna uttalandena av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län och lappfogden Hultin.

Inför dessa och liknande vittnesbörd torde det ej kunna betvivlas, att faran för nomadlivets och renskötselns undergång vore verklig och överhängande. Och då statskontoret delade den i motiven till förslaget uttalade åsikten, att lapparnas bibehållande vid sin fäderneärvda näring icke blott vore ett livsvillkor för dem själva utan även en angelägenhet av stor nationalekonomisk betydelse, ansåge statskontoret den av hänsynen härtill föranledda sänkningen av lappundervisningens nivå icke böra utgöra något hinder för förslagets antagande.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län hade emellertid funnit, att av samma hänsyn ej heller de nya, av biskop Bergqvist föreslagna fasta skolorna vore att förorda.

På de av nämnda Kungl. Maj:ts befallningshavande anförda och i det föregående återgivna skäl ansåge statskontoret, att det kunde ifrågasättas, om icke i reglementet borde stadgas en enda skoltyp för lappundervisningen, nämligen den flyttande kateket-skolan, med rätt för domkapitlet eller vederbörande skolrådsordförande att, där så för vissa orter eller vissa tillfällen prövades lämpligt, låta sådan skola någon tid förbliva på samma ställe. Denna anordning skulle hava den fördelen, att icke två slags lärare med olika kompetens och olika levnadsvillkor men med i det närmaste lika avlöning bleve anställda vid lapparnas undervisningsverk. Något definitivt förslag i detta hänseende vore väl icke statskontoret kompetent att avgiva. Men statskontoret funne en dylik anordning stå i bästa överensstämmelse med den princip för lappmarks ecklesiastikverks anslag till undervisningsväsendet, som statskontoret efter nu framkomna upplysningar ansåge böra göras gällande, att nämligen detta anslag endast borde användas för undervisning åt nomadlappars i nomadlivet förblivande barn och att andra lappar och lappbarn icke borde äga andra eller större anspråk på understöd än övriga svenska medborgare.

Huru än avgörandet kunde utfalla i fråga om den fasta lappfolkskolans fortvaro, ansåge statskontoret vissa andra detaljer av förslaget böra ändras såsom avgjort stridande mot förenämnda princip. Statskontoret syftade här på lappfolkskollärarens användande utanför lappskolan ävensom bibehållande av Skytteanska skolan för bofasta lappars barn samt av anslagen till utpensionering av sådana barn.

I den föreslagna lappfolkskolan skulle lärarens hela undervisningstid beräknas till 36 veckor årligen, under det att den årliga lärotiden i själva skolan endast skulle vara 3 månader eller i undantagsfall $4\frac{1}{2}$ månader. Den tid av läsåret, då undervisning av flyttlappars barn ej ägde rum, skulle lappfolkskolläraren vara skyldig mottaga andra skolpliktiga barn. Att sålunda ungefär hälften av dessa lärares arbete användes för ändamål, som numera borde ligga utanför lappmarks ecklesiastikverks undervisningsområde, vore tydligen ett missförhållande, som borde ändras. Skolrådet i Juckasjärvi hade också beaktat denna sak och för denna församlings vidkommande föreslagit, att lappfolkskolläraren skulle tjänstgöra såsom kateket under den tid, då undervisningen i den fasta skolan läge nere. Med gillande härav beräknade folkskoleinspektören Karnell, att av de för Juckasjärvi föreslagna 5 lärarna (2 lappfolkskollärare och 3 kateketer) en borde genom nämnda anordning kunna inbesparas. Domkapitlet i Luleå föreslog med anledning härav en sådan avfattning av bestämmelserna, som möjliggjorde lappfolkskollärares fakultativa användning som kateket. För sin del ansåge statskontoret, att en sådan anordning alltid borde vidtagas, där icke, såsom för Jämtlands län vore av domkapitlet i Härnösand föreslaget, en lärare kunde dela sin tid mellan två fasta lappfolkskolor.

På nu angivet sätt borde den för undervisningen beräknade kostnaden kunna ej obetydligt nedbringas. Nio lappfolkskollärare, vilka för lappmarks ecklesiastikverks räkning användas endast 3 månader årligen, skulle under denna tid prestera endast ungefär 800 undervisningsdagar. De borde då kunna ersättas med fyra lärare med 36 veckors eller, vilket vore detsamma, ungefär 1,000 dagars undervisningsskyldighet. Härigenom inbesparades lön åt 5 lärare à 700 kronor 3,500 kronor, ålderstillägg, femtedelen av det belopp 1,500 kronor, som upptagits i förslaget, eller således 300 kronor samt avgifter till småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt 90 kronor eller tillsammans 3,890 kronor om året. I detta sammanhang ville statskontoret nämna, att statskontoret icke hade något att erinra mot det av Luleå domkapitel föreslagna lönetillägget av 100 kronor åt varje lappfolkskollärare, som tillika tjänstgjorde såsom kateket.

Luleå domkapitel hade föreslagit, att Skytteanska skolan i Tärna skulle bibehållas för bofasta lappars barn.

Enligt konung Karl XI:s brev till kammarkollegium och statskontoret den 18 april 1687 skulle donationen användas till underhållande av »Lapp Scholan i Umeå». Härmed måste avses lappskolväsendet i Umeå lappmark; ty själva skolan hade varit förlagd i Piteå, i Lycksele och sedan år 1865 i Tärna men aldrig i staden Umeå. Det syntes då vida mera överensstämmande med donationens syfte, att densamma användes för den nya lappundervisningen i nämnda lappmark än för bevarande av en skoltyp, som efter vad nu visat sig bidroge till lappstammens undergång. De bofasta lapparna i Tärna torde få behandlas som vanliga svenska undersåtar, och om församlingen på grund av sin fattigdom vore i behov av understöd, borde sådant utgå på annan väg, till exempel den som anvisades av det i 1912 års riksstat under åttonde huvudtiteln uppförda extra ordinarie anslaget till beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre afstånd från skolorna boende skolpliktiga barn inom Vilhelmina, Risbäcks, Stensele, Tärna, Sorsele, Arjeplogs, Malå och Fredrika församlingar.

Domkapitlet i Luleå önskade behålla två anslag för utpensionering av lappbarn, vardera å 600 kronor, nämligen för 8 barn i Åsele, Fredrika, Dorotea och Vilhelmina samt för 8 barn i Malå, ävensom dels ett anslag å 1,250 kronor som bidrag till inackorderingskostnad för lapska barn, vilka i övrigt av egna medel underhölles vid lappskola, dels 1,000 kronor av ett inom stiftet nu utgående anslag å 2,200 kronor för beredande av inackordering åt barn, tillhörande fattiga lappar i församlingar, i vilka lappskola icke vore inrättad. Ett till sistnämnda ändamål inom Härnösands stift utgående anslag å 200 kronor önskade detta stifts domkapitel få behålla. Då emellertid samtliga dessa anslag för framtiden skulle utgå endast till barn av bofasta, syntes de vid genomförandet av nu ifrågavarande reform böra upphöra att betunga lappmarks ecklesiastikverks stat.

Enligt förslaget skulle barnen under den tid, de bevistade lappfolkskola, genom skolrådets försorg inackorderas hos lappar i närheten av skolan i för dem särskilt anordnade lapska hushåll eller ock, om ej detta kunde ske, i goda allmogehem eller hos skolans lärare. Såsom bidrag till denna inackordering skulle av anslaget till lappmarks ecklesiastikverk utgå i medeltal för varje barn intill 15 kronor för månad. I enlighet härmed upptog domkapitlet i Luleå i sin kostnadsberäkning för 125 barn ett avrundat belopp av 6,000 kronor, och domkapitlet i Härnösand äskade för samma ändamål 1,000 kronor. Om inga fasta lappfolkskolor bibehölles, bortföle dessa utgiftsposter. Men även om fasta folkskolor inrättades för lappbarn, torde hänsyn böra tagas till vad lappfogden Staaff anfört om det för lapparna nedsättande och gent emot den bofasta befolkningen orättvisa i att en lappman, även om han vore ägare av ett eller flera tusen renar, skulle få sina barn inackorderade på det allmännas bekostnad, medan till exempel en fattig tjällbonde själv finge bekosta sina barns inackordering vid folkskolan. I likhet med Kungl. Maj:ts befallningshavande i Jämtlands län hölle därför statskontoret före, att om bestämmelsen om inackorderingsbidrag ansåges böra stå kvar, den borde erhålla en sådan avfattning, att icke varje lapp bleve ovillkorligen berättigad till ifrågavarande understöd, utan att sådant lämnades endast i fall, då förmåga saknades hos föräldrarna att bekosta sina barns underhåll vid skolan. Om dylik ändring i bestämmelsen vidtoges, torde de av domkapitlet beräknade kostnadsbeloppen kunna nedsättas till exempel till hälften.

För att i möjligaste mån inskränka antalet av dem, som antoges till kateketer efter att endast hava genomgått den föreslagna utbildningskursen, önskade kontraktsprosten G. Calleberg i Arjeplog, att stipendierna vid seminariet i Murjek måtte höjas med 100 kronor utöver det nu vanliga för varje lapsk elev, som förbunde sig att efter godkänd avgångsexamen tjänstgöra som lappkateket minst 3 år. Detta behövde enligt Callebergs mening icke öka utgifterna för statsverket, då väl i stället kunde förminska eller eventuellt indragas stipendierna åt de elever vid lapska småskolläro- och lärarinneseminariet, vilka ej vore i lappmarken födda och uppväxta. Af samma orsak uttalade sig även det skolråd, vars ordförande Calleberg vore, för bestämmande av lägre lön åt den kateket, som endast genomgått den föreslagna utbildningskursen, samt för en ytterligare sänkning från 600 kronor till 500 kronor av lönen åt kateket, som icke ens genomgått nämnda utbildningskurs. Domkapitlet i Luleå motsatte sig lönedestämningarna men hade i avseende på stipendierna föreslagit en höjning med 50 kronor.

Vad stipendierna beträffade ville statskontoret erinra, att enligt nådiga brevet den 6 november 1874 till domkapitlet i Härnösand kunde seminarieelever, som talade lapska, få stipendier till belopp av högst 300 kronor årligen, mot förbindelse att efter fullbordad lärokurs för minst 3 år antaga lärarbefattning i skola för lapska barn, då så-

dan befattning bleve inom ett halvt år efter deras avgång från seminariet dem av vederbörande erbjuden.

Då det syntes vara av mycket stor vikt, att såvitt möjligt alla kateketer erhöles seminariebildning, och detta i synnerhet därest den undervisningsform, som syntes statskontoret lämpligast, nämligen kateketskolan, bleve den enda av lappmarks ecklesiastikverk understödda skolformen, ville statskontoret för sin del förorda ej mindre en graderad löneskala av 500 kronor för kateket utan examen, 600 kronor för kateket med utbildning i kateketkurs, 700 kronor för vanlig kateket med examen från småskoleseminarium och 800 kronor för dylik kateket, som under minst 3 månader om året meddelade sådan undervisning, som enligt förslaget lappfolkskolan vore avsedd att bibringa, än även den av kontraktsprosten Calleberg föreslagna höjningen av stipendierna åt seminarieelever med 100 kronor. Angående ifrågavarande stipendier delade statskontoret därjämte den utom av Calleberg även av folkskoleinspektören J. Sunne- man uttalade åsikten, att de borde utgå huvudsakligen, om icke uteslutande, till i lappmarken födda eller uppväxta seminarieelever, i vilket fall höjning av anslaget till dessa stipendier enligt Callebergs åsikt icke vore erforderlig.

De för förslagets genomförande erforderliga årliga kostnaderna hade av domkapitlen beräknats:

för Luleå stift till	kronor 34.250:—
» Härnösands stift till	» 5.547:—
	<hr/>
	Summa kronor 39,797:—

Enligt vad statskontoret anført borde, om lärarkrafterna användes uteslutande för lappmarks ecklesiastikverks räkning, å lärarnas löner m. m. kunna inbesparas

Utackorderingsanslagen torde kunna minskas från 7,000 med förslagsvis	» 3,500:—	kronor 7.390:—
---	-----------	----------------

Totalkostnaden skulle då bliva..... kronor 32,407:—

Om den fasta folkskolan helt och hållet indroges, minskades kostnaden ytterligare ej obetydligt. Till hyra för skolhus m. m. hade domkapitlen föreslagit 5,500 kronor. Statskontoret kunde dock icke beräkna, huru mycket därav i alla händelser måste utgå. De för närvarande från lappmarks ecklesiastikverk utgående anslag, som skulle ersättas genom förenämnda kostnad, upptoges i liggaren över statsverkets specialutgifts- stater för år 1912 med följande belopp:

Skytteanska lappfolkskolan i Tärna	kronor 1,393:50
Lappfolkskolan i Arjeplog	» 285:—
Lappfolkskolan i Jockmock	» 725:—
Lappfolkskolan i Gällivare	» 175:—
Lappfolkskolan i Juckasjärvi gamla kyrkby	» 2,470:—
Understöd till den av styrelsen för föreningen lapska missionens vänner vid föreningens missionskola i Lannavara by i Juckasjärvi socken anordnade s. k. vinterkursen för lapska barn	» 2,000:—
Bidrag till betäckande av kostnaderna för folkundervisningen inom Sorsele församling	» 300:—

Transport kronor 7,348:50

	Transport kronor	7,348.50
För inrättande av en flyttande, mindre folkskola inom Karesuando lappmarksförsamling n. m.	»	900: —
För uppehållande under åren 1908—1912 av undervisningen vid två inom Arjeplogs församling flyttande folkskolor	»	900: —
Till löneförhöjning under åren 1908—1912 med 100 kronor för år räknat till var och en av lärarna och lärarinnorna vid småskolan, de tio mindre folkskolorna och de tre flyttande folkskolorna i Arjeplogs församling	»	1,400: —
» löneförhöjning under åren 1910—1912 med 100 kronor till vardera av lärarna eller lärarinnorna vid två nyinrättade flyttande mindre folkskolor i Arjeplogs församling	»	200: —
För avlöande av 15 kateketer	»	4,500: —
Arvodesförhöjning	»	2,800: —
För anställande från och med den 1 juli 1903 av en kateket i Arjeplogs församling	»	500: —
» anställande inom Jämtlands län av ytterligare en lappkateket ..	»	400: —
Arvodesförhöjning åt lappkateketen i Undersåkers församling	»	150: —
Arvodesförhöjning åt lappkateketen i Hede lappförsamling	»	100: —
Till inköp av undervisningsmaterieil jämväl för kateketernas undervisning	»	350: —
För uppehållande av undervisning med fyra timmar i veckan under hela skoltiden i lämplig lapsk slöjd	»	500: —
Såsom ersättning för resor mellan stationerna för lappkateketskolor inom Jockmocks församling	»	180: —
Såsom ersättning för resor mellan skolstationerna inom Arjeplogs församling	»	300: —
Såsom ersättning för resor mellan skolstationerna i Hede lappförsamling	»	60: —
Såsom ersättning för resor mellan skolstationerna i Frostvikens och Hotagens församlingar	»	50: —
För utpensionering av lappbarn	»	2,375: —
Bidrag till inackorderingskostnad för lapska barn	»	3,650: —
Höjning av förestående anslag för beredande av inackordering åt fattiga lappbarn inom Hede lappförsamling	»	100: —
För beredande av inackordering åt fattiga lappbarn inom Frostvikens och Hotagens lappförsamlingar	»	400: —
Till gäldande av folkskolläraernas pensionsinrättning tillkommande pensionsavgifter för lärartjänsterna vid lappfolkskolorna i Gällivare, Jockmock, Arjeplog och Juckasjärvi	»	200: —
För beredande åt varje inom lappmarken anställd kateket av delaktighet i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt	»	160: —
» beredande åt två lärare eller lärarinnor inom Karesuando skoldistrikt av delaktighet i småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt	»	20: —
<hr/>		
Summa kronor		27,543: 50

Transport kronor 27,543: 50

Härtill komme följande belopp, vilka i liggaren icke utförts:

Lappfolkskolan i Arjeplog.

Läraren:

Lön, 80 hl. korn enligt markegångspris, dock ej mindre än 900 kronor	»	900: —
Tio frielevers underhåll (= 280 hl. korn à kronor 10:17)	»	2,847: 60
Lärarens ålderstillägg, beräknat efter de av Luleå domkapitel tillämpade grunder	»	60: —

Lappfolkskolan i Jockmoek.

Läraren:

Lön, 80 hl. korn enligt markegångspris, dock ej mindre än 1,150 kronor	»	1,150: —
Åtta frielevers underhåll (= 168 hl. korn à kronor 10:17)	»	1,708: 56
Lärarens ålderstillägg, beräknat till	»	60: —

Lappfolkskolan i Gällivare.

Läraren:

Lön, 80 hl. korn enligt markegångspris (= kronor 10:17), dock ej mindre än 800 kronor	»	813: 60
Sju frielevers underhåll (= 147 hl. korn à 10:17)	»	1,494: 99
Lärarens ålderstillägg, beräknat till	»	60: —

Lappfolkskolan i Juckasjärvi.

Läraren:

Bidrag till hans avlönande, 75 hl. korn, enligt markegångspris, dock ej mindre än 900 kronor	»	900: —
Lärarens ålderstillägg, beräknat till	»	60: —

Skytteanska lappfolkskolan i Tärna.

Läraren:

Lön, 78,51 hl. korn enligt markegångspris, dock ej mindre än 900 kronor	»	900: —
Åtta frielevers underhåll (= 168 hl. korn à kronor 10:12)	»	1,700: 16

Summa kronor 40,198: 41

Detta utgiftsbelopp, som efter omorganisationens genomförande skulle bortfalla, vore större än den för det nya skolväsendet med iakttagande av statskontorets anmärkningar beräknade kostnaden. Detta förhållande berodde på den besparing, som kunde och borde göras i samband med undervisningens begränsning dels i avseende på det kunskapsmått, som bibringades barnen, dels i avseende på huru stor del av lappallmogen en av staten bekostad och från det allmänna folkskolväsendet skild undervisning ansåges böra avse. Besparingen ökades ytterligare, om de fasta folkskolorna ersattes med kateketskolor, ävensom för det fall att lönenedsättning ägde rum för icke seminarie-

bildad kateket. Vad sistnämnda besparing anginge ansåge dock statskontoret, att de förhållanden, under vilka den skulle kunna ske, borde såvitt möjligt undvikas och att för den skull någon del av det uppkomna överskottet borde användas till åtgärder för erhållande av god tillgång på infödda, från seminariet i Murjek utexaminerade kateketer.

I vad mån anslag behövde beviljas för tillfälliga kostnader eller för tillgodoseende av sådana ändamål, som blivit lidande genom undervisningsväsendets omläggning, eller slutligen för kateketskolors ytterligare utveckling och förbättring, torde få bero på framställning i varje särskilt fall.

På grund av vad Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län anfört angående följderna av de föreslagna bestämmelserna rörande tredskande målsmän ansåge statskontoret, att desamma kunde inskränkas till en föreskrift, att beträffande barnens skolplikt skulle i övrigt gälla vad därom vore i folkskolestadgan förordnat.

I anledning av vad statskontoret anfört har domkapitlet i Luleå anbefallts att ånyo yttra sig. I sitt den 24 augusti 1912 avgivna förnyade utlåtande har domkapitlet till bemötande upptagit de mot förslaget framställda anmärkningarna.

Förnyad
utlåtande av
domkapitlet
i Luleå.

Statskontoret hade i det hela ställt sig välvilligt till det framlagda förslaget och särskilt framhållit, att den av hänsynen till lapparnas bibehållande vid nomadlivet »föranledda sänkningen av lappundervisningens nivå» icke borde utgöra något hinder för förslaget antagande. Emellertid hade statskontoret, delvis med stöd av vad hörda myndigheter i ärendet anfört, funnit sig böra föreslå en del ändringar i förslaget. Då dessa i vissa avseenden vore ganska väsentliga, ville domkapitlet något utförligare yttra sig om dem.

Den betydligaste avvikelser från förslaget läge i det av statskontoret ifrågasatta utslutandet av den fasta skolformen. Statskontoret yttrade nämligen, att det på de av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län anförda grunderna kunde ifrågasättas, om icke i reglementet borde stadgas en enda skoltyp för lappundervisningen, nämligen den flyttande kateketskolan, med rätt för domkapitlet eller vederbörande skolrådsordförande att, där för vissa orter eller tillfällen prövades lämpligt, låta sådan skola någon tid förbliva på samma ställe. De av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län anförda, av statskontoret åberopade grunderna vore huvudsakligen, att barnen just under den tid, då de började att förstå meningen i föräldrarnas uppfostran och att intressera sig för renskötseln, skulle tagas från hemmet och under flera månader väl avpassad skolform, varigenom de lätteligen kunde få avsmak för nomadlivet med dess besvärligheter.

Domkapitlet underskattade ingalunda dessa skäl och hade jämväl för egen del varit starkt betänkt på att föreslå kateketskolan som den enda skolformen. Emellertid hade domkapitlet efter noggrant övervägande av saken och på grund av uttalanden från sakkunnigt håll funnit sig icke kunna vidbliva denna sin avsikt. Den flyttande kateketskolan vore visserligen en efter nomadlivets förhållanden synnerligen väl anpassad skolform, men den torde svårligen räcka till att ensam fylla de anspråk på undervisning, som borde komma jämväl nomadlappars barn till del. Först och främst kunde i kateketskolan, som måste följa lapparna på deras spridda flyttningar, i regeln endast ett mycket litet antal barn samtidigt nås. Lappkåtan, kateket-

skolans vanliga lärorum, erbjöde icke heller utrymme för något större antal barn. Men framför allt måste beaktas, att icke all undervisning kunde med framgång bedrivas i kåtan. Sålunda mötte det stora svårigheter att där meddela undervisning i skrivning, en undervisning som likvisst borde anses viktig för lapparna. Vidare vore det nästan omöjligt att i kåtan upphänga en karta, andra olägenheter att förtiga. När man lade det ena till det andra, komme man nästan med nödvändighet till det resultat, att det behövdes en överbyggnad på kateketskolan. Domkapitlet hade trots sig finna en lämplig sådan i de föreslagna lappfolkskolorna med förkortad årskurs. Denna skolform vore sedan en längre tid prövad i de för nomadlappars barn anordnade vinterkurser, vilka så vitt domkapitlet kunnat inhämta slagit mycket väl ut och icke veterligen inverkat menligt på nomadlivet.

Det syntes domkapitlet betänkligt att gå för långt i reaktionen mot den fasta lappfolkskolan. Erfarenheten av 1818 års skolform manade till en viss försiktighet härutinnan. Den skolordning, som nämnda år infördes, inrymde ingen annan skolform än den ambulerande kateketskolan, men det visade sig snart, att reformen icke motsvarade förväntningarna. Det vore fara värt, att samma erfarenhet även nu komme att göras, därest kateketskolan bleve den enda skolformen.

Vad i Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Norrbottens län av statskontoret anförda utlåtande yttrats om Arjeplogs och Jockmocks kyrkstäder såsom »alldeles olämpliga» förläggningsorter för lappfolkskola ansåge domkapitlet icke böra förtjäna avseende, enär dessa platser inom respektive församlingar vore samlingspunkter för lapparna, dit de lättast kunde föra sina barn till skola och därifrån de lättast kunde hämta dem, samt då bemälda platser icke undergått någon sådan från den vanliga lappmarksmiljön avvikande utveckling som till exempel Gällivare kyrkby.

Statskontoret hade icke yttrat sig bestämt avstyrkande i fråga om den fasta lappfolkskolans fortvaro. Däremot hade statskontoret framställt åtskilliga andra yrkanden angående ändring av vissa detaljer i förslaget.

Sålunda ansåge statskontoret, att lappfolkskolans lärare icke borde få användas utanför lappfolkskolan, enär detta strede emot den princip rörande användningen av anslaget till lappmarks ecklesiastikverk, som statskontoret ansåge böra upprätthållas, nämligen att detta anslag endast borde användas för undervisning åt nomadlappars i nomadlivet förblivande barn och att andra lappar och lappbarn icke borde äga andra eller större anspråk på understöd än övriga svenska medborgare.

Domkapitlet funne väl, att denna av statskontoret uttalade princip i teorien hade fog för sig, men de faktiska förhållandena vore sådana, att den svårigen kunde fullt tillämpas.

Vad särskilt beträffade lappfolkskollärarna vore jämväl domkapitlet av den mening, att de under den tid av läsåret, då de icke undervisade i lappfolkskolan, helst borde på något sätt användas för undervisning av nomadlappars barn. Genom den förändring av de föreslagna bestämmelserna, som domkapitlet förordat, lämnades ock tillfälle till en sådan anordning. Men då förhållandena i de olika lappmarkerna vore mycket olika, beroende på lapparnas flyttningar m. m., torde det knappt kunna uppställas såsom generell regel, att lappfolkskollärare skulle under sin ledighet från lappfolkskolan verka som lappkateket. På de flesta orter infölle den lämpligaste tiden för kateketundervisningen just under den tid, lappfolkskolan borde pågå. På sådana orter vore det mindre lämpligt att hava lappfolkskollärary- och kateketsysslorna förenade i en person. I alla händelser kunde en lappfolkskollärary och regeln icke komma i tillfälle att verka som kateket mer än hälften av den för kateketskolan till 28 veckor beräknade årliga

lästiden. Dessutom kunde det inträffa, att en lärare, som väl fyllde sin plats i lappfolkskolan, saknade krafter att följa lapparna på deras flyttningar. Det syntes därför böra förefinnas frihet att i förekommande fall efter domkapitlets beprövande använda lappfolkskollärare för undervisning av andra än flyttlappars barn under den tid, lappfolkskola ej påginge. Eljest kunde det inträffa, att en lärares arbete icke kunde utnyttjas under hela läsåret. Den omständigheten, att läraren avlönades av anslagen till lappmarks ecklesiastikverk, borde icke lägga hinder i vägen därför. Inom de lappländska kommuner, där nomadlappar finnes, existerade nämligen så mycken gemensamhet mellan dem och de bofasta, att det icke låte sig göra att strängt hålla i sär, vad som borde tillkomma de ena eller de andra. Icke heller hade den principen hitills upprätthållits, att anslaget till lappmarks ecklesiastikverk använts endast för de verkliga flyttlapparna.

Skulle emellertid i de fall, då lappfolkskollärare någon del av läsåret toges i anspråk för undervisning av bofasta lappars eller svenscars barn, det anses lämpligt, att han för denna tid avlönades av andra medel än anslaget till lappmarks ecklesiastikverk, hade domkapitlet intet att däremot erinra.

Då statskontoret i samband med sin hemställan om ändring i nyssberörda avseende av förslaget beräknat, att denna ändring skulle medföra en besparing av tillhoppa 3,890 kronor årligen, kunde domkapitlet icke underlåta att därvid göra några erinringar.

Statskontoret beräknade, att i stället för föreslagna 9 lappfolkskollärare, som under tre månader skulle användas för lappmarks ecklesiastikverks räkning och därunder prestera omkring 800 undervisningsdagar, endast 4 lärare skulle behöva anställas, vilka med 36 veckors undervisningsskyldighet presterade omkring 1,000 undervisningsdagar. Härigenom skulle lön åt 5 lärare kunna inbesparas.

Denna beräkning torde icke hålla streck i verkligheten. Först och främst vore det ej klart, huru statskontoret tänkt sig, att undervisningen skulle uppehållas i de fem lappfolkskolor, som enligt en sådan ändring skulle bli utan lärare. Då undervisningen i lappfolkskolorna i regeln måste äga rum under efterjulsvintern, kunde det ej tänkas, att samma lärare under ett år kunde undervisa i flera sådana skolor. Skulle återigen besparingen göras genom ett motsvarande antal skolors indragning, vore ju intet vunnit.

Men om denna fråga lämnades därhän och man utginge därifrån, att bemälda 4 lärare under den tid, de ej arbetade i lappfolkskolan, skulle tjänstgöra som kateketer, måste först och främst erinras, att de i denna senare egenskap under ett lika antal läsdagar icke kunde nå lika många barn som i lappfolkskolan, vadan dessa 4 lärares undervisning ej kunde bli lika effektiv som 9 lappfolkskollärares. I kateketskolan kunde nämligen ofta nog icke samlas mer än 2 à 3 barn, under det i lappfolkskolan i regeln omkring ett tjugotal kunde beräknas.

Vidare måste erinras, att om lärare skulle tjänstgöra dels som lappfolkskollärare, dels som lappkateket, hans årliga tjänstgöring icke annat än i mycket sällsynta undantagsfall kunde beräknas till 36 veckor. Kateketskolans lärotid hade icke kunnat beräknas till mer än 28 veckor — detta huvudsakligen med hänsyn till lapparnas flyttningar — och då undervisningen i lappfolkskolan påginge just vid en tid, då lapparna låge relativt stilla, vore det föga troligt, att lappfolkskolläraren under den övriga tiden av året skulle få tillfälle att undervisa såsom kateket så lång tid, att hans läsår sammanlagt skulle mycket överstiga 28 veckor. Så vitt domkapitlet kunde finna, hade statskontoret vid sin beräkning tagit allt för liten hänsyn till de faktiska förhållandena.

Statskontoret hade vidare ansett sig böra föreslå, att den Skytteanska skolan i Tärna måtte indragas, en åtgärd som domkapitlet på angivna grunder icke funnit lämpligt förorda. Domkapitlet hyste fortfarande betänkligheter mot indragning av denna skola, ej mindre därför att staten iklätt sig garantierna för dess fortbestånd genom att övertaga den Skytteska donationen — en donation som icke torde få betraktas såsom avseende skolväsendet i allmänhet i Umeå lappmark utan just den skola, som fått namnet den Skytteanska — än även därför att skolan alltfört vore av största behov påkallad. Den enda omständighet, som tilläventyrs skulle kunna motivera dess indragning, vore, att den icke längre skulle förbliva en läroanstalt för nomadlappars utan huvudsakligen för bofasta lappars barn, men domkapitlet ansåge sig kunna draga i tvivelsmål, huruvida denna av förändrade förhållanden uppkomna omständighet kunde åberopas som fullgiltigt skäl för skolans indragning, helst lärjungarna i skolan även hittills under lång tid utgjorts huvudsakligast av barn till bofasta föräldrar. Huru än härmed förhölle sig, säkert vore i alla händelser, att en dylik av staten underhållen skola med tillhörande barnhem vore behöflig i Tärna. Denna församling, vars invånare till stor del vore av lapsk härkomst, vore säkerligen den i ekonomiskt avseende minst bärkraftiga i hela stiftet. Den kunde därför icke själv på ett nöjaktigt sätt ombesörja sitt undervisningsväsende. Hittills hade den haft en avsevärd hjälp i den Skytteanska skolan, men indroges denna, kunde den ej sätta någonting motsvarande i stället. Statskontoret erkände ock, att församlingen vore i behov av understöd för sitt skolväsen, men ansåge, att detta borde utgå på annan väg, t. ex. den som anvisades av det i 1912 års riksstat under åttonde huvudtiteln uppförda extra ordinarie anslaget till beredande av möjlighet till skolgång för fattiga, på längre afstånd från skolorna boende skolpliktiga barn inom vissa lappmarksförsamlingar.

Domkapitlet hade visserligen för sin del intet att erinra mot att medlen till skolväsendets vidmakthållande i Tärna toges från annat håll än av anslaget till lappmarks ecklesiastikverk, men det kunde ej dela statskontorets mening, att saken vore hjälpt allenast genom bidrag till inackordering av skolpliktiga barn. Det funnes nämligen ej tillräcklig tillgång på hem, som kunde mottaga barn till inackordering invid skolorna, och å själva kyrkplatsen komme icke ens någon folkskola att finnas, om den Skytteanska skolan indroges. Det syntes därför domkapitlet ovedersägligt, att den Skytteanska skolan eller en mot denna svarande undervisningsanstalt måste upprätthållas invid Tärna kyrka, och det funnes desto större skäl därtill, som staten för knappt mer än tio år sedan uppfört nya lokaler för såväl skola som barnhem därstädes.

Med avseende å statskontorets hemställan om indragning av de anslag för utpensionering av lappbarn, som omnämnts i domkapitlets utlåtande den 8 juni 1910, funne sig domkapitlet böra betona, att mot bemälda anslag svarande belopp enligt dess förmenande fortfarande komme att erfordras för utackordering vid skola av icke nomadiserande lappars barn. Endast under förutsättning, att nödiga medel härtill kunde annorledes än från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk erhållas, kunde domkapitlet för sin del tillstyrka anslagens indragning.

Vidare hemställde statskontoret om sådan ändring i bestämmelserna, att understöd till utackordering vid lappfolkskola av nomadlappars barn ej finge utgå i andra fall, än då förmåga saknades hos föräldrarna att själva bekosta sina barns underhåll vid skolan. En dylik bestämmelse vore givetvis ur rent principiell synpunkt fullt riktig. Men domkapitlet ställde sig icke desto mindre tveksamt till den föreslagna ändringen. De lappar inom Luleå stift, som kunde anses äga någon stadgad burgenhet, vore ganska få. En skillnad i förmögenhetsvillkor förefunnes ju visserligen även bland

lapparna, men då man skulle gå att utpeka dem, som själva borde bekosta sina barns underhåll vid skolan och dem som skulle anses berättigade att komma i åtnjutande av understöd, torde man snart finna, att detta i regeln icke vore så lätt. Bland de bofasta vore skillnaden härutinnan betydligt lättare att konstatera.

Det vore emellertid framför allt ur undervisningens synpunkt, som domkapitlet dragit i tvivelsmål lämpligheten av den föreslagna ändringen. Den skulle utan tvivel leda till oupphörliga skolförsummelse och rubbningar i undervisningen. Den enda möjligheten att åstadkomma en jämn skolgång i lappfolkskolan vore, att barnen bereddes fri inackordering vid densamma. Då en någorlunda god och jämn undervisning bland lappallmogens barn enligt domkapitlets förmenande borde anses uppväga den relativt ringa merkostnad från det allmännas sida, som här vore i fråga, vore domkapitlet böjt att giva företräde åt den avfattning, berörda bestämmelse hade i förslaget. Därest emellertid Kungl. Maj:t funne gott ändra avfattningen i överensstämmelse med statskontorets hemställan, ansåge sig dock domkapitlet böra uttala den övertygelsen, att en sådan ändring icke komme att leda till den avsevärda besparing i inackorderingsanslaget, som statskontoret beräknat.

I fråga om kateketernas avlöning hade statskontoret föreslagit en graderad löneskala, enligt vilken kateket utan examen skulle avlönas med 500 kronor, kateket med utbildning i särskild kurs med 600 kronor, kateket med examen från småskoleseminarium med 700 kronor och dylik kateket, som under minst 3 månader om året meddelade undervisning i lappfolkskola, med 800 kronor.

Domkapitlet hade i sitt utlåtande den 8 juni 1910 medgivit, att en dylik gradering kunde hava fog för sig, men hade dock på anförda grunder icke funnit anledning förorda den av Arjeplogs skolråd i sådant syfte föreslagna ändringen i förslaget. Med hänsyn till svårigheten att erhålla kateketer hade domkapitlet ansett, att lönerna borde tilltagas någorlunda försvarliga för att locka unga lappar att ägna sig åt lärarkallet. Och då avsikten med den föreslagna utbildningskursen framför allt vore att så fort som möjligt erhålla en första uppsättning av kateketer, hade domkapitlet föreslagit lönen för i sådan kurs utbildad kateket till samma belopp som lönen för kateket med examen från småskoleseminarium och för lappfolkskollärare med samma examen. Sattes lönen för kursutbildad kateket lägre, löpte man risk att icke erhålla tillräckligt antal elever i utbildningskursen. Domkapitlet ville emellertid icke bestämt motsätta sig en gradering av lönerna i huvudsaklig överensstämmelse med vad statskontoret föreslagit.

Dock tillåte sig domkapitlet göra den erinringen angående formuleringen, att den föreslagna lönen 800 kronor måtte tillkomma lappfolkskollärare, som tillika tjänstgjorde som kateket, i stället för, såsom statskontoret föreslagit, kateket, som tillika tjänstgjorde som lappfolkskollärare. Då det måste anses svårare att tjänstgöra som kateket än som lappfolkskollärare, vore det egentligare, att den högre lönen utginge till lärare, som vid sidan av en lättare tjänstgöring även hade en svårare, äu tvärtom.

Då statskontoret föreslagit en förhöjning i stipendierna av 100 kronor för år utöver det vanliga åt sådana elever vid Murjeks seminarium, vilka förbunde sig att efter avlagd examen mottaga tjänstgöring som lappkateketer, innebure detta en nedprutning av vad domkapitlet föreslagit. Domkapitlet hade nämligen icke, såsom statskontoret uppfattat saken, föreslagit en höjning med allenast 50 kronor utan hemställt, att elev, som förbunde sig att tjänstgöra som kateket minst tre år, måtte komma i åtnjutande av stipendium å 350 kronor för varje klass. Då stipendierna vid seminariet utginge jämlikt nådigt brev den 19 april 1875 med 200 kronor för elev i vardera av de två

första klasserna och jämlikt nådigt brev den 6 oktober 1899 med 250 kronor i tredje klassen, innebure domkapitlets förslag en större höjning än den av statskontoret föreslagna. Domkapitlet hade föreslagit denna avsevärda höjning för att i möjligaste mån tillförsäkra kateketskolorna lärare med småskolexamen.

I fråga om de föreslagna bestämmelserna angående tredskande målsmän ville statskontoret hava dessa inskränkta till en föreskrift, att »beträffande barnens skolplikt gälla i övrigt vad härom är i folkskolestadgan förordnat».

Domkapitlet funne sig icke kunna underlåta att på det bestämdaste avstyrka denna ändring. Då det gällde nomadiserande målsmän och skolor med korta lästerminer, vore det av högsta vikt att äga bestämmelser, som verkade snabbare mot de tredskande, än då fråga vore om bofast befolkning och normala skolor. Detta hade ock från sakkunnigt håll vitsordats. Sålunda hemställde folkskoleinspektören Karnell i sitt yttrande, att domkapitlet vid förslaget öfverlämnande till Kungl. Maj:t ville lägga synnerlig vikt på att nämnda bestämmelse vunnne stadfästelse. Skulle statskontorets förslag angående inackorderingsunderstöd vid lappfolkskola endast till vissa barn vinna Kungl. Maj:ts gillande, bleve det så mycket nödvändigare, att stadgandet stadfästes oförändrat.

Beträffande kostnaderna för det omorganiserade lappskolväsendet hade statskontoret i sin beräkning kommit till ett totalbelopp, som med 7,390 kronor årligen understeg det belopp, som av vederbörande domkapitel beräknats. Domkapitlet hade redan påpekat vanskligheten i denna statskontorets beräkning. Så vitt domkapitlet kunde finna, torde ingen nedsättning i de av domkapitlen beräknade kostnaderna kunna äga rum utan att en motsvarande försämring i skolväsendet inträdde.

I sin tablå öfver de anslag, som skulle ersättas genom dessa kostnader, hade ock statskontoret upptagit flera poster, som enligt domkapitlets förmenande icke så nära berördes av föreliggande förslag, att de, även om det stadfästes, kunde indragas, t. ex. 900 kronor för uppehållande under åren 1908—1912 av undervisningen vid två inou Arjeplogs församling flyttande skolor, 1,400 kronor till löneförhöjning under åren 1908—1912 med 100 kronor för år räknat till var och en av lärarna och lärarinnorna vid småskolan, de tio mindre folkskolorna och de tre flyttande folkskolorna i Arjeplogs församling, 200 kronor löneförhöjning under åren 1910—1912 till var och en av lärarna eller lärarinnorna vid två nyinrättade flyttande mindre folkskolor i Arjeplogs församling o. s. v. Då denna tablå emellertid icke torde hava någon inverkan på själva organisationsfrågans avgörande, funne sig domkapitlet sakna anledning att genomgå densamma i detalj.

Slutligen ville domkapitlet hemställa, att ärendet måtte med hänsyn till sin brådskande beskaffenhet och den långa tid, som åtgått för dess beredning, företagas till skyndsamt avgörande och förslaget därvid utan avseende å av statskontoret och andra hörda myndigheter gjorda skiljaktiga uttalanden av Kungl. Maj:t fastställas.

Sedan statskontoret genom vederbörlig remiss satts i tillfälle att med anledning av vad domkapitlet i Luleå sålunda anfört ånyo uttala sig i ärendet, har statskontoret i ett den 2 oktober 1912 avgivet förnyat utlåtande yttrat:

Vid avgivande av sitt förra utlåtande hade statskontoret ansett sig böra undersöka, huruvida och i vad mån enligt den föreslagna organisationen anslag skulle komma att utgå, som att döma efter inkomna upplysningar icke vore till rikets

båtнад. Därvid hade statskontoret funnit bekräftat vad som anförts såsom huvudmotiv för de föreslagna förändringarna, nämligen att de nuvarande lappfolkskolorna bidroge till att avvänja lapparnas barn från nomadlivet och renskötseln och att detta förhållande lände såväl dem själva som landet till skada. Statskontoret gjorde därför gällande den princip för lappmarks ecklesiastikverks anslag till undervisningsväsendet, som nu »i teorien» vunnit domkapitlets i Luleå erkännande, nämligen att nämnda anslag endast borde användas för undervisning åt nomadlappars i nomadlivet förblivande barn och att andra lappar och lappbarn icke borde äga andra eller större anspråk på understöd än övriga svenska undersåtar.

Konsekvenserna av de nämnda premisserna hade Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län i sitt utlåtande den 18 oktober 1911 velat draga fullt ut och därför hemställt om sådan omarbetning av det föreliggande förslaget, att undervisningen av flyttlapparnas barn grundades i regeln uteslutande på kateketskolan och att den fasta skolan endast undantagsvis, och där så i det särskilda fallet prövats nödigt, för ändamålet användes. Domkapitlet i Luleå, som i sitt senare utlåtande sade sig jämväl för egen del hava varit starkt betänkt på att föreslå kateketskolan såsom den enda skolformen, hade dock stannat vid att endast söka bereda denna skolform ökad användning men därjämte av praktiska skäl bibehållit den fasta skolan, ehuru med förkortad tid för varje barns skolgång.

Huruvida Kungl. Maj:ts befallningshavande hade fog för sin farhåga, att även denna kortare tids undervisning vid fasta folkskolor komme att ingiva barnen avsmak för nomadlivet, eller om, såsom domkapitlet syntes hålla före, barnen under en i enlighet med domkapitlets förslag avinmätt tidrymd borde kunna motstå det bofasta livets dragningskraft — denna tvistefråga torde endast erfarenheten kunna avgöra. Statskontoret hade därför i sitt förra utlåtande inskränkt sig till att dels framhålla vad i nämnda hänseende uttalats av myndigheter, som stode i främsta ledet bland de på detta område sakkunniga, dels förorda åtgärder, som, även om den fasta lappfolkskolan bibehölls, syntes böra bliva en följd av förslaget egna grundprinciper.

Den ståndpunkt, statskontoret i förra utlåtandet intagit, hade icke rubbats av vad domkapitlet nu anført. Statskontoret fasthölle således vid att endast nomadlapparna kunde göra anspråk på att understödjas i *egenskap av lappar*, vilket icke utslöte, att även bofasta kunde komma i åtnjutande av statsunderstöd, om Kungl. Maj:ts och Riksdagen efter särskild ansökan funne dem i egenskap av svenskar därav förvänta.

Någon principiell betänklighet mot indragning av Skytteanska skolan i Tärna syntes man så mycket mindre böra hysa, som den redan en gång förut varit avsedd att indragas, ehuru denna avsikt ej blivit genomförd. Lappskolans ändring till kateketskola eller förläggning å annan ort torde också vida mindre strida mot nationens syfte än dess användning för uteslutande bofasta svenskar och lappar. Om emellertid fasta lappfolkskolor komme att ingå i den nya organisationen och om saken kunde ordnas så, att Skytteanska skolan bleve en av dessa fasta skolor, hade statskontoret ingenting att invända däremot.

Då statskontoret ansåge det vara av stor vikt att försäkra sig om tillräckligt antal seminariebildade kateketer, hade statskontoret intet att erinra mot domkapitlets förslag i stipendiefrågan.

Otvivelaktigt vore det riktigast att icke giva kateket, som utgått från den föreslagna utbildningskursen, lika hög lön som seminariebildad kateket. Skulle sådant anses nödvändigt för att så fort som möjligt erhålla en första uppsättning af kate-

keter, borde man dock endast under övergångstiden bevilja de av domkapitlet föreslagna lönerna.

Om såsom regel bleve stadgat, att nu ifrågavarande lärare endast borde användas för undervisning åt nomadlappars barn, toge statskontoret för givet, att denna regel åtminstone i allmänhet skulle kunna upprätthållas lika väl inom Luleå stift som inom Härnösands. Om emellertid undantag icke kunde undvikas och på grund därav de av statskontoret beräknade lärarkrafterna befundes otillräckliga, ville statskontoret icke motsätta sig beviljandet av erforderligt anslagsbelopp.

I övrigt ville statskontoret, som uppfattat det genom nådiga brevet den 13 december 1907 åt domkapitlet givna uppdraget såsom avseende en *fullständig* omorganisation av lappskolväsendet, vidhålla vad statskontoret i utlåtandet den 9 maj 1912 anfört och hemställt.

Departementschefen.

Den viktiga fråga, för vilken jag nu utförligt redogjort, har krävt en synnerligen långvarig och ingående förberedande behandling. Uppenbarligen har en tillfredsställande lösning av densamma varit synnerligen svår att finna.

Detta torde i själva verket vara mindre att undra på, eftersom det här gällt att med varandra förena så svårförenliga intressen som dessa två: å ena sidan att genom ordnad skolundervisning göra även lappbefolkningens barn i någon mån delaktiga av den odling, som vår nutida svenska stat anser sig böra bereda *alla* sina medlemmar, å andra sidan att icke försätta denna befolkning i levnadsförhållanden, som kunna bidra att föra densamma närmare den undergång, av vilken den enligt somligas mening måhända i alla fall är hotad. Vi önska, att den ras, vilken ensam är i stånd att utnyttja våra öde fjällvidder, skall bibehållas vid det levnadssätt, som den ärvt av sina fäder och för vilket den till själva sin natur är avpassad, men vi önska tillika, att den ej härigenom skall avstängas från den grundläggande undervisning, som man vill låta varje medborgare i vårt land få åtnjuta. Uppgiften blir då att tillse, huruvida den åt lapparna givna undervisningen kan så ordnas, att den icke drager dem bort ifrån det för dem naturliga och för deras fortvaro såsom ras nödvändiga nomadlivet.

Att den nuvarande ordningen av lappskolväsendet i detta hänseende icke är tillfredsställande, därom synes mig efter nu framkomna upplysningar icke kunna råda något tvivel. Även om iakttagelserna på ett eller annat mindre område gå i motsatt riktning, äro dock uttalandena i denna punkt samstämmiga såväl från lapparna själva som från de myndigheter, vilka haft tillfälle till mera omfattande iakttagelser. Tydligt har ock ådagalagts, att den nuvarande ordningen är otillfredsställande jämväl i det hänseendet, att ett allt för stort antal lappbarn lämnas utan all undervisning.

Då jag nu har att närmare angiva min ställning till det omsorgsfullt förberedda och grundligt prövade förslag till en reform på ifrågavarande område, vilket med sakkunnigt biträde utarbetats av biskopen i Luleå stift Bergqvist, vill jag först i förbigående anmärka, att de hittills använda benämningarna på de för lapparna avsedda skolformerna icke synas mig vara fullt lämpliga. Såsom framgår av vad jag i det föregående an- fört, äro de båda viktigaste av dessa skolformer dels den vandrande skolan, vars lärare följer nomadbefolkningen under dess vandringar och meddelar undervisning i hushållen, dels den fasta skolan, där nomadbarnen vanligen uppehålla sig inackorderade vid själva skolan eller i närliggande gårdar. Den förra har av ålder benämnts »kateketskola» och dess lärare »kateket», den senare kallas »lappfolkskola» och dess lärare »lappfolkskollärare». Samtliga dessa benämningar förefalla mindre nöjaktiga. Å ena sidan kan benämningen »kateketskola» synas begränsa skolans undervisningsområde till allenast kristendomsundervisningen och närmast till katekesundervisning; å andra sidan torde enligt allmänt språkbruk benämningen »kateket» föra tanken på en person med prästerlig ställning och alltså med en utbildning ojämförligt högre än den »lappkateketen» i allmänhet kan få. Benämningarna »lappfolkskola» och »lappfolkskollärare» åter äro eller bliva åtminstone enligt det föreliggande organisationsförslaget missvisande av den anledning, att läraren vid dylik skola vanligen icke äger eller kommer att äga *folkskollärarytbildning* utan utbildats i *småskoleseminarium*. Enligt min mening bör i själva benämningarna för ifrågavarande skolformer komma till uttryck det som är för dem mest kännetecknande, nämligen att vara dels båda avsedda blott för den nomadiserande lappbefolkningen, dels den ena rörlig och åtföljande denna befolkning under dess vandringar samt den andra fast. Jag föreslår därför att ersätta benämningarna »kateketskola» och »kateket» med *vandrande nomadskola* och *vandrande nomadlärare* samt benämningarna »lappfolkskola» och »lappfolkskollärare» med *fast nomadskola* och *bofast nomadlärare*.

Jag återkommer härefter till frågan om lappskolväsendets reformering.

Är, såsom framgår av vad nyss anförts, behovet av en reform på detta område tillräckligt styrkt, råda dock i vissa avseenden olika meningar om den riktning, i vilken densamma bör gå. Allmän, om ock icke alldeles odelad anslutning har det av biskop Bergqvist utarbetade organisationsförslaget vunnit, för så vitt det avser att stärka och utveckla den *vandrande nomadskolan*, det vill säga den undervisning, som meddelas i lapphemmen av lärare, vilka följa lapparna under deras vandringar och dela deras levnadssätt. Att förslaget i denna punkt bör vinna framgång, därom synes man mig icke kunna tveka.

Mera skifta åsikterna, då det gäller att avgöra, om de vandrande nomadskolorna ensamma skola förmå meddela den undervisning, som kan anses nödig, eller om de som utfyllnad kräva också *fasta* nomadskolor. Biskop Bergqvist och domkapitlet i Luleå hava förklarar, att de till en början varit betänkta på att föreslå vandrande nomadskolan som den enda skolformen men efter noggrant överbäggande och på grund av uttalanden från sakkunnigt håll funnit sig icke kunna vidbliva denna avsikt. Vandrande nomadskolan syntes nämligen icke kunna bliva i stånd att lämna det minimimått av bildning, som ansåges oundgängligt, och man hade därför tänkt sig densamma såsom meddelande den *förberedande* undervisningen och föreslagit en *fortsatt* sådan i fasta nomadskolor med kort lästid, anordnade i likhet med redan nu förefintliga s. k. vinterkurser, vilka veterligen icke inverkat menligt på nomadlivet. I detta biskop Bergqvists och domkapitlets i Luleå förslag hava de flesta myndigheter, bland andra domkapitlet i Härnösand samt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens och Jämtlands län, förenat sig.

Däremot hava Kungl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län och statskontoret funnit de betänkligheter, de hittillsvarande lappfolkskolorna måst väcka, vara så stora, att de icke ansett sig kunna förorda någon undervisning av nomadlappars barn i fasta skolor utan uttala sig för vandrande nomadskolan såsom i regeln den enda skolformen och den fasta nomadskolan blott såsom ett undantag.

Att bilda sig en bestämd övertygelse om vilken av dessa meningar är den riktigaste är ingalunda lätt. Närmast torde man dock vara berättigad att tillerkänna vitsord härutinnan åt de personer, i främsta rummet biskop Bergqvist och vederbörande folkskoleinspektörer, vilka ägnat spörsmålet härom ett flerårigt och ingående studium. Det av dem framställda förslaget synes mig ock stå i bästa överensstämmelse med den erfarenhet, lappskolväsendets hittillsvarande utveckling lämnat. Efter att under en längre följd av år uteslutande eller huvudsakligen hava meddelat lappbarnen undervisning i fasta skolor övergick man år 1818, åtminstone i princip, fullständigt till den flyttande »kateketskolan». Men redan år 1846 fann man sig böra helt återgå till den fasta skolformen under anförande av det skäl, att de år 1818 vidtagna förändringarna »under verkställigheten, emot förväntan, befunnits icke leda till det med dem åsyftade ändamål». Under det man sålunda tidigare sökt grunda undervisningen uteslutande på endera av de båda motsatta skoltyperna, söker det nu föreliggande organisationsförslaget, med användande av en senare tillkommen och såsom lämplig befunnen anordning av den fasta skolan, hålla en medelväg mellan ytterligheterna och bygga undervisningen på de skolformer, med vilka de minsta

olägenheterna visat sig vara förbundna. Denna omständighet synes mig i väsentlig mån tala för att *ett allvarligt försök* nu bör göras med den föreslagna anordningen. Därvid torde man emellertid böra tillse — den förebragta utredningen hänvisar härpå — att vandrande nomadskolan så långt som möjligt stödes och utvecklas, att undervisningstiden i den fasta nomadskolan blir så kort som möjligt, samt att barnens inkvarteringsförhållanden under vistelsen vid denna skola i görligaste måtto anpassas efter deras vanliga levnadssätt. Skulle det framdeles visa sig, att en mera fullständig övergång till vandrande nomadskolan påfordras av förhållandena, bör den nu föreslagna organisationen hava varit en lämplig förberedelse därför.

Av vad jag nu anfört i fråga om vandrande nomadskolans betydelse för lappbarnens undervisning följer, att, enligt min mening *lönerna* för vandrande nomadlärartjänsterna måste bestämmas till sådana belopp, att desamma kunna locka dugliga personer att ägna sig åt den givetvis ansträngande och strävsamma verksamheten som vandrande nomadlärare. Då jag i likhet med domkapitlet i Luleå finner det sannolikt, att tillräckligt antal sådana lärare, åtminstone för den närmaste tiden, icke kan utbildas vid seminariet i Murjek, utan att man är hänvisad att till en del fylla behovet genom anordnande av särskild kortare kurs för deras utbildande, kan jag sålunda åtminstone för det närvarande icke dela statskontorets mening, att lönen för på sistnämnda sätt utbildade lärare borde sättas 100 kronor lägre för år än för de seminariebildade. Man skulle genom en sådan åtgärd riskera att till utbildningskursen få sämre utrustade elever, än önskligt vore. För att å andra sidan förhindra, att utbildningen i särskild kortare kurs och icke i seminarium bleve det normala, bör givetvis dylik kurs anordnas blott i nödfall och då det visat sig omöjligt att erhålla tillräckligt antal seminariebildade vandrande nomadlärare, varjämte stipendierna för i lappmarken födda elever vid Murjeks seminarium böra höjas på av domkapitlet och numera även av statskontoret förordad sätt.

I likhet med statskontoret måste jag anse det principiellt riktigt, att *inackorderingsbidrag* vid fast nomadskola utgår blott för de barn, vilkas föräldrar icke äga förmåga att själva bekosta deras underhåll vid skolan. Jag delar naturligtvis det av domkapitlet i Luleå uttalade intresset för en jämn skolgång, och jag håller före, att berörda bidrag böra utdelas utan njugghet och även i sådana fall, då icke ren fattigdom föreligger. Men man synes mig näppeligen kunna försvara en bestämmelse, genom vilken lappen, alldeles oavsett hans förmögenhetsvillkor, skulle framför varje annan svensk medborgare göras berättigad till direkt understöd för sina

barns uppfostran. I denna punkt torde alltså de av domkapitlet föreslagna bestämmelserna böra undergå någon jämkning.

Rörande den föreslagna bestämmelsen om förfarandet mot *försumliga och tredskande målsmän* har statskontoret uttalat gensaga och ansett det för folkundervisningen i allmänhet gällande stadgandet tillfyllestgörande. Jag finner dock de skäl, som härutinnan anförts av domkapitlet i Luleå och folkskoleinspektören Karnell, vara så starka, att man i detta fall icke bör draga sig för en undantagsbestämmelse.

Slutligen har statskontoret efter nu framkomna upplysningar ansett sig böra i avseende på *användningen av lappmarks ecklesiastikverks anslag* till undervisningsväsendet hävda den grundsatsen, att detta anslag endast borde användas för undervisning åt nomadlappars i nomadlivet förblivande barn, och att andra lappar och lappbarn icke borde äga andra eller större anspråk på understöd än övriga svenska medborgare. På grund härav har statskontoret icke ansett sig kunna förorda domkapitlets i Luleå förslag i fråga om dels kvarstående av nu utgående anslag till inackorderingsbidrag för vissa bofasta lappars barn, dels bibehållande av Skytteanska skolan såsom undervisningsanstalt för bofasta lappars barn inom Tärna församling, dels ock bofasta lapplärares användande till undervisning jämväl av andra barn än nomadlappars.

Med den utgångspunkt, som ligger till grund för det föreliggande organisationsförslaget, att nämligen nomadlappars barn skola undervisas för sig men bofasta lappars barn tillsammans med den övriga befolkningens i vanliga folkskolor, synes den av statskontoret hävdade grundsatsen för användningen av anslaget till lappmarks ecklesiastikverk hava goda skäl för sig. Å andra sidan har icke bestritts och torde knappast kunna bestridas, att de ifrågavarande inackorderingsbidragen för vissa bofasta lappars barn äro synnerligen behövlige och att Tärna fattiga församling är i största behov av det bidrag till sitt skolväsen, som hittills kommit den till del genom den Skytteanska skolan. Vad det här skulle röra sig om vore alltså att låta de nu omnämnda utgiftsposterna upphöra att utgå från lappmarks ecklesiastikverks stat och till deras bestridande äska medel av Riksdagen antingen under annan redan befintlig anslagstitel eller såsom särskilt anslag. Det hela skulle alltså bliva en bokföringsfråga.

Nu har emellertid domkapitlet i Luleå efter därom gjord hemställan, den 1 november 1912 fått sig anbefallt att verkställa utredning rörande ett nöjaktigt ordnande av folkskolväsendet inom de till Luleå stift hörande lappmarksförsamlingarna med icke finsktalande befolkning. Det torde vara anledning antaga, att domkapitlet vid denna utredning skall taga

hänsyn till här berörda synpunkt beträffande användningen av anslaget till lappmarks ecklesiastikverk och för de fall, där särskilt anslag till utpensionering av icke nomadiserande lappars barn finnes erforderligt, inkomma med förslag därom. Intill dess berörda utredning hunnit utföras och föranleda beslut, torde de nu ifrågavarande inackorderingsbidragen kunna såsom hittills utgå från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk samt Skytteanska skolan, vilken ju i varje fall icke kan indragas, innan den där anställda läraren uppnått pensionsåldern, bibehållas till förmån för den jämförelsevis talrika bofasta lappbefolkningen i Tärna församling.

Vad angår *de bofasta lapplärarnas sysselsättande* under den del av läsåret, då undervisning i fast lappskola ej skulle pågå, är även domkapitlet i Luleå, såsom dess senaste utlåtande ger vid handen, av den meningen, att desamma helst borde på något sätt användas för undervisning av nomadlappars barn. Ehuru en sådan användning av dessa lärare enligt de upplysningar, domkapitlet meddelat, icke lär kunna bli möjlig i den utsträckning, statskontoret till en början tänkt sig, och understundom överhuvud icke kunna ifrågakomma, torde densamma dock böra betecknas såsom den så att säga normala. En förändring i sådant syfte av de föreslagna bestämmelserna torde därför böra tagas i övervägande. Att för det fall, att bofast lapplärare finnes böra användas för undervisning även av andra än nomadlappars barn, uppdelas hans avlöning på särskilda anslag, synes leda till oreda och därför böra undvikas.

Frånsett de punkter, om vilka jag nu särskilt uttalat mig, har det föreliggande organisationsförslaget i allmänhet tillvunnit sig de däröver hörda myndigheternas bifall, och jag har för min del ingen väsentlig anmärkning att framställa däremot.

Den ökning av *kostnaderna* för lappmarks ecklesiastikverk, som skulle bli en följd av den nu föreslagna omorganisationens genomförande, synes icke på förhand kunna bestämt angivas. Dels äro nämligen vissa kostnader, t. ex. inackorderingsbidragen, av natur att icke kunna fixeras till sina totalbelopp, dels är den minskning i nuvarande utgifter för lappfolkskolorna, som skulle följa av deras indragning och ersättande med skolor av den nya typen, vad tidpunkten angår beroende av nuvarande tjänst innehavares avgång, dels kan det ju vara möjligt, att förslaget i en eller annan punkt kan finnas böra undergå jämkning.

Enligt de beräkningar, som gjorts av domkapitlet i Luleå och Härnösand, synes den årliga utgiftsökningen för skolväsendet efter omorganisa-

tionens genomförande komma att belöpa sig till 8,000—10,000 kronor, vartill skulle komma mera tillfälliga utgifter för inrättande av nya fasta skolor, för materiellanskaffning, till särskilda kurser för nomadlärare m. m. Å andra sidan skulle vid de hittillsvarande lappfolkskolornas indragning inkomster tillföras statsverket genom lappskolbordens försäljning.

Med den reducering av förslaget och överflyttning av vissa utgifter till andra anslagstitlar, som förordats av statskontoret, särskilt i dess tidigare utlåtande, skulle en icke oväsentlig minskning av utgifterna å ecklesiastikverkets stat kunna åstadkommas. Då jag emellertid i allmänhet icke kunnat finna de inskränkningar, för vilka statskontoret uttalat sig, tillrädliga eller de föreslagna utgiftsöverflyttningarna för närvarande lämpliga, är det klart, att jag icke kan stanna vid den kostnadsberäkning, som framlagts av statskontoret.

Man har alltså att räkna med en ökning av de årliga utgifterna å ecklesiastikverkets stat, som torde böra uppskattas till omkring 10,000 kronor. En höjning av förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk med detta belopp synes alltså erforderlig för den nya organisationens genomförande.

Nämnda anslag torde emellertid dessförutan böra höjas. Sedan det samma av 1906 års Riksdag bestämdes till sitt nuvarande belopp, 100,000 kronor, har det varje följande år uppvisat brist: för år 1907 2,907 kronor 70 öre, för år 1908 13,911 kronor 85 öre, för år 1909 11,756 kronor 17 öre, för år 1910 8,628 kronor 47 öre och för år 1911 15,479 kronor 95 öre eller i medeltal för nämnda fem år 10,536 kronor 83 öre. En höjning av anslaget med 10,000 kronor erfordras sålunda av nu nämnda anledning, och anslaget torde alltså böra ökas med sammanlagt 20,000 kronor.

Med hänsyn till den nya gruppering av anslagen under åttonde huvudtiteln, som genomförts i innevarande års statsverksproposition och som åsyftar ett sammanförande av anslag för likartade ändamål, synes det emellertid önskvärt, att förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk uppdelas i två anslag, det ena för kyrkliga ändamål och det andra för folkbildningsändamål. På grund härav har statskontoret enligt anmodan lämnat uppgift rörande utgifternas fördelning under åren 1902—1911 för ifrågakvarande två ändamål. Fördelningen har enligt en av statskontoret meddelad tablå varit följande:

	Kyrkliga ändamål kronor	Folkbildnings- ändamål kronor	Summa utgifter kronor
År 1902	36,328: 56	56,701: 41	93,029: 97
» 1903	36,019: 31	67,331: 11	103,350: 42
» 1904	31,360: 79	74,813: 94	106,174: 73
» 1905	35,261: 30	74,760: 01	110,021: 31
» 1906	34,674: 78	63,660: 39	98,335: 17
» 1907	38,950: 48	75,129: 04	114,079: 52
» 1908	37,760: 43	78,680: 59	116,441: 02
» 1909	40,079: 47	78,918: 37	118,997: 84
» 1910	40,169: 36	77,554: 77	117,724: 13
» 1911	39,717: 34	80,864: 48	120,581: 82

Beträffande de här meddelade siffrorna är att märka, att desamma angiva de under varje år från anslaget *anvisade* beloppen. Årligen inträffar emellertid, att ett eller annat anvisat belopp av någon anledning icke kommer till användning för det avsedda ändamålet utan återbäres till anslaget. Sådana »anslaget enskilt tillhörande uppbördsmedel» upptagas såsom inkomst för anslaget. Följden härav blir, att de *verkliga* utgifterna å anslaget understiga de *anvisade* beloppen med summan av nyssnämnda uppbördsmedel. De verkliga utgifternas storlek framgår i räkenskaperna genom jämförelse mellan anslagsbeloppet och angiven brist eller besparing i statsregleringen. Huru de ifrågavarande uppbördsmedlen, vilka för år 1911 uppgått till något över 5,000 kronor, fördela sig mellan kyrkliga ändamål och folkbildningsändamål framgår icke ur räkenskaperna, men, enligt vad jag inhämtat, finnes icke anledning att härvidlag antaga någon avvikelse från den proportion dem emellan, som framgår av de nyss lämnade sifferuppgifterna.

Nämnda sifferuppgifter utvisa, att utgifterna för kyrkliga ändamål i det hela förhålla sig till utgifterna för folkbildningsändamål som 1:2. Tills vidare, och intill dess ytterligare erfarenhet vunnits, torde vid delning av anslaget sagda proportion kunna läggas till grund. Då anslaget i dess helhet, enligt vad förut anförts, för år 1914 synes böra upptagas till 120,000 kronor, till vilket belopp detsamma ock beräknats i årets statsverksproposition, torde alltså vid en uppdelning av detsamma böra belöpa på kyrkliga ändamål 40,000 kronor och på folkbildningsändamål 80,000 kronor. Det för förstnämnda ändamål avsedda anslaget torde i riksstaten böra uppföras under rubriken »Kyrkliga ändamål, kleresistaten», varemot det för det senare avsedda torde böra hava sin plats under rubriken »Folkundervisningen, folk- och småskolor».

Enligt det föreliggande förslaget skulle lappskolborden, såsom förut antytts, framdeles försäljas i den mån desamma vid nuvarande tjänstnehavares avgång bliva disponibla. Något beslut i sådan riktning synes mig dock icke böra fattas, innan fullständig utredning föreligger om dessa hemmans värde med mera. Det torde därför böra uppdragas åt vederbörande myndigheter att föranstalta om sådan utredning, på grund varav framställning till Riksdagen i ämnet sedermera lär böra göras.

Med tillkännagivande att jag har för avsikt att, därest den nu angivna erforderliga anslagsökningen beviljas, för Kungl. Maj:t till prövning framlägga ett förslag till nytt reglemente för lappmarks ecklesiastikverk, i vad detsamma avser folkundervisningen utarbetat enligt de huvudgrunder, jag i det föregående angivit, och alltså i huvudsak överensstämmande med det av domkapitlet i Luleå framlagda förslaget, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen,

att, i stället för det nu å ordinarie stat under åttonde huvudtiteln uppförda förslagsanslaget å 100,000 kronor till lappmarks ecklesiastikverk, å samma stat uppföra

dels ett förslagsanslag till lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål, å 40,000 kronor,

dels ock ett förslagsanslag till lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, å 80,000 kronor.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt behagade Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, gilla; och skulle proposition av det innehåll, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till Riksdagen.

Ur protokollet:

Gunnar Holmström.